

Det, der betyder noget for livet på landet...

– en undersøgelse af positiv landdistriktsudvikling i form af befolkningsfremgang i et landsogn i hver af de fem regioners yderområder

”Jeg synes faktisk, den betyder mere, end jeg havde troet den ville, for jeg er ikke sådan en naturfreak og jeg var skide glad for at bo i København. Jeg kunne sagtens have boet der resten af mine dage. Men jeg må sige nu, naturen betyder mere, end jeg regnede med. Det der med at gå og se på himlen. Der er fantastisk flotte himle herude. (...) Også det der med fuglene, gåsetræk, stæreflokkede og sangsvaner, og jeg er som sagt ellers ikke nogen naturfreak. Men at gå en tur, jeg synes det er dejligt og så også det der med, at der er sådan en ro. Det, synes jeg, er simpelthen så dejligt.”

Pia Heike Johansen & Annette Aagaard Thuesen

Center for Landdistriktsforskning, SDU

April 2011

Alle rettigheder forbeholdes Center for Landdistriktsforskning. Mekanisk eller fotografisk gengivelse af denne REPORT eller dele heraf er uden instituttets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er uddrag til anmeldelser.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatterne, 2011.

Center for Landdistriktsforskning
CLF REPORT 6/2011

ISBN 978-87-91304-51-4

”Undersøgelsen er udført efter opdrag fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet, der har haft mulighed for at afgive sine bemærkninger til undersøgelsen. For undersøgelsens endelige udformning er alene Center for Landdistriktsforskning ansvarlig.”

Forfatterne
Center for Landdistriktsforskning, Syddansk Universitet
Niels Bohrs Vej 9-10
DK-6700 Esbjerg
Tlf.: 6550 4221
Fax: 6550 1091
E-mail: clf@sam.sdu.dk

Indholdsfortegnelse

English summary	5
1 Problemformulering	7
1.1 Indledning	7
1.2 Positiv landdistriktsudvikling - bosætning som fokus	7
1.3 Positiv landdistriktsudvikling - læring og erfaringsudveksling	9
1.4 Forskningsspørgsmål	10
1.5 Undersøgelserdesign og rapportens opbygning	10
2 Metode	13
2.1 Udvælgelse af cases	13
2.2 Spørgeskemaet	14
2.3 Interviewene	18
2.4 Sammenfatning	22
3 Tilflytning - omfang, bevæggrunde og påvirkningsmuligheder	25
3.1 Tilflytningsflow	25
3.2 Sogdenes muligheder for at påvirke tilflytning	28
3.3 Respondenternes årsager til tilflytning	29
3.4 Forklaringer på den positive udvikling i befolkningstallet	33
3.5 Sammenfatning	39
4 Sogdenes institutionelle kapacitet og landdistriktsudvikling	41
4.1 Institutionel kapacitet	41
4.2 Sogdenes inddragelse af viden	43
4.3 Sogdenes mobiliseringsevne	45
4.4 Sognene i forhold til det politiske system	58
4.5 Sammenfatning	61
5 Naturen som ramme for hverdagens læring om fællesskabet	63
5.1 Delundersøgelsens teoretiske og empiriske afsæt	63
5.2 Natur- og kulturlandskab i de fem sogne	69
5.3 Hverdagens sociale relationer i de fem sogne	79
5.4 Diskussion og delkonklusion	89
6 Opsummering og konklusion	93
7 Litteraturliste	97
8 Bilag	99
8.1 Kort over de fem sogne	99
8.2 Spørgeskemaet	99
8.3 Interviews	105

8.4	Ekstra tabeller	107
-----	-----------------------	-----

English summary

The questions we set out to answer in this report were: 1) What conditions in rural parishes in outlying areas are important in order to create positive rural development?, and 2) What is the role of learning and exchange of experience in rural villages and communities to positive rural development?

To answer the questions, we conducted a questionnaire survey and follow-up qualitative interviews and ethno-photographic interviews in five rural parishes with one parish located in the peripheral areas of each of the five Danish regions. The five parishes were Nees in Lemvig Municipality, Øsløs in Thisted Municipality, Tranderup in Ærø Municipality, Øster Ulslev in Guldborgsund Municipality and Rutsker in Bornholm Municipality. The parishes were selected by virtue of that they had turned their population development from being negative in 2000-2005 to being positive (Nees, Øsløs, Tranderup, Øster Ulslev) or less negative (Rutsker) during 2005-2010. The parishes had between 372 inhabitants and 664 inhabitants in 2010.

The study looked at positive rural development in the form of increased settlement and clarified the extent of and reasons behind what causes people to move to rural parishes in outlying areas.

The main reasons for why people have moved to the five parishes and why the parishes have experienced population growth are: 1) nature, 2) low house prices and 3) community. Especially nature, but partly also low house prices and the community can thus be considered important conditions for settlement in rural parishes in outlying areas and as parameters, local citizens themselves can use if working strategically in attracting new residents.

The results show, however, that there are differences between parishes and that they therefore have different starting points in relation to attracting residents through nature, house prices and community development.

The study also reveals institutional capacity in the parishes, insofar as parishes are able to implement and organize a wide range of activities locally. None of the parishes are working systematically with strategic rural development, but more with the development of their parish indirectly through their football club, parish council or flea market. Institutional capacity can specifically be identified in relation to that which has to do with mobilization and participation in joint activities. The condition for positive rural development seems to be that support is provided to the diversity of local institutions and associations that 'take the community on their shoulders' if communities with lifting capacity are demanded. The conditions for positive rural development are different in the different parishes, but greatly influenced by the citizens who live in the parishes who can influence development.

The study showed that the majority of respondents considered ‘country-life’ and everyday life in ‘the country’ as significantly different than in cities. Nature and the weather had an impact on everyday life, confidence and tolerance was considered greater and life was considered less stressful. The study further showed that even though nature was the main reason for moving to the parishes, nature was articulated quite differently in the five parishes. Similarly, there could be traced quite a big difference between the five parishes in the way that everyday social relations were discussed. An analysis of the relationship between nature and landscape on the one hand and the social relationships and local interactions in everyday life on the other hand, showed that community understandings can be reflected in the way in which nature and landscape is articulated.

Recommendations for what rural citizens can do themselves in light of the above-mentioned results are:

- Be even more aware of how nature and landscape qualities are developed and become more accessible and work to get the local nature qualities articulated in a way that they interact with the community.
- In collaboration with local and external parties, to create flyers, exploit and market the local natural qualities both externally in relation to any new arrivals, but also internally in relation to the citizens who already have moved to or have always lived in the territories.
- Work with what the current community understanding is and with how to integrate newcomers which the study shows, have expectations to the local community.
- Continue to point out that public authorities must rally around the local associations and individuals who take community on their shoulders locally.

1 Problemformulering

1.1 Indledning

Afsættet for denne rapport er, at stat, regioner og kommuner kan gøre *nogle* ting for at skabe betingelser for en positiv landdistriktsudvikling, men ikke alt. Omdrejningspunktet er derfor, hvad borgerne i Danmarks yderområder *selv* kan skabe for at bidrage til at løfte områderne og skabe positiv landdistriktsudvikling. Rapporten har samtidigt et fokus på betingelserne for læring og erfaringsudveksling i landsogne i yderområder. Ved at placere læring og erfaringsudveksling som en del af en positiv landdistriktsudvikling søger rapporten at indplacere landdistrikterne i vidensamfundet. Undersøgelsen er udarbejdet som led i en resultatkontraktopgave, som CLF har lavet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet i 2010. Undersøgelsen er gennemført i efteråret 2010.

Rapporten bygger på en undersøgelse af fem cases, som udgøres af fem landsogne - et sogn fra hver af de fem danske regioners yderområder. Det drejer sig om Nees i Lemvig Kommune, Øsløs i Thisted Kommune, Tranderup på Ærø, Øster Ulslev i Guldborgsund Kommune samt Rutsker på Bornholm (se kort i bilag 8.1). Der er tale om en bottom-up tilgang, hvor der ved brug af et kvantitative og kvalitative metoder og ud fra landdistriktsborgernes egne forståelser undersøges, hvad der skal til i landsbyerne og deres opland for at skabe udvikling, og hvilken rolle læring og erfaringsudveksling spiller heri. Casene kan ses som eksempler på, hvordan udkantsproblematikker håndteres af lokale borgere i praksis.

1.2 Positiv landdistriktsudvikling - bosætning som fokus

Rapporten afgrænser positiv landdistriktsudvikling til at omhandle *øget bosætning*, idet bosætning generelt betragtes som et centralt udviklingsparameter, det være sig nationalt, regionalt eller lokalt. Positiv landdistriktsudvikling kan dog også defineres ud fra mere økonomiske overvejelser, ligesom mere kvalitative betragtninger, som eksempelvis øget livskvalitet, forbedret lokalt engagement, styrket fællesskab og social kapital kan anvendes. Også for disse økonomiske og kvalitative betragtninger, er det imidlertid centralt, at der til stadighed opretholdes et befolkningsgrundlag.

1.2.1 Bosætningsmønstrenes udvikling

Nylige undersøgelser peger på, at bosætningsmønstrene i Danmark går i retning af vækst i det østlige Jylland og Sjælland og negativ udvikling i yderområderne. Regionalpolitisk Redegørelse 2009 (ISM 2009, s. 13-17) viser således, at den generelle danske befolkningsvækst på 3,73 % (200.000 personer) i perioden fra 1999 til 2009 ikke har været ligeligt fordelt geografisk

og heller ikke vil være det i det kommende årti ifølge Danmarks Statistiks fremskrivninger. Der er dog ikke tale om noget entydigt billede, da yderområderne er forskellige. Eksempelvis viser rapporten '68 landsbyer i vækst' (Johansen og Eskildsen 2008), at 68 ud af 205 landsbyer har opnået befolkningsmæssig fremgang fra 1997-2007, til trods for at de ligger i yderområder.

Bosætningsmulighederne og udfordringerne er naturligvis forskellige alt efter hvilket land som er på tale, og hvor i landet man befinder sig. En sammenligning af muligheder for udvikling mellem f.eks. danske og finske landdistrikter giver derfor overordnet set indtryk af, at de danske bosætningsproblemer er minimale. Danmark og Finland har godt nok omtrent samme befolkningstal, men hvor Danmark er 43.090 km², er Finland 338.130 km². Dette giver en befolkningstæthed på 122,9 indb./km² i Danmark og 15,3 indb./km² i Finland. Sammenlignet hermed ser situationen modsat ud i Holland, hvor det samlede areal til befolkningen på 16.407.491 personer er lig det danske, hvilket giver en befolkningstæthed på 395,1 indb./km². Også internt i de nordiske lande er der store forskelle på befolkningstætheden. En nordmand fra et landdistrikt i den nordlige del af Norge har anderledes livsvilkår end en nordmand fra Midt- eller Sydnorge. Det samme er tilfældet i Sverige og Finland. Og på Island er den stadige koncentration af befolkningen i og omkring Reykjavik med til at efterlade landdistrikterne mere og mere affolkede.

Målt på befolkningstætheden og afstandens betydning for levevilkår synes den danske landdistriktssituation i sammenligning med de øvrige nordiske lande ikke at være problematisk. Men set uden for denne sammenligning kan der også i Danmark i forhold til bosætningsmønstre identificeres problemer i landdistrikterne, jævnfør Regionalpolitisk Redegørelse (ISM 2009).

I afklaringen af hvilke geografiske områder der rammes af landdistriktssudviklingsproblemer omkring blandt andet bosætning, har Copus (2006) lavet en geografisk opdeling mellem 'fjerne landdistrikter', 'tilgængelige landdistrikter' og 'byområder'. Generelt set er de 'fjerne landdistrikter' præget af udtømmning/forringelse, mens situationen i de 'tilgængelige landdistrikter' er kendetegnet ved samling og ophobning af ressourcer.

Tabel 1.1: Fjerne landdistrikter, tilgængelige landdistrikter og byområder

Fjerne landdistrikter	Tilgængelige landdistrikter	Byområder
Udtømmning af ressourcer	Akkumulering af ressourcer	
Demografisk aldring	Familier	
Strukturelle problemer	Diversificeret erhvervsstruktur	
Lavt aktivitetsniveau og arbejdsløshed	Højere aktivitetsniveau og lav arbejdsløshed	
Lille human kapital	Høj human kapital	
Flytning fra land til by	Pendling	Mod-urbanisering

Undersøgelsen i denne rapport fokuserer på de geografiske områder, der i en dansk sammenhæng hører til kategorien 'fjerne landdistrikter', idet de fem cases er beliggende i kommuner, der er kategoriseret som yderkommuner både i forhold til Landdistriktsprogrammet 2007-2013 og i forhold til Landsplanredegørelsen 2009 (ISM, 2009, side 10-11). Da det centrale for rapporten er at afklare, hvad borgerne selv kan gøre for positiv landdistriktsudvikling, set i forhold til bosætning, har vi udvalgt fem landsogne, som er kendetegnet ved befolkningsfremgang eller ved at have vendt en negativ udvikling til at være mindre negativ. Det vil sige, at de har præsteret en befolkningsfremgang på trods af, at de er beliggende i 'fjerne landdistrikter', som generelt set i Copus' illustration er kendetegnet ved flytning fra land til by, og at dette også præger befolkningsudviklingen i de yderkommuner, hvori sognene er beliggende.

1.3 Positiv landdistriktsudvikling - læring og erfaringsudveksling

Udover rapportens fokus på, hvad borgerne selv gør og kan gøre for positiv landdistriktsudvikling i form af bosætning fokuserer rapporten på, hvilken særlig rolle *læring og erfaringsudveksling* spiller heri. Viden og de læringsprocesser, der er knyttet til opbygning af viden og til at kombinere viden på nye måder, er i vidensamfundet betragtet som omdrejningspunktet for udvikling og vækst. Når det undersøges, hvad borgerne selv kan gøre for at skabe positiv udvikling, er en oplagt vinkel i et vidensamfund netop at se på, om betingelserne for læring er en faktor, der har betydning for borgernes oplevelse af mulighedsrummet for selv at kunne gøre noget. Læring forstås i rapporten bredt og indbefatter i undersøgelsen på den ene side sociale læringsformer, som i hverdagens uformelle kontekster (Schutz, 1945), hvor imitation udgør lokalsamfundets selvopfattelse (Tarde, 2004). På den anden

side dækker det i undersøgelsen over erfaringsudveksling under mere formelle rammer, som indhentning af viden, deltagelse i foreningslivet, engagement i landsbyråd osv., hvor det er den institutionelle kapacitet (Healey, de Magalhaes, og Madanipour, 1999) forstået som sognets 'løfteevne', der har betydning for et sogns succes.

1.4 Forskningsspørgsmål

Undersøgelsens forskningsspørgsmål lyder:

1. **Hvilke betingelser i landsogne i yderområder er med til at skabe positiv landdistriktudvikling?**
2. **Hvilken rolle spiller læring og erfaringsudveksling i landsbyer og lokalsamfund for positiv landdistriktudvikling?**

Ved at besvare de to forskningsspørgsmål peger konklusionen på betydningen af rammerne for læring, og hvordan betingelser for at lokale borgere selv kan gøre noget for udviklingen af deres landsby kan befordres i forhold til læring. Herudfra ledes en række anbefalinger til den fremtidige landdistriktpolitik.

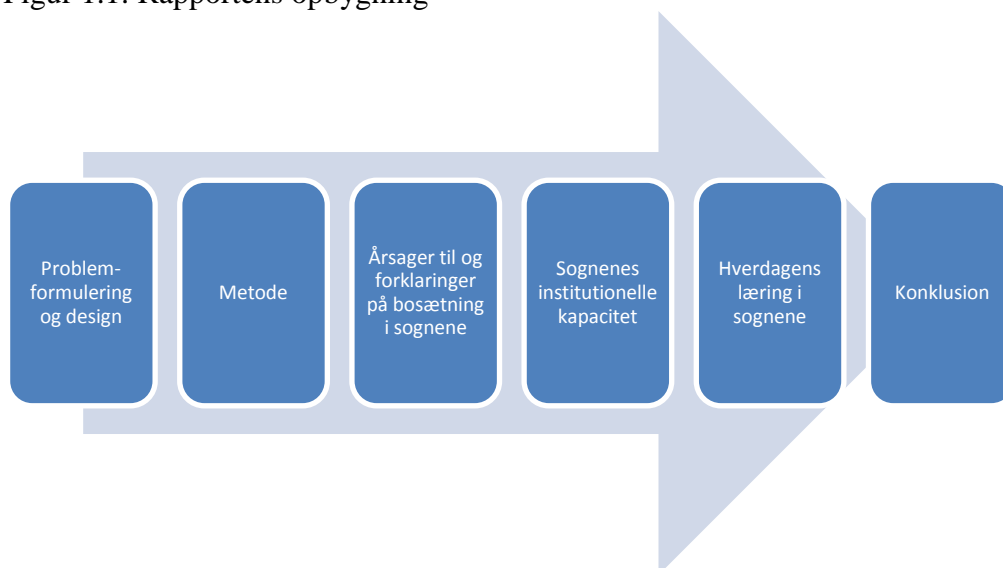
1.5 Undersøgellesdesign og rapportens opbygning

Undersøgelsen består af en kvantitativ del og to kvalitative dele. Den kvantitative del består i udsendingen af et spørgeskema til samtlige husstande i fem udvalgte sogne. Spørgsmålene i spørgeskemaet faldt i fire grupper. De første rettede sig imod afklaring af befolkningens sammensætning i forhold til alder, køn og bosætningsperiode. Den anden gruppe rettede sig mod deres forklaringer på tilflytning dvs. hvorfor befolkningsudviklingen var vendt til det positive samt deres egne begrundelser for at flytte til sognene. Den tredje gruppe af spørgsmål rettede sig mod sognenes aktivitetsniveau og udbredelsen af det lokale engagement samt borgernes opfattelse af deres eget bidrag til landsbyudviklingen. Den fjerde gruppe af spørgsmål omhandlede borgernes oplevelse af, hvad det betød at være bosat på landet i forhold til at være bosat i en større by. Afslutningsvis spurgtes der til, om respondenterne ønskede at deltage i et personligt uddybende interview. De kvalitative interviews blev foretaget ud fra to forskellige metoder og med to forskellige perspektiver på læring og vidensgenerering. Det ene perspektiv forfulgte den formaliserede vidensdeling, som også kan kaldes den institutionelle kapacitet, mens det andet perspektiv så på hverdagens sociale læringsprocesser. Der konkluderes i rapporten i forhold til, hvad borgerne selv kan gøre ud fra:

- De vigtigste årsager til egen tilflytning
- De vigtigste forklaringer på, hvad der skal tiltrække nye borgere
- Den institutionelle kapacitet i forhold til formaliseret vidensdeling og informationsspredning samt mobilisering
- Hverdagens uformelle læringsprocesser

I det følgende Kapitel 2 vil vi præsentere undersøgelsens metode. Dette efterfølges af Kapitel 3, hvor vi går tættere på bosætningen i områderne og ser på tilflytternes karakteristika, tilflytningens omfang, bevæggrundene for tilflytning og synet på, hvad der tiltrækker nye folk til områderne. I Kapitel 4 går vi nærmere på sognenes institutionelle kapacitet i forhold til hvordan viden og information opnås, i forhold til den lokale mobilisering og engagementet samt i forhold til indflydelse på politiske beslutningsprocesser. I Kapitel 5 analyseres hverdagens sociale læring i sognene. Dette gøres med afsæt i forholdet mellem de fysiske rammer og måden, hvorpå den lokale interaktion i hverdagen finder sted. Kapitel 6 konkluderer på, hvad der er betingelserne for positiv laddistriktsudvikling samt læringens og erfaringsudvekslingens betydning herfor. Rapportens opbygning er illustreret i figuren herunder.

Figur 1.1: Rapportens opbygning

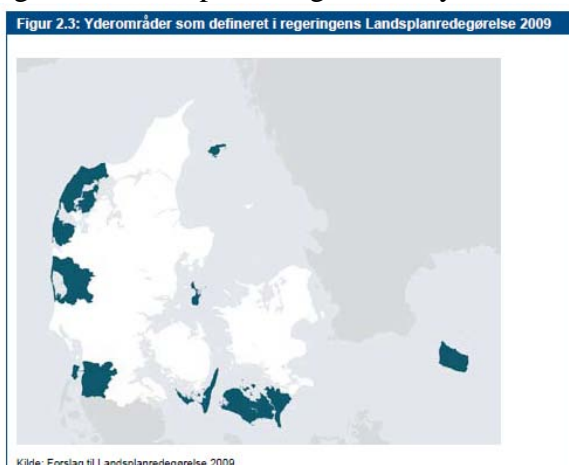

2 Metode

2.1 Udvalgelse af cases

De fem cases er udvalgt ved hjælp af data fra Danmarks Statistik over befolkningsudviklingen fra 2000-2010 i alle sogne beliggende i yderområder, som de er defineret i regeringens Landsplanredegørelse 2009.

Figur 2.1: Landsplanredegørelsens yderområdebegreb (ISM, 2009, side 10)

Inden for hver af de fem regioner har vi udvalgt ét sogn, som enten har haft fremgang eller har vendt en udvikling befolkningsmæssigt fra at være negativ i perioden 2000-2005 til at være positiv eller mindre negativ i perioden 2005-2010. Vi har fravalgt sogne med befolkningsfremgang, som ligger lige op ad en by, hvilket betyder, at alle de fem sogne ligger med en afstand til byen således at mindst et andet landsogn skal passeres (Johansen og Nielsen, 2008). Vi er i udgangspunktet gået efter sogne af identisk størrelse, hvilket i praksis betød med omkring 400 indbyggere med undtagelse for Bornholm, hvor indbyggertallet i det valgte sogn er på 664. De valgte sogne er herefter som nævnt blevet Nees i Lemvig Kommune, Øsløs i Thisted Kommune, Tranderup i Ærø Kommune, Øster Ulslev i Guldborgsund Kommune samt Rutsker i Bornholms Regionskommune. Vi har efterfølgende kontaktet kommunen eller LAG/landdistriktskoordinatoren i de fem berørte kommuner for at høre, hvorvidt befolkningsfremgangen kunne forklares ved etablering af en stor arbejdsplads eller lignende. Tabel 2.1 nedenfor viser de fem sogne med antal husstande og indbyggere i 2010, deres kommunale og regionale placering samt deres procentvise udvikling i de to perioder.

Tabel 2.1: De fem sogne i undersøgelsen

Sogn	Øsløs	Nees	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker
Region	Nordjylland	Midtjylland	Syddanmark	Sjælland	Hovedstaden
Kommune	Thisted	Lemvig	Ærø	Guldborgsund	Bornholm
Landsbynavn	Øsløs	Nees	Vindeballe/ Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker, Vang, Teglkås, Helligpeder
Husstande	176	188	163	205	306
Befolkning 2010, antal personer	431	442	372	499	664
Udvikling 2005-2010 i procent	3,9	1,6	3,0	3,5	-6,5
Udvikling 2000-2005 i procent	-9,0	-10,1	-9,5	-3,0	-9,9

Kilde: Specialkørsel fra KMD og Danmarks Statistik

2.2 Spørgeskemaet

2.2.1 Generering af adresselister

For at kunne udsende spørgeskemaet i papirform, blev der bestilt en adresseliste hos Kommune Data (KMD), med navneangivelse af den ældste person i husstanden, samt rensset for mindreårige og ikke myndige personer.

2.2.2 Udsending af spørgeskemaer

Spørgeskemaet blev udsendt over en periode på to uger i september måned 2010. Årsagen til, spørgeskemaet blev udsendt i papirform, var et ønske om at sikre, at alle husstande fik mulighed for at besvare skemaet og vi således ikke ekskluderede nogen på forhånd på grund af manglende internet opkobling eller it færdigheder.

Hver husstand fik tilsendt tre spørgeskemaer, som de tre ældste personer i husstanden blev bedt om at besvare. Hvis der var færre end tre personer i husstanden, blev man bedt om at besvare det antal spørgeskemaer, som der var personer i husstanden.

Respondenterne i hvert af de fem sogne havde mulighed for at deltage i en lodtrækning om tre små præmier i hvert sogn. Udtrækningen fandt sted i slutningen af november 2010.

2.2.3 Indtastning af data og rensning af fejl

Efter modtagelsen af spørgeskemaerne blev besvarelsene indtastet i databehandlingsprogrammet SPSS.

Under indtastningen af data fandt vi enkelte kilder til fejl i besvarelsene. Det var hovedsageligt relateret til spørgsmål 6, 11 og 14 (se spørgeskemaet i bilag 8.2). I spørgsmål 6 blev respondenterne bedt om at sætte kryds ved og vægte hvilke årsager, der havde gjort, at de var flyttet til området. I spørgsmål 11 gjaldt det respondenternes opfattelse af, hvad der var årsagen til befolkningsfremgangen. Igen skulle de sætte et vægtet kryds for hver linje. Spørgsmålene havde henholdsvis 18 og 19 svarmuligheder, hvilket kan have forekommet uoverskueligt for respondenterne. Det viste sig, at en del af respondenterne valgte kun at sætte kryds ud for de årsager, de fandt mest betydningsfulde, eksempelvis Naturen eller Lave huspriser. Dette medførte, at N er forskelligt for de forskellige årsager, som er medtaget under spørgsmål 6 og spørgsmål 11. N strækker sig således fra 375 til 425 i spørgsmål 6 og fra 542 til 608 i spørgsmål 11.

Hvad angår spørgsmål 14 gjaldt det, at det første underspørgsmål var direkte misvisende i forhold til, hvad vi ønskede svar på. Dette underspørgsmål har vi derfor ladet udgå af den videre databearbejdning.

Generelt set er der gennem besvarelsene en del flere udfald, end der ville have været, hvis vi havde udsendt spørgeskemaet i elektronisk format, hvor respondenterne ville være blevet aftvunget et svar på alle spørgsmål, før de kunne gå videre. Det medfører en større variation i N spørgsmålene imellem, end et elektronisk spørgeskema ville have afstedkommet. På den anden side kunne man ved et elektronisk spørgeskema have risikeret, at nogle respondenter ville stoppe besvarelsen undervejs og på den måde ville man heller ikke få så mange besvarelser.

2.2.4 Svarprocent

Der blev udsendt spørgeskema til 1038 husstande og vi modtog svar fra 35 % af disse husstande, fordelt på en husstandsmæssig besvarelsesprocent i sognene fra 30 % til 43 %, som det fremgår af Tabel 2.2.

Tabel 2.2: Antal husstandsbesvarelser, svarprocent for husstandene og antal besvarelser i alt i sognene

	Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	Total
Antal husstande ud fra den ældste på adressen over 18 år.	188	176	163	205	306	1038
Antal husstande, som har besvaret	60	75	62	78	91	366
% husstande, som har besvaret	32	43	38	38	30	35
Antal besvarelser i alt i sognet	111	134	101	148	153	647

Da der var mulighed for at flere personer i husstanden kunne besvare spørgeskemaet, er det samlede antal besvarelser højere end den ovenstående husstandsinddelte opgørelse. Vi opnåede at få 368 konvolutter tilbage, hvor der var én person, som havde besvaret, 222 konvolutter, hvor to personer havde besvaret og 57 konvolutter, hvor tre personer havde besvaret.

2.2.5 Skævhed/bias

Størsteparten af borgerne i de fem sogne har haft mulighed for at besvare spørgeskemaet, idet vi som nævnt har udsendt spørgeskemaet til hele den voksne del af populationen og i tillæg også har givet mulighed for, at det ældste barn i husstandene har kunnet besvare. Der har således ikke været risiko for bias/skævhed i forhold til udsendelsen af spørgeskemaet. Der kan dog være skævhed i forhold til, hvem som har svaret, idet der er tale om udvælgelse ved selvselektion fra respondenternes side. Vores respondenter adskiller sig fra de øvrige enheder i populationen ved, at de fandt anledning til at besvare spørgeskemaet og dermed deltage i undersøgelsen. Vi har kun mulighed for at tjekke skævheden af respondenterne i forhold til den samlede population med hensyn til enkelte karakteristika som alder og køn.

Besvarelserne opdelt på alder sammenlignet med den generelle alderssammensætning i sognene kan ses i Tabel 2.3 nedenfor. Specielt alderskategorien under 21 år skiller sig ud, idet en mindre andel af aldersgruppen har besvaret end de 25 %, aldersgruppen udgør af det samlede antal borgere. Dette skyldes, at vi udelukkende har bedt den ældste tredje person i husstanden om at besvare spørgeskemaet og alle 612 personer i kategorien altså ikke har haft mulighed for at svare. Ellers er der nogenlunde overensstemmelse mellem alderskategoriernes andel af den samlede population og af det samlede antal besvarelser, dog med det forbehold, at flere % selvfølgelig fordeler sig på de øvrige alderskategorier, når andelen af besvarelser for kategorien under 21 år er lavere. Og med det forbehold, at lidt flere har svaret i aldersgrupperne fra 41 til 70 år.

Tabel 2.3: Besvarelser opdelt på alder

Alder	Antal borgere i sognene aldersopdelt (populationen)	Borgere i sognene aldersopdelt i % af det samlede antal borgere på 2448	Antal besvarelser aldersopdelt	Besvarelser aldersopdelt i % af det samlede antal besvarelser på 642
<21	612	25	58	9
21-30	138	6	31	5
31-40	250	10	69	11
41-50	387	17	126	20
51-60	429	16	142	22
61-70	373	15	141	22
71-80	163	7	52	8
81-90	91	4	19	3
>90	5	<1	4	<1
Total	2448	100	642	100

Opdelt på køn ses det på samme måde i Tabel 2.4, at en større andel besvarelser fordeler sig på alderskategorierne fra 41 til 70 år, igen forårsaget af den lavere andel besvarelser i alderskategorien < 21 år. Ingen steder falder hverken fordelingen af besvarelserne på alder eller køn særligt skævt ud.

Tabel 2.4: Besvarelser opdelt på køn

Alder	Antal kvinder i sogne-alders-opdelt	Kvinder i sognene alders-opdelt i % af det samlede antal kvinder på 1145	Antal besvar elser af kvinder	%	Antal mænd i sognene alders-opdelt	Mænd i sognene alders-opdelt i % af det samlede antal mænd på 1303	Antal besvar elser af mænd	%
<21	286	25	25	8	326	25	31	9
21-30	57	5	15	5	81	6	16	5
31-40	121	11	35	12	129	10	33	10
41-50	192	17	62	21	195	15	60	18
51-60	198	17	63	21	231	18	77	23
61-70	166	15	66	22	207	16	73	22
71-80	69	6	16	5	94	7	35	11
81-90	52	5	11	4	39	3	6	2
>90	4	<1	2	1	1	<1	2	1
Total	1145	101	296	99	1303	100	333	101

2.2.6 Databehandling af svarene

Spørgeskemadataene er blevet behandlet ved generering af frekvenstabeller og krydstabeller. Det er således udelukkende gennemført simple analyser på data.

2.3 Interviewene

Respondenterne til de kvalitative interviews blev valgt med udgangspunkt i en positiv besvarelse i spørgeskemaet på et spørgsmål om, hvorvidt de ville stille sig til rådighed for et opfølgende interview. Vi forsøgte herefter at få respondenterne til at dække følgende grupper:

1. Hjemmefødsels, tilflyttere, udlændinge
2. Begge køn
3. Forskellige aldersgrupper

Herudover er respondenterne til de kvalitative interviews valgt ud fra to forskellige kriterier. I undersøgelsen af den institutionelle kapacitet blev de valgt ud fra, om de var aktive i lokalsamfundsudviklingen. I undersøgelsen om hverdagens læring blev de valgt ud fra deres opfattelse af livet på landet som noget særligt i forhold til livet i byerne.

2.3.1 Begrundelse for interview ud fra fotoetnografisk metode

Interviewene vedrørende hverdagens sociale læring tog afsæt i fotoetnografisk metode (Warren, 2002), der gennemførtes ved at tilsende et engangskamera til

respondenterne og bede dem tage billeder af noget i landsbyen eller sognet, som var helt særligt for dem ved at bo i landsbyen. Fotoene dannede herefter udgangspunkt for de kvalitative interviews, idet der blev spurgt ind til, hvad billederne illustrerede og hvorfor netop disse motiver var vigtige i forhold til det at bo i sognet. Baggrunden for at anvende denne metode var, at vi ønskede at indfange viden omkring rammer og betingelser for social læring. Når det kommer til at beskrive sådanne betingelser, kan sproget komme til at udgøre en barriere (Warren, 2002), idet begrebet læring ofte er knyttet til en formaliseret ramme. Ved at anvende fotos blev der givet mulighed for en mere subjektiv forståelse, idet spørgsmålene blev stillet med udgangspunkt i, at respondenterne fortalte om billedet. Deltagerobservationer med fokus på de fysiske rammer, ”stemning”, og dynamik supplerer interviewene.

2.3.2 Respondenterne til de fotoetnografiske interviews

I det udsendte spørgeskema blev respondenterne konfronteret med en række udsagn omkring det at bo henholdsvis på landet og i byen. De skulle tage stilling til, hvor enige eller uenige de var i disse udsagn. Ved udvælgelsen af respondenterne til denne del af den kvalitative undersøgelse om hverdagen og læring var det centralt, at respondenterne til det kvalitative interview i spørgeskemaet kunne siges at definere det landlige rum i forhold til de bymæssige. Det første udsagn: ’Der er stor forskel på at bo i byen og på landet’ var derfor udgangspunktet, som herefter blev sammenholdt med, om respondenterne havde boet i en større by, samt hvor længe de havde boet i landsognet. Herefter blev der udvalgt i forhold til en spredning i alder samt en ligelig fordeling mellem kønnene. Afslutningsvis blev der skelet til, hvordan respondenterne forholdt sig til udsagnene: ”På landet taler man med hinanden uanset alder, holdninger og interesser”, ”Hverdagen på landet bygger på nærhed i lokalsamfundet” samt ”Hverdagen på landet er påvirket af naturen og vejret”.

Disse kriterier ledte frem til fem respondenter i hvert af de fem sogne. Disse i alt 25 respondenter blev kontaktet telefonisk på to hverdage mellem kl. 17 og 20 og spurgt, om de ville deltage i et personligt interview, der indebar, at de i den først følgende weekend skulle tage billeder med et tilsendt engangskamera af noget, der havde særlig betydning for deres hverdagsliv i landsbyen. Efter den forespørgsel var der i alt 19 respondenter. Tabel 2.5 nedenfor viser fordelingen af respondenterne på sogne, alder og køn.

Tabel 2.5: Interviewpersoner i undersøgelsen om hverdagens læring (N=19)

	Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker
Antal respondenter	2 (3)	4	4 (3)	4 (3)	4 (3)
Fordeling på køn	2 mænd 1 kvinde	1 mand 3 kvinder	1 mand 3 kvinder	2 mænd 2 kvinder	3 mænd 1 kvinde
Fordeling på alder	20'erne 30'erne	70'erne 50'erne	20'erne, 80'erne, 50'erne	40,erne 30'erne 50'erne	Under 20 40'erne 50'erne

Da interviewene skulle gennemføres opstod der en del vejrmæssige udfordringer, som betød at ikke alle respondenter nåede at modtage kameraet eller fotohandleren ikke modtog det til fremkaldelse. Tallene i parentes henviser til antallet af adspurgte og involverede respondenter, mens tallet uden for parentes henviser til det gennemførte antal fotoetnografiske interviews i de fem sogne.

2.3.3 Afviklingen af de fotoetnografiske interviews

Alle interviews blev afviklet i respondentens hjem, og interviewene tog udgangspunkt i de billeder, respondenterne havde taget. Respondenterne i Rutsker, Øster Ulslev og Tranderup havde weekenden i uge 46 til at tage billeder, og interviewene blev gennemført i uge 47. Respondenterne i Nees og Øsløs havde weekenden i uge 47 til at tage billeder, og interviewene blev gennemført i uge 48 og 49. Samtlige interviews blev gennemført på et tidspunkt på dagen eller aftenen, der passede ind i respondentens hverdag, og de blev i de fleste tilfælde udført i respondentens hjem. To interviews blev udført på respondentens arbejdsplads. Alle interviews blev optaget på bånd og efterfølgende transskriberet og de anvendte citater sendt til godkendelse hos respondenterne. Ligeledes blev det godkendt, at de billeder, respondenterne tog, kunne gengives i denne rapport. Interviewene blev i de fleste tilfælde gennemført på ca. 30 min. Et interview med en 10-årig dreng tog 20 minutter.

Ved interviewene blev de fremkaldte billeder medbragt og lagt ud på bordet i tilfældig rækkefølge foran respondenten. Efter aftale med respondenten blev optageren tændt og respondenten sagde sit navn. Det blev repeteret af interviewerens, at engangskameraet var blevet tilsendt for, at respondenten skulle tage billeder af noget, der betød rigtig meget for hende/ham ved at bo på landet netop der. Respondenten blev herefter bedt om at udpege det billede, han/hun helst ville tale om, og de begyndte herefter at fortælle med støttende og uddybende spørgsmål fra interviewerens om, hvad billedet forestillede, hvorfor det var taget, hvordan eller på hvilken måde, at netop det, som billedet viste, var vigtigt for hverdagen. Herfra fortsatte interviewet med at inddrage de øvrige fotos. Afslutningsvis blev respondenten opfordret til at sige, hvorfor de

syntes, at andre skulle flytte til deres sogn, og de blev spurgt, om de havde noget at tilføje i forhold til, hvad de havde fortalt om i løbet af fotointerviewet.

2.3.4 Øvrige kvalitative data vedrørende hverdagens sociale læring

For at skabe et samlet billede af de fysiske rammer og betingelserne for interaktion i hverdagen, indgår der i analysen deltagerobservationer omkring natur- og kulturlandskabet, husenes og gårdenes beliggenhed i landskabet og i forhold til hinanden og det der bedst kan kaldes iagttagelser af rytmen eller stemningen (Lefebvre, 2004). Eksempler på hvad der har skabt grundlag for stemningsiagttagelserne er: hvad er der for en type trafik, og hvor meget er der, er der mennesker i gadebilledet, og hvad foretager de sig, er der oplagte uformelle mødesteder og hvordan er de placeret i sognet samt er der skiltet med arrangementer eller skilte til særlige seværdigheder i sognet?

2.3.5 Interview ud fra en semistruktureret guide i relation til institutionel kapacitet og landdistriktsudvikling

Respondenterne i dette afsnit af rapporten er de, som har besvaret spørgeskemaet, og som i besvarelsen har angivet, at de er aktive i bestyrelsesarbejde i en forening. Et udsnit af den sidstnævnte gruppe blev udvalgt som interviewpersoner begrundet med, at de netop kunne tænkes at have kendskab til og/eller være en del af sognenes handlekraft/institutionelle kapacitet. Interviewpersonernes udtalelser vil i Kapitel 4 supplere de kvantitative spørgeskemadata.

Interviewene blev for størstedelen afviklet i interviewpersonernes hjem. Et enkelt interview blev afviklet i et sognehus og et hos købmanden. Fire interviews blev gennemført som telefoninterviews, da det ikke var muligt at træffe interviewpersonen den dag, vi besøgte sognet. Der blev i alt gennemført interview med 21 personer, som fordeler sig som angivet i nedenstående Tabel 2.6.

Tabel 2.6: Interviewpersoner i undersøgelsen om institutionel kapacitet (N=21)

	Antal respondenter	Fordeling på køn	Fordeling på alder
Nees	4	4 kvinder	30'erne, 40'erne, 60'erne, 70'erne
Øsløs	4	1 kvinde 3 mænd	30'erne, 60'erne, 60'erne, 60'erne
Tranderup	5	4 kvinder 1 mand	30'erne, 30'erne, 50'erne, 60'erne, 60'erne
Øster Ulslev	4	2 kvinder 2 mænd	30'erne, 30'erne, 60'erne, (60'erne)
Rutsker	4	2 kvinder 2 mænd	50'erne, 60'erne, 60'erne, 60'erne
I alt	21	13 kvinder 8 mænd	Gennemsnitsalder cirka 55 år (udregnet ved omskrivning ud fra devisen: 30'erne lig 35 år osv.)

Spørgsmålene, som blev stillet under interviewet drejede sig om, hvad interviewpersonen anså som landdistriktpotentialerne og landdistriktsudfordringerne, hvordan de samarbejdede og indhentede viden, hvordan de mobiliserede, hvordan de var koblet op politisk og hvordan de så på deres sogns løfteevne eller handlekraft, jævnfør teorien omkring institutionel kapacitet. Der blev også spurgt ind til mere generelle landdistriktsemner, som hvorvidt man arbejdede efter en lokal udviklingsplan, havde passende trafikforbindelser, var et attraktivt område for turister/sommerhuse. Desuden blev der spurgt til interviewpersonernes syn på begrebet udkantsdanmark samt efterlyst konkrete gode illustrative eksempler på, hvad man havde gjort eller kunne gøre for at løfte sit område og skabe udvikling.

2.4 Sammenfatning

Dette afsnit har redegjort for metoden anvendt i forbindelse med undersøgelsen. Gennem udsendelsen af et spørgeskema i papirform, opnåede vi en besvarelse på 35 % af husstandene for sognene samlet set, dækkende over variation fra 30 % i det sogn, hvor besvarelsen var lavest, til 43 %, i det sogn, hvor besvarelsen var højest. Det vil sige, dataene i rapporten repræsenterer et udtræk på omkring 1/3 af husstandene. Vi har ikke haft mulighed for at teste, hvorvidt der er skævheder i besvarelsene udover i forhold til alder og køn, hvor det ikke er tilfældet i særlig stor grad.

Med hensyn til den kvalitative interviewdel blev i alt 35 personer interviewet ud fra to forskellige metoder. Den første gruppe af interviewpersoner, i alt 14 personer, blev interviewet ud fra fotoetnografisk metode i forhold til et perspektiv om hverdagens uformelle læring. Disse interview er hovedsageligt analyseret i Kapitel 5 om hverdagens sociale læring. Den anden gruppe på 21 interviewpersoner blev interviewet via en semistruktureret interviewguide med

fokus på institutionel kapacitet og landdistriktsudvikling generelt. Denne del er overvejende analyseret i Kapitel 4 vedrørende institutionel kapacitet.

3 Tilflytning - omfang, bevæggrunde og påvirkningsmuligheder

Dette kapitel indeholder en empirisk gennemgang af omfanget af tilflytning til sognene, respondenternes årsager til deres tilflytning samt bud på forklaringer på den positive befolkningsfremgang i sognene. Resultaterne, som præsenteres, bygger på det udsendte spørgeskema.

3.1 Tilflytningsflow

Det er ud fra en betragtning om sammenhænge og dynamikker mellem land og by relevant at se på, hvor mange af respondenterne, som er tilflyttet de fem sogne, hvor de kommer fra, om de har boet i en af Danmarks fem største byer, samt i hvor høj grad der pendles ud af områderne.

3.1.1 Omfanget af tilflytning

Tabel 3.1 viser, at en stor del af respondenterne (50 %) er tilflyttet de fem sogne inden for de sidste 20 år. Gruppen som altid har boet i sognene udgør 22 % af det samlede antal respondenter, mens gruppen af respondenter, som er tilflyttet sognet for mindre end fem år siden er på 17 %. Dette antyder, at der er en forholdsvis stor udskiftning i befolkningen i områderne.

Tabel 3.1: Hvornår er du flyttet til sognet (N=638)

	Hvornår er du flyttet til sognet?					
	Jeg har altid boet her	For mere end 20 år siden	Mellem 10 og 20 år siden	Mindre end 10 men mere end 5 år siden	Mindre end 5 år siden	Total
	%	%	%	%	%	%
Nees (N=111)	14	31	14	15	26	100
Øsløs (N=134)	28	29	20	14	8	100
Tranderup (N=99)	31	25	12	17	14	100
Øster Ulslev (N=145)	25	23	19	14	19	100
Rutsker (N=149)	12	34	17	19	18	100
Total (N=638)	22	29	17	16	17	100

Opdelt på de fem sogne ses det, at det er i Tranderup, at flest respondenter har boet i sognet hele deres liv (31 %), efterfulgt af Øsløs og Øster Ulslev med

henholdsvis 28 % og 25 %. For Rutsker og Nees gælder det, at blot 12 % og 14 % af respondenterne har boet i sognene hele deres liv. Andelen af respondenter, der altid har boet i sognet, eller har boet der mere end 20 år, ligger nogenlunde stabilt omkring 50 %, med Nees med den laveste andel (45 %) og Øsløs med den højeste andel (57 %). Dette stemmer godt overens med, at det er i Nees, at den største andel af respondenterne (26 %) er tilflyttet sognet for mindre end fem år siden, og at det er i Øsløs, at den mindste andel af respondenterne (8 %) er tilflyttet sognet for mindre end fem år siden. Der er altså forskel på sognene, men det samlede billede af stor tilflytning til sognene og dermed dynamisk og ikke udelukkende statisk befolkningsudvikling holder stik.

3.1.2 Karakteristika for tilflytterne – oprindelse og pendling

Hvor kom tilflytterne fra, da de flyttede til de fem sogne? Respondenterne har angivet, hvorvidt de boede i et lignende lokalsamfund, i hovedbyen i en af de tidligere kommuner, eller i hovedbyen i en af de tidligere storkommuner. Tabel 3.2 nedenfor viser, at omkring halvdelen af respondenterne (47 %) er tilflyttet områderne fra et lignende lokalsamfund. 28 % er tilflyttet fra hovedbyen i en af de tidligere kommuner, mens 25 % er tilflyttet fra hovedbyen i en af de nye storkommuner. Tallene peger altså igen på en dynamik mellem land og by og en ikke udelukkende indefra baseret befolkningsudvikling.

Tabel 3.2: Forrige bosted (N=469)

	%
I et lignende lokalsamfund	47
I hovedbyen i en af de tidligere kommuner	28
I hovedbyen i en af de nye storkommuner	25
Total	100

Der er ligeledes spurgt til, hvorvidt man tidligere i sit liv har boet i Esbjerg, Odense, Aalborg, Århus eller Københavnsområdet. Her svarer 42 % af respondenterne, at det er tilfældet, mens 58 % svarer, at de ikke har boet i en af de fem største byer. Det er i Rutsker på Bornholm, at den største andel af respondenterne (60 %) tidligere har boet i en af de fem største byer.

Tabel 3.3: Bosted i Esbjerg, Odense, Aalborg, Århus eller Københavnsområdet (N=634)

	Har du tidligere boet i Esbjerg, Odense, Aalborg, Århus eller Københavnsområdet?		
	Ja	Nej	Total
	%	%	%
Nees (N=109)	33	67	100
Øsløs (N=133)	41	59	100
Tranderup (N=98)	34	66	100
Øster Ulslev (N=144)	35	65	100
Rutsker (N=150)	60	40	100
Total (N=634)	42	58	100

Hvad angår pendling er det samlede billede blandt respondenterne, som det fremgår af Tabel 3.4 nedenfor, at 31 % ikke har et arbejde eller ikke er under uddannelse. Det fremgår ligeledes, at langt størsteparten af pendlingen sker indenfor en radius af 30 km fra arbejdssted eller uddannelsesinstitution. Hvis pendlingen for den samlede gruppe af respondenter sammenlignes med gruppen af respondenter, som er tilflyttet områderne de sidste fem år, tegner der sig et billede af et ens pendlingsmønster mellem de to grupper op til 30 km, hvor 59 % af respondenterne er placeret for begge grupper. Pendlingen over 30 km. er højere for gruppen af respondenter, som er tilflyttet inden for de sidste fem år (20 %), sammenlignet med for den samlede gruppe af respondenter, hvor andelen er 10 %. Der er samtidig færre uden arbejde eller som ikke er under uddannelse blandt dem, som er tilflyttet de seneste fem år (22 %) sammenlignet med den samlede gruppe af respondenter, hvor andelen er 31 %.

Tabel 3.4: Afstand fra arbejdsplads eller uddannelsesinstitution (N=611)

	Total (N=611)	Tilflyttet mindre end 5 år siden (N=105)
	%	%
Jeg har ikke et arbejde eller er ikke under uddannelse	31	22
Jeg arbejder hjemme	12	10
Op til 10 km	18	16
11 til 20 km	15	21
21-30 km	14	12
31-40 km	4	7
41-50 km	1	4
51-60 km	1	1
61-80 km	1	1
81 km eller mere	3	7
Total	100	100

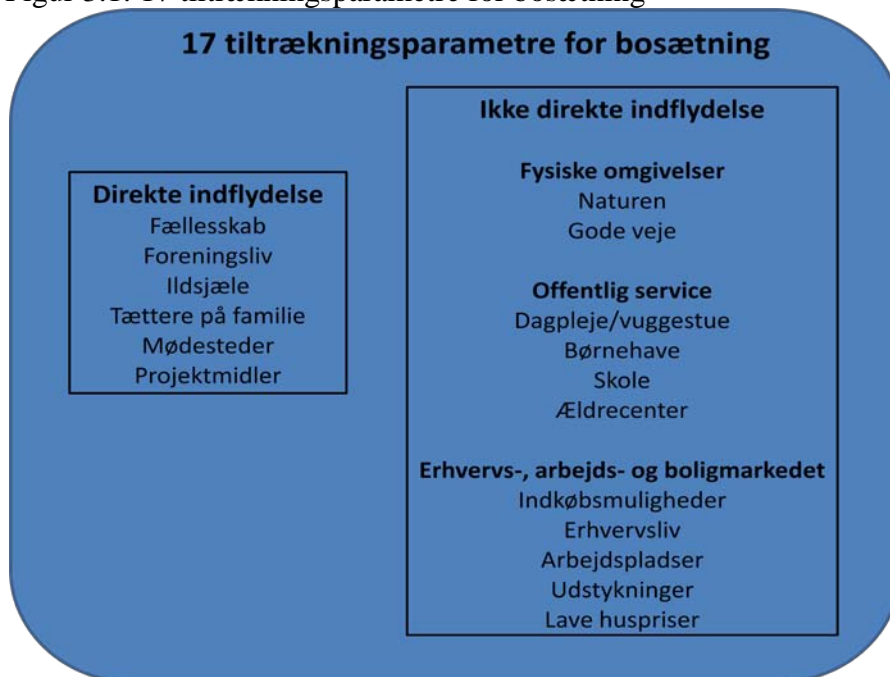
3.2 Sogdenes muligheder for at påvirke tilflytning

Respondenterne blev i spørgeskemaet spurgt om årsagerne til deres egen tilflytning. De blev i denne sammenhæng præsenteret for 16 mulige årsager (se spørgsmål 6 i spørgeskemaet i bilag 8.2), hvor de skulle tage stilling på en 5 trins skala fra 'I meget høj grad' til 'Slet ikke' i forhold til, i hvilken grad disse årsager var gældende for dem.

Respondenterne blev også spurgt til deres opfattelse af, hvad der var forklaringer på den positive befolkningsudvikling. De blev her præsenteret for 17 forklaringer på den positive befolkningsudvikling (se spørgsmål 11 i spørgeskemaet i bilag 8.2) og igen skulle de give deres bud på en 5 trins skala fra 'I meget høj grad' til 'Slet ikke'.

Årsagerne og forklaringerne opstillet i begge spørgsmål kan deles i to grupper. Den første gruppe af årsager/forklaringer som for eksempel fællesskab og foreningsliv er parametre, som borgerne kan påvirke, mens den anden gruppe af årsager/forklaringer, som eksempelvis natur og offentlige faciliteter er parametre uden for borgernes direkte indflydelse. Beboerne har således, udover fællesskab og foreningsliv, direkte indflydelse på mødesteder og projektmidler. Parametrene uden direkte borgerindflydelse kan fordeles i tre undergrupper som fysiske rammer som for eksempel naturen, offentlig service som eksempelvis tilstedeværelse af skoler, børnehaven og den sidste undergruppe vedrørende erhvervsmæssige og arbejdsmæssige forhold og boligmarked. Fordelingen af disse parametre i grupper præsenteres i Figur 3.1.

Figur 3.1: 17 tiltrækningsparametre for bosætning

3.3 Respondenternes årsager til tilflytning

I beskrivelsen af årsagerne til tilflytning præsenterer vi resultaterne for de respondenter, som har valgt de enkelte årsager i meget høj grad og i høj grad (de to kategorier slået sammen). Vi præsenterer det samlede billede og ser desuden på forskelle mellem de fem sogne, aldersforskelle og forskelle i den tid respondenterne har boet i sognet.

Resultaterne i Tabel 3.5 viser, at de fleste respondenter angiver, at naturen, lave huspriser og fællesskabet havde den største betydning for deres tilflytning. Arbejdspladser (23,4 %), familien (21,2 %), skole (20,4 %) og dagligvarebutikker (19,6 %) var de næste på listen. Nye udstykninger (4,5 %) og hjemmeside (2,4 %), var de mindst vigtige.

Tabel 3.5: Antal og procentandel af respondenterne, som i meget høj grad/i høj grad er flyttet til sognet ud fra en række opstillede årsager.

Årsager til tilflytning	Antal	Procent	Total
Naturen	326	76,7	425
Lave huspriser	177	43,9	403
Fællesskabet	127	32,6	389
Arbejdspladser	90	23,4	385
At få kortere afstand til forældre/familie	83	21,2	391
Udbuddet af skole	78	20,4	382
Udbuddet af dagligvarebutik	75	19,6	382
Ildsjæle	68	17,8	383
Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene	62	16,4	378
Udbuddet af børnehave	61	16,1	380
Udbuddet af dagpleje/vuggestue	45	11,9	378
Mødestederne	36	9,6	375
Erhvervslivet	32	8,6	373
Gode veje	30	7,9	379
Udbuddet af ældreboliger	21	5,5	380
Nye udstikninger	17	4,5	377
At sognet har en hjemmeside	9	2,4	374

De følgende analyser koncentrerer sig om de tre første årsager, det vil sige naturen, lave huspriser og fællesskabet.

3.3.1 Betydningen af sognet for synet på tilflytning

Resultaterne i tabellen nedenfor viser, at der er forskelle mellem sognene. Selvom naturen samlet set er den vigtigste årsag til at flytte til sognene, så svarede 91 % af respondenterne i Øsløs, at naturen var vigtig, mens det i Øster Ulslev var 55 % af respondenterne. Forskellene mellem sognene er ikke så store, hvad angår lave huspriser. Der var dog 50 % af respondenterne i Nees, som mente, at huspriser var en vigtig årsag, mens niveauet i de andre sogne lå omkring 41 % - 44 %. Den største forskellighed i svarene forekommer i forhold til fællesskab, hvor der i Rusker kun er 14 %, som vægter fællesskabet, mens andelen i Øsløs er 51 %.

Tabel 3.6: Antal og procentandel af respondenterne, som har valgt naturen, lave huspriser og fællesskab som i meget høj grad/i høj grad årsager til at flytte fordelt på de fem sogne

Årsag til tilflytning			Sogn					Total
			Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	
Naturen	I meget høj/i høj grad	Antal	59	78	40	47	102	326
		% indenfor sogn	72,0	91,8	75,5	55,3	85,0	76,7
Lave huspriser	I meget høj/i høj grad	Antal	39	32	23	39	44	177
		% indenfor sogn	50,6	41,0	41,8	44,8	41,5	43,9
Fællesskabet	I meget høj/i høj grad	Antal	25	39	14	34	15	127
		% indenfor sogn	33,3	51,3	27,5	41,0	14,4	32,6

3.3.2 Betydningen af tidspunktet for tilflytning for synet på tilflytning

Resultaterne i Tabel 3.7 viser, at naturen og lave huspriser har betydning for den samme andel af respondenter, lige meget hvor længe de har boet i sognet. I forhold til fællesskabet er mønsteret anderledes. En større andel af dem, som har boet i sognene mellem 10-20 år (42,7 %) og hele deres liv eller mere end 20 år (36,5 %) synes, at fællesskabet havde stor betydning for deres tilflytning, i forhold til dem, som har boet i sognene mindre end 10 år.

Tabel 3.7: Antal og procentandel af respondenterne, som har valgt naturen, lave huspriser og fællesskab som i meget høj grad/i høj grad årsager til at flytte fordelt på tidspunkt for tilflytning

Årsag til tilflytning			Hvornår er du flyttet til sognet?				Total
			Har altid boet/mere end 20 år	Mellem 10-20 år	Mellem 5-10 år	Mindre end 5 år	
Naturen	I meget høj/i høj grad	Antal	107	70	72	74	323
	% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?		77,5	76,1	75,8	76,3	76,5
Lave huspriser	I meget høj/i høj grad	Antal	54	35	42	43	174
	% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?		41,5	42,2	46,2	44,8	43,5
Fællesskabet	I meget høj/i høj grad	Antal	46	35	19	26	126
	% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?		36,5	42,7	21,3	28,9	32,6

3.3.3 Betydningen af alder for synet på tilflytning

Resultaterne i Tabel 3.8 viser, at jo ældre respondenterne er, jo større andel peger på naturen som årsagen til, at de er tilflyttet områderne. Lave huspriser har størst betydning for gruppen mellem 41-50 år (53,2 %), og mindst betydning for respondenter over 70 år (36,7 %), men ellers er der ikke de store forskelle. Fællesskabet har størst betydning for respondenterne i alderen 31-40 år.

Tabel 3.8: Antal og procentandel af respondenterne, som har valgt naturen, lave huspriser og fællesskab som i meget høj grad/i høj grad årsager til at flytte fordelt på alder

Årsag til tilflytning			Alder						Total
			op til 30 år	31-40 år	41-50 år	51-60 år	61-70 år	over 70 år	
Naturen	I meget høj/i høj grad	Antal	21	39	70	81	81	31	323
		% indenfor Alder	55,3	67,2	74,5	80,2	87,1	83,8	76,7
Lave huspriser	I meget høj/i høj grad	Antal	14	25	50	43	33	11	176
		% indenfor Alder	37,8	43,9	53,2	42,6	40,7	36,7	44,0
Fællesskabet	I meget høj/i høj grad	Antal	10	28	27	24	24	13	126
		% indenfor Alder	27,8	49,1	30,0	25,8	31,6	39,4	32,7

3.4 Forklaringer på den positive udvikling i befolkningstallet

Resultaterne i Tabel 3.9 viser, at naturen er det, respondenterne vægter højest (72,4 %) som forklaring på den positive udvikling i befolkningstallet. Herefter følger lave huspriser (62,4 %), fællesskabet (42,2 %) og udbuddet af skole, foreningslivet og udbuddet af børnehaven (30 %). Det lavest prioriterede er nye udstykninger (5,7 %) og hjemmeside (3,5 %). Disse resultater ligner resultaterne vedrørende respondenternes egne årsager til at flytte til sognet, dog kommer udbuddet af offentlig service lidt mere frem som forklaring på den positive befolkningsudviklingen end de af de øvrige elementer, som borgerne ikke direkte kan påvirke. I det følgende bliver de første seks elementer analyseret lidt mere i dybden i forhold til forskelle mellem sognene, alderskategorier og tidsrummet man har boet i sognet.

Tabel 3.9: Antal og andel af respondenterne, som har svaret i meget høj grad og høj grad for en række opstillede forklaringer på den positive udvikling i befolkningstallet

Forklaringer på tilvækst	Antal (i meget høj og høj grad)	Procent	Total
Naturen	440	72,4	608
Lave huspriser	377	62,4	604
Fællesskabet	248	42,2	587
Udbuddet af skole	172	30,3	568
Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene	172	30,0	573
Udbuddet af børnehave	170	30,0	567
Ildsjælene	162	28,5	569
Udbuddet af dagpleje/vuggestue	141	25,2	559
At få kortere afstand til forældre/familie	130	23,0	558
Udbuddet af dagligvarebutikker	115	20,2	570
Mødestederne	99	17,6	563
Udbuddet af ældreboliger	98	17,4	562
Gode vejede	72	12,9	558
Penge til lokale projekter fra nationale puljer	67	12,3	543
Arbejdspladser	51	9,4	542
Erhvervslivet	50	8,9	559
Nye udstykninger	31	5,7	541
At sognet har hjemmeside	19	3,5	543

3.4.1 Betydningen af sognet for synet på forklaringer på den positive udvikling i befolkningstallet

Tabel 3.10 viser, hvordan respondenterne i de forskellige sogne fordeler sig på de 6 vigtigste elementer til at tiltrække nye beboere.

Som nævnt spiller naturen ifølge respondenterne en rolle for befolkningsudviklingen, men der forekommer nogle forskelle mellem sognene. I Øster Ulslev er det kun 47,4 % af respondenterne, som anser naturen som et tiltrækningselement sammenlignet med Øsløs, hvor 86,3 % af respondenterne har den mening.

Respondenterne mener desuden, at lave huspriser er forklaring på, at folk flytter til, dog er der igen nogle forskelle. I Øsløs og Tranderup er det henholdsvis 54,8 % og 56,4 %, mens det i Nees er 72,2 % af respondenterne, der anser dette element som en forklaring på befolkningsfremgangen. En

lignende tendens for Nees' vedkommende kunne ses i Tabel 3.6, hvor respondenterne præsenterede deres egne årsager til tilflytning.

I forhold til fællesskabet er der også lignende forskelle, som kunne ses i Tabel 3.6. Her er det igen i Rutsker, at fællesskabet ikke vægtes ret meget som forklaring på befolkningstilvæksten, da kun 17,6 % mener, at det giver vækst, hvor det i henholdsvis Øsløs og Øster Ulslev er 59,1 % og 54,7 %, som mener, at fællesskabet er vigtigt i meget høj grad eller i høj grad. Det er også de samme to sogne, som vægter udbuddet af skole og børnehave højest som forklaring på vækst, og som også på tidspunktet for spørgeskemaets udsendelse var de eneste, som havde både skole og børnehave. Både Rutsker og Nees vægter skole og børnehave mindst som det, der tiltrækker folk, men disse services er jo så heller ikke til stede i sognene. Foreningslivet har desuden markant størst betydning for tilvækst i Øster Ulslev, hvor 50 % mener, at det er forklaringen på befolkningstilvæksten i meget høj grad eller i høj grad.

Tabel 3.10: Andel af respondenterne som i meget høj grad og i høj grad mener at følgende elementer har betydning for den positive udvikling i befolkningstallet fordelt på sogne

Forklaring på tilvækst			Sogn					Total
			Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	
Naturen	I meget høj/i høj grad	Antal	85	113	61	64	117	440
		% indenfor sogn	78,0	86,3	69,3	47,4	80,7	72,4
Lave huspriser	I meget høj/i høj grad	Antal	78	69	53	90	87	377
		% indenfor sogn	72,2	54,8	56,4	65,2	63,0	62,4
Fællesskabet	I meget høj/i høj grad	Antal	51	75	24	75	23	248
		% indenfor sogn	49,5	59,1	27,0	54,7	17,6	42,2
Udbuddet af skole	I meget høj/i høj grad	Antal	5	81	18	61	7	172
		% indenfor sogn	5,0	64,8	20,9	45,5	5,7	30,3
Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene	I meget høj/i høj grad	Antal	23	48	15	67	19	172
		% indenfor sogn	23,0	39,0	17,2	50,4	14,6	30,0
Udbuddet af børnehave	I meget høj/i høj grad	Antal	5	76	13	70	6	170
		% indenfor sogn	5,0	61,3	14,9	52,2	4,9	30,0

3.4.2 Betydningen af tidspunkt for tilflytning for synet på forklaringer på befolkningstilvæksten

Det fremgår af Tabel 3.11, at jo kortere tid respondenterne har boet i sognene, jo større vægt tillægger de naturen som forklaring på befolkningstilvæksten. Andelen der anser naturen som værende i meget høj grad eller i høj grad af betydning for den positive udvikling i befolkningstallet er over 80 % blandt dem, som er tilflyttet sognene for mindre end 5 år siden.

Lave huspriser vægtes højest som forklaring på befolkningstilvæksten af dem, der har tilflyttet sognene for mellem 5 og 10 år siden efterfulgt af dem, som er tilflyttet sognene for mindre end 5 år siden.

Fællesskabet vægtes derimod højest som forklaring på befolkningsvæksten blandt dem, der er tilflyttet sognene for mellem 10 og 20 år siden (47,9 %), efterfulgt af dem som altid har boet der eller har boet der mere end 20 år (43,3 %). Det samme er tilfældet for udbuddet af skole som tiltrækningsparameter. Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene vægtes derimod ligeligt højest (38 %) blandt dem, som er tilflyttet for mellem 10 og 20 år siden og dem, der har boet der mindre end 5 år. Udbuddet af børnehave som forklaring på væksten i befolkningstallet følger det samme billede som for udbuddet af skole og vægtes således højest af dem blandt respondenterne, som har boet over 10 i sognene.

Tabel 3.11: Andel af respondenterne som i meget høj grad og i høj grad mener at følgende elementer har betydning for den positive udvikling i befolkningstallet fordelt på hvornår respondenterne er tilflyttet sognene

Forklaring på tilvækst			Hvornår er du flyttet til sognet?				Total
			Altid har boet/mere end 20 år	Mellem 10-20 år	Mellem 5-10 år	Mindre end 5 år	
Naturen	I meget høj/i høj grad	Antal	202	73	76	83	434
		% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?	68,7	70,2	77,6	80,6	72,5
Lave huspriser	I meget høj/i høj grad	Antal	176	56	68	69	369
		% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?	59,3	58,3	70,1	65,7	62,0
Fællesskabet	I meget høj/i høj grad	Antal	125	46	37	37	245
		% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?	43,3	47,9	38,5	37,8	42,3
Udbuddet af skole	I meget høj/i høj grad	Antal	90	36	21	24	171
		% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?	32,4	39,1	22,3	24,7	30,5
Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene	I meget høj/i høj grad	Antal	73	36	24	37	170
		% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?	26,2	38,7	25,0	38,1	30,1
Udbuddet af børnehave	I meget høj/i høj grad	Antal	88	36	18	27	169
		% indenfor Hvornår er du flyttet til sognet?	31,5	39,6	19,4	27,8	30,2

3.4.3 Betydningen af alder for synet på forklaringer på befolkningsvæksten

Alder har ingen afgørende betydning for synet på forklaringer på befolkningsvæksten i sognene, som det ses i Tabel 3.12. Dog tildeles naturen mindst betydning i aldersgrupperne op til 40 år (70,1 %). Lave huspriser

tildeles til gengæld mest værdi for den yngste aldersgruppe op til 30 år (67,4 %) og mindst for gruppen over 70 år (72,1 %). Det er aldersgrupperne op til 30 år (48,8 %) og op til 40 år (52,9 %), som vægter fællesskabet højest som forklaring på befolkningsvæksten. Udbuddet af skole vægtes højest som årsag til vækst blandt dem, som er over 70 år (37,3 %) og dem, som er 31-50 år (36,8 %). Det er også disse aldersgrupper, som vægter udbuddet af børnehave højest. Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene vægtes højest som forklaring på befolkningsvækst blandt dem, som er 31-40 år (39,7 %). Men alt i alt er der ikke store aldersbestemte forskelle.

Tabel 3.12: Andel af respondenterne som i meget høj grad og i høj grad mener at følgende elementer har betydning for den positive udvikling i befolkningstallet fordelt på respondenternes alder

Forklaringer på tilvækst			Alder						Total
			op til 30 år	31-40år	41-50 år	51-60 år	61-70 år	over 70 år	
Naturen	I meget høj/i høj grad	Antal	61	45	88	104	94	44	436
		% indenfor Alder	70,1	65,2	73,9	73,8	74,6	72,1	72,3
Lave huspriser	I meget høj/i høj grad	Antal	58	44	80	90	71	31	374
		% indenfor Alder	67,4	63,8	66,1	64,7	56,8	52,5	62,4
Fællesskabet	I meget høj/i høj grad	Antal	41	36	53	49	44	24	247
		% indenfor Alder	48,8	52,9	44,9	35,8	37,3	42,1	42,4
Udbuddet af skole	I meget høj/i høj grad	Antal	22	25	43	32	29	19	170
		% indenfor Alder	25,6	36,8	36,8	23,5	27,4	37,3	30,1
Foreningslivet, idræts- og kulturtilbuddene	I meget høj/i høj grad	Antal	25	27	37	39	25	17	170
		% indenfor Alder	29,1	39,7	31,9	28,7	22,9	32,1	29,9
Udbuddet af børnehave	I meget høj/i høj grad	Antal	26	26	42	28	27	19	168
		% indenfor Alder	30,2	38,2	35,9	20,6	25,7	37,3	29,8

3.5 Sammenfatning

Det fremgår af kapitlet, at der er en forholdsvist stor tilflytning til sognene og at disse tilflyttere i lige høj grad kommer fra andre lignende lokalsamfund og fra byer. Knap halvdelen af respondenterne har tidligere i deres liv boet i en af de

fem største byer i Danmark. Resultaterne peger altså på en dynamik mellem land og by og en ikke udelukkende indefra kommende befolkningsudvikling.

Årsagen til, at respondenterne er tilflyttet de fem sogne, er i alt overvejende grad naturen, herefter følger lave huspriser og fællesskabet. Dette er vigtige oplysninger for sognene i forhold til at kunne arbejde på også at sikre befolkningstilvækst i årene fremover, hvilket også bekræftes af respondenternes angivelser af forklaringer på befolkningstilvæksten i dag. Naturen og lave huspriser er udenfor borgernes direkte indflydelse, men der er dog muligheder for at arbejde målrettet med forskønnelse af landskabet, øget tilgængelighed til naturen, udarbejdelse af foldere og markedsføring af naturkvaliteterne overfor tilflytterne, så de opnår en følelse af, at deres forventninger til naturen bliver opfyldt. Med hensyn til huspriser kan en markedsføring af muligheden for en økonomisk mindre tung tilværelse i sognene være en mulighed, idet det jo ikke er muligt at påvirke priserne direkte. Hvad angår fællesskabet er det direkte påvirkeligt af borgerne, og resultaterne viser, at der er forventninger til fællesskabet blandt tilflytterne, hvorfor det også er vigtigt for fastholdelse af befolkningsfremgangen at arbejde målrettet på at få inddraget tilflyttere i det lokale fællesskab.

4 Sogdenes institutionelle kapacitet og landdistriktsudvikling

Dette kapitel indeholder en vurdering af Rutskers, Øster Ulslevs, Tranderups, Nees' og Øsløs' institutionelle kapacitet (Healey, de Magalhaes og Madanipour, 1999), forstået som sogdenes 'løfteevne'. Hensigten med kapitlet er at indkredse, hvad der udgør centrale betingelser for en positiv landdistriktsudvikling i landsogne i yderkommuner. Begrebet institutionel kapacitet indeholder elementerne vidensressourcer, mobiliseringsevne og relationelle ressourcer.

Det bør pointeres, at sognene ikke er udvalgt på grund af kendskab til deres mulige løfteevne, men derimod udelukkende på grund af den positive befolkningsfremgang, sogdenes befolkningstal og deres beliggenhed i yderområder med afstand til større byer. Det bør samtidig pointeres, at teorien om institutionel kapacitet oprindeligt er opbygget og anvendt af Healey et al. i 1999 i forbindelse med styringsnetværks involvering i byudviklingsinitiativer. Undersøgelsen i kapitlet afviger således fra der, hvor teorien oprindeligt er udarbejdet, idet der ikke er tale om byudvikling, men udvikling i sparsomt befolkede landdistriktssogne i yderområder. Healeys fokus på stedbaseret udvikling er imidlertid også blevet vist relevant i landdistriktssammenhæng, eksempelvis i artikler af Scott (2004) og Shucksmith (2010). Samtidig er det relevant at pointere, at det ikke er nogle klart definerede styringsnetværk, vi undersøger, men at vi derimod søger at lokalisere en eventuel institutionel kapacitet - forstået som løfteevne - i de fem case sogne.

Det kan indvendes, at mængden af institutionel kapacitet ville være højere, hvis de udvalgte sogne var kendt for høj handlekraft og løfteevne. Her er indgangen dog valgt anderledes og de fem sogne er således ikke nødvendigvis 'best cases', men blot eksempler på, hvordan den institutionelle kapacitet og landdistriktsudvikling generelt falder ud i fem landsogne i yderområder. I det følgende vil først Healeys begrebsliggørelse af institutionel kapacitet blive præsenteret. Dette efterfølges af en gennemgang af sogdenes institutionelle kapacitet.

4.1 Institutionel kapacitet

4.1.1 Stedskvaliteter

Healeys udgangspunkt i stedskvaliteterne i centre er forskelligt fra et landdistriktsfokus, som ofte tager afsæt i yderområder og lavt befolkede egne. Disse områder har dog også stedskvaliteter, hvilket i de senere år er blevet fremhævet med stadigt større styrke (se eksempelvis OECD 2006), hvorfor det er fundet interessant at inkludere Healey i en undersøgelse af positiv landdistriktsudvikling.

Healey er talsmand for en forståelse af 'steder' som mere end bare fysiske materialiseringer, og altså også som forestillede. Hun beskæftiger sig med udfordringerne ved menneskelig sameksistens på steder og ser steder og stedsskabning som sociale og politiske begreber og aktiviteter. Hun bygger på Giddens strukturationsteori (Giddens 1984; Healey 2010, p. 43), ifølge hvilken det er muligt for borgerne selv at påvirke deres områders udvikling, samtidig med at udviklingen også bestemmes af strukturer, som dog ligeledes er skabt af borgernes handlinger. Healey skriver: *"Hvad der anses for at være det gode liv kan derfor ikke bare tages ned af hylden på en stereotyp måde som et sæt generelle stedsstruktureringsprincipper for hvordan folk lever deres liv, og derefter indpodes gennem regeringsindsats. Denne type stedudvikling og stedforvaltning var en af de store fejl, som det tyvende århundredes planlæggere og politiske eksperter havde en tendens til at begå. I stedet er der behov for, at en sådan aktivitet, som har til hensigt at fremme livskvaliteten og bæredygtigheden i forhold til nuværende og kommende generationer, finder måder at åbne op for bevidsthed om forskellige opfattelser af det 'gode liv' og finder ud af, hvad der er bred enighed om, og hvor dybe konflikter ligger"* (Healey 2010, p. 32, egen oversættelse).

Healeys arbejde bygger videre på tidligere analyser om stedskvaliteter inden for blandt andet økonomi og social polarisering, og den litteratur som argumenterer for, at kvaliteten af de sociale relationer i et område har betydning for det sociale liv og virksomheders præstationer (eksempelvis Amin og Thrifts teori om institutionel tæthed fra 1994 og social kapital teorierne). I disse analyser er: *"... 'Sted' (...) forstået som mere end en fysisk lokalitet eller en samling af aktiver, der skal 'placeres' i en ny geografi af konkurrerende steder. Det henviser til fastfrysningen af betydninger og oplevelser, som akkumuleres omkring lokaliteter gennem de daglige livserfaringer hos mennesker, der lever deres liv, og firmaer som udfører deres aktiviteter"* (Healey et al. 2003, p. 61-62, egen oversættelse).

4.1.2 Institutionel kapacitet

Ifølge Healey er der en opblomstring af litteratur om social kapital i form af akkumulerede kulturelle ressourcer, eller som et lager af aktiver til rådighed indenfor en lokalitet. Her henviser hun til Bourdieu, Coleman og Putnam. Healey vælger at betragte institutionel kapacitet som relationel snarere end som en beholdning af aktiver. Hun har udviklet begrebet institutionel kapital (Healey, de Magalhaes and Mandipour 1999), hvor der opretholdes en analytisk skelnen mellem kvaliteterne ved sociale relationer og vidensressourcerne. Det bygger på en skelnen mellem tre typer af kapital: 1) intellektuel kapital i form af vidensressourcer, 2) social kapital forstået som tillid og forståelse opbygget gennem ansigt til ansigt møder, og 3) politisk kapital i form af evnen til at handle aktivt for udvikling af lokale kvaliteter og til at gribe ekstern opmærksomhed og ressourcer.

Healey fokuserer på to niveauer i sine studier af partnerskaber og netværks andel i udviklingsprojekter. Hun interesserer sig på den ene side for de institutionelle kapaciteter, som udvikles omkring bestemte initiativer, i form af de ovennævnte vidensressourcer, relationelle ressourcer og mobiliseringsevnen. På den anden side beskæftiger hun sig med, i hvilken udstrækning de opbyggede ressourcer og evners strømme forstærker eller ændrer de diskurser, som strukturerer de politiske dagsordener. Hun skriver, at det, hun er interesseret i at evaluere på, er: *"Måden vidensressourcer og relationelle ressourcer mobiliseres, og hvordan dette påvirker referencerammerne eller diskurserne, hvorigennem man kommer frem til og mobiliserer meninger/betydninger (...) processerne hvormed betydninger spreder sig og forholdet mellem sådanne diskurser og praksisserne gennem hvilke materielle handlinger bliver gennemført"* (Healey 2003, egen oversættelse).

I det følgende vil Healeys tre dimensioner af institutionel kapacitet blive undersøgt for de fem sogne. Først præsenteres sognenes inddragelse af viden. Dernæst følger en gennemgang af sognenes mobiliseringsevne og til sidst gengives det, hvordan sognene står i forhold til det politiske system, her forstået som kommunalbestyrelsen. Afsnittene bygger på en kombination af data indhentet via spørgeskema og interviews. De kvantitative spørgeskemadata bliver benyttet til at påvise omfanget af det, som undersøges, mens de kvalitative interviewdata anvendes til at forklare og uddybe sammenhængene bag tallene.

4.2 Sognenes inddragelse af viden

Den første dimension i begrebet institutionel kapacitet er vidensressourcer. Denne dimension vedrører de vidensressourcer, som deltagerne har adgang til. Det vedrører ligeledes de referencerammer, som former forestillinger om spørgsmål, problemer, muligheder og indgreb. Fordelingen af viden mellem de berørte parter er på samme måde en del af dimensionen vidensressourcer, ligesom evnen til at absorbere nye ideer og lære af dem er indbefattet i denne dimension.

Respondenterne blev i spørgeskemaet spurgt til, hvor beboerne i sognene får informationer om, hvad der sker lokalt, og har i overensstemmelse med vidensdimensionen i institutionel kapacitet både givet mulighed for, at de kunne svare, at det sker via forholdsvis formelle kanaler for informationsspredning som regionale og lokale aviser, mindre formelle kanaler, som fra en lokal folder, lokalt ophængte sedler eller en lokal hjemmeside, og via uformelle kanaler som fra naboer og bekendte samt fra deltagelse i arrangementer.

Tabel 4.1 nedenfor viser et billede af, hvor respondenterne indhenter information om, hvad der sker lokalt. Sammenlægges andelene i kategorierne 'I meget høj grad' og 'I høj grad' ses det, at respondenterne mest udpræget får

informationer om, hvad der sker lokalt fra en lokal avis. 66 % af respondenterne angiver, at det er tilfældet i meget høj grad eller i høj grad. 47 % angiver, at de i meget høj grad eller i høj grad får informationer fra en regional avis, og 45 % angiver, at det i meget høj grad eller i høj grad sker via kontakt med naboer og bekendte. De højeste andele fordeler sig altså på de formelle kanaler for informationsspredning som lokale og regionale aviser, hvor kanalen regionale aviser dog er meget tæt efterfulgt af den uformelle informationsspredningskanal, naboer og bekendte. Indregnes kategorien 'I nogen grad' sker der et skift i og med at hele 76 % får informationer om, hvad der sker lokalt fra naboer og bekendte i meget høj grad, i høj grad eller i nogen grad, mens andelen er 62 % med hensyn til regionale aviser. Hele 90 % angiver, at de i meget høj grad, i høj grad eller i nogen grad får informationer om hvad der sker lokalt fra en lokal avis. Det fremgår tydeligt af tabellen, at de fem sogne ikke har egentlige lokale hjemmesider, og at denne informationskanal altså ikke benyttes i områderne.

Tabel 4.1: Hvor får du informationer om, hvad der sker lokalt? (i %)

	Regional avis (N=580)	En lokal avis (N=613)	En lokal folder (N=580)	Lokalt ophængte sedler (N=575)	Lokal hjemmeside (N=556)	Naboer og bekendte (N=592)	Deltagelse i arrangementer (N=581)
I meget høj grad	16	31	11	11	2	18	8
I høj grad	23	35	16	13	5	27	17
I nogen grad	23	24	24	25	7	31	28
I mindre grad	16	6	27	23	17	17	25
Slet ikke	23	5	23	28	69	7	22
Total	100	100	100	100	100	100	100

Ses der på tværs af sognene er der forskelle mellem sognene imellem (se bilagstabel 1 i bilag 8.4). Andelen blandt respondenterne, som læser regionale aviser er mindre i Nees and de øvrige sogne. Det er Øsløs, hvor den højeste andel af respondenterne har svaret 'I høj grad' med hensyn til at få information om, hvad der sker lokalt fra lokalaviser. Hvad angår information fra en lokal folder, har denne de højeste angivelser i 'I høj grad' i Øsløs og Rutsker. En af interviewpersonerne forklarer, hvordan det lokale blad i Vang er medvirkende til, at tilflyttere og fastboende hurtigere får viden om hinanden. Herom siger interviewpersonen:

"Her ved vi nøje, hvornår der kommer nye beboere. Når de har været her nogle få måneder, bliver de interviewet af den lokale grundejerforening. I vort lokalblad "Vang Nu og Da" kan alle beboere se, hvor de nye kommer fra, hvad de bestiller, og hvorfor de er kommet hertil. På den måde føler de nye beboere

at de bliver involverede. De bliver gjort opmærksomme på, hvilke muligheder de har lokalt, for at deltage i klubber og foreninger. Der er i princippet kun de begrænsninger de selv sætter.”

Øsløs ligger sammen med Øster Ulslev højest på anvendelsen af lokalt ophængte sedler, som det respondenterne får deres viden fra, om hvad der sker lokalt. Det er desuden i Nees, Øsløs og Øster Ulslev, at flest har angivet, at de får viden om, hvad der sker lokalt fra naboer og bekendte. Til sidst kan det siges, at Øsløs og Øster Ulslev og til dels Nees og Tranderup har højest andele på, at information om hvad der sker lokalt, kommer fra deltagelse i arrangementer. På det sidstnævnte område falder Rutsker ud.

Der er enkelte uddybende eksempler i interviewene på, hvordan fordelingen af viden sker. En interviewperson forklarer, hvordan videndelingen foregår via de forskellige lokale sammenslutninger, som her er eksemplificeret ved skolebestyrelsen:

”Os, der sidder i skolebestyrelsen, vi er sådan rent, hvad skal man sige, erhvervsmæssigt sammensat også. Altså (...) der er ikke nogen af os, der har samme beskæftigelse, så vi kommer sådan i forskellige, hvad skal man sige, kredse eller miljøer, og det er jo selvfølgelig med til at kunne give nogle input. Altså, én er i undervisningssektoren, og har kendskab til undervisningsmiljøet den vej rundt, og jeg selv er økonom og har indgang til det økonomiske selvfølgelig og nogle er, ja, skolelærere, og jamen, der er i hvert fald – vi er sådan bredt sammensat. Og vi søger vores viden sådan bredt i samfundet.”

Opsummerende kan det siges, at der i forhold til vidensdimensionen kan lokaliseres forskelle mellem sognene, men at respondenterne i forhold til spørgsmålet i spørgeskemaet har angivet, at de får deres informationer via de formelle kanaler for informationsspredning som lokale og regionale aviser, hvor kanalen regionale aviser dog er meget tæt efterfulgt af den uformelle informationsspredningskanal, naboer og bekendte. Den mere uformelle vidensudveksling og videngenerering, som citatet om skolebestyrelsen også indikerer, er tæt knyttet til sognenes niveau for deltagelse i fællesaktiviteter og hermed sognenes mobiliseringsevne.

4.3 Sognenes mobiliseringsevne

Evnen til at mobilisere er den anden af dimensionerne i begrebet institutionel kapacitet. Her drejer det sig om, hvorvidt mulighederne for udvikling gribes, hvilke foreninger og arenaer der er opbygget og som anvendes til at udnytte mulighederne, de metoder, som er anvendt til at inddrage befolkningen og opretholde momentum, samt tilstedeværelsen af kritiske forandringsagenter på forskellige tidspunkter.

4.3.1 Synet på hvem som sætter aktiviteter i gang lokalt

I forhold til, hvilke foreninger og arenaer der er opbygget og som anvendes til at udnytte mulighederne, har vi i spørgeskemaet spurgt til, i hvilken grad, det er enkeltpersoner, erhvervslivet, den samlede gruppe af foreninger eller én bestemt forening, som sætter aktiviteter i gang i sognene. Sammenlægges andelene i kategorierne 'I meget høj grad' og 'I høj grad' ses det, i Tabel 4.2, at det ifølge halvdelen af respondenterne (49 %) er muligt at udpege én bestemt forening, som er den, der i meget høj grad eller i høj grad sætter aktiviteter i gang i sognene. Dette er tæt efterfulgt af den andel på 48 %, som har angivet, at det er få enkeltpersoner, som i meget høj grad eller i høj grad sætter aktiviteter i gang. Angivelserne om, at det er den samlede gruppe af foreninger, der i meget høj grad eller i høj grad sætter aktiviteter i gang, er lavere (38 %). De høje angivelser af, at enkeltpersoner sætter ting i gang kunne tyde på, at der er kritiske forandringsagenter til stede i sognene, jævnfør mobiliseringsdimensionen af begrebet om institutionel kapacitet.

Tabel 4.2: Hvilke grupper sætter aktiviteter i gang samlet set? (i %)

	Få enkeltpersoner (N=569)	Erhvervslivet (N=554)	Den samlede gruppe af foreninger (N=582)	Én bestemt forening (N=409)
I meget høj grad	16	1	14	25
I høj grad	32	6	24	24
I nogen grad	31	21	31	22
I mindre grad	15	33	20	10
Slet ikke	5	38	11	20
Total	100	100	100	101

I forhold til forskelle sognene imellem tegner der sig et billede af, at Nees har de højeste angivelser af, at det er enkeltpersoner, som sætter aktiviteter i gang. Det gælder desuden, at erhvervslivet ingen steder er markant, men at det dog er mest fremtrædende i forhold til at sætte aktiviteter i gang i Øster Ulslev. De højeste angivelser af, at det er den samlede gruppe af foreninger, som sætter aktiviteter i gang, ses for Øsløs og Øster Ulslev. Samtidig har Øsløs og Øster Ulslev de højeste angivelser inden for, at det er en bestemt forening, som sætter aktiviteter i gang (se bilagstabel 2 i bilag 8.4). Dette kunne tyde på, at der er mere foreningsbaseret institutionel kapacitet at trække på i Øsløs og Øster Ulslev end i de andre sogne, hvilket er i overensstemmelse med, at det er disse sogne, som har den højeste vægtning af fællesskabet, som beskrevet i Kapitel 3.

Der er i interviewene spurgt ind til denne del af mobiliseringsdimensionen. På et direkte spørgsmål om, hvorvidt det er enkeltpersoner eller foreninger, der sætter ting i gang forklarer en interviewperson således:

”Det er begge dele. Det er både forening, hvor man kan sige, bestyrelsen har selvfølgelig et overordnet ansvar, men man er heller ikke bleg for at gå ud og finde nogle frivillige, som får nogle ansvarsopgaver. De behøver ikke stå i, eller være med i bestyrelsen eller i nogle udvalg. Man kan sagtens få nogle opgaver af den grund. Fordi det er et stort arbejde at arrangere ting og sager. Vi har jo vores store loppemarkeder om sommeren, som vi er vel 60 mennesker, der arbejder med. Vi har en gade/vejfrokost med revy om aftenen og sådan noget også. Det er jo noget, der kræver en masse frivillige, der vil bruge noget krudt på det. Det får de lov til, hvis de gerne vil. Men man sætter også de krav, at man får gjort de ting, man lover, ellers går det galt. Det oplever man garanteret også alle andre steder. Hvis man bliver sat noget i udsigt og det ikke bliver gjort, jamen så smutter det. Der er folk... så er de ikke længe om, hvad skal vi sige, at vende den anden vej.”

Citatet er fra Øster Ulslev og omhandler enkeltpersoners engagement, som foregår i forhold til enkeltopgaver indenfor det etablerede foreningsliv. Dette adskiller sig fra Nees, hvor det altså i høj grad også er enkeltpersoner udenfor det etablerede foreningsliv, som initierer aktiviteter.

En gennemgang af angivelserne, der præciserer, hvilken bestemt forening, respondenterne mener, sætter aktiviteter i gang i sognene, viser, at der nævnes flere foreninger hvert sted, men at der dog er ret markante angivelser om bestemte foreninger. I Nees gælder det således, at der er flest tilkendegivelser af, at Skalstrup Forsamlingshus, Nees Skalstrup Sogneforening og Den Japanske Have sætter aktiviteter i gang. I Øsløs er det Øsløs Sogne og Kulturforening og nødhjælpsforeningen Agape ChildCare, der fremhæves. I Tranderup fremhæves menighedsrådet, som dem der særligt sætter aktiviteter i gang. For Øster Ulslev gælder det, at der er en endog overordentlig stor fremhævelse af den lokale boldklub, Øster Ulslev Boldklub, men også Øster Ulslev Forsamlingshus og Pensionistforeningen fremhæves som sættende aktiviteter i gang. For Rutsker gælder det, at Vang Beboer og Grundejerforening, Rutsker Sogneforening og FDF Rutsker-Hasle nævnes flest gange som værende dem, der sætter aktiviteter i gang.

Tabel 4.3: Angivelser af, hvilke bestemte foreninger, som sætter aktiviteter i gang i sognene, med de mest nævnte markerede med fed

Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker
Skalstrup forsamlingshus (og kræmmermarked)	Øsløs Sogne og Kulturforening	Menighedsrådet	Ø.U.B. Øster Ulslev Boldklub	Vang beboer og grundejerforening
Nees Skalstrup Sogneforening	Øsløs ungdomsforening (gymnastik)	B.T.U. Bregninge Tranderup Ungdomsforening	Øster Ulslev Forsamlingshus	Rutsker Sogneforening
Den Japanske Have	Agape Childcare	Efterskolen	Pensionistforeningen	FDf Rutsker-Hasle
Nees bingoklub	Nødhjælpsgården AKO	Kunstforeningen	Skytteforeningen	Havnen
Kor	Perlen	Legepladsforeningen	Ø.U.B.'s venner	Kirken
Idrætsforening	Skolen og børnehaven	Den økologiske forening	Keltingehallen	Byhaven
ET4U	Skolebestyrelsen	Voderup landsbylaug	Gymnastikforeningen Sydøstlolland	Bytinget i Hasle
Loch Nees	Regnbuen		Brydeklubben Thor	Vang fiskerleje
TFS Tangsøehallen	Frøstrup lokalforening		L.O.F. Guldborgsund	Pensionistforeningen
	Menighedsrådet			FHIF Viking
				Hasle IF
				Lokal-historisk forening
				Idrætsforening

Som det vil fremgå af Tabel 4.4 længere fremme, er der ikke tale om udpræget aktive sogne ifølge respondenterne selv. Alligevel er det altså muligt at identificere bestemte foreninger, hvorfra de lokale aktiviteter sættes i gang, mulighederne i området udnyttes, og hvor mobiliseringsdimensionen af den institutionelle kapacitet eventuelt kan tænkes at være forankret. Et dyk ned i de kvalitative interviewdata giver et nærmere indtryk af, hvad der karakteriserer de fremhævede foreninger.

For Øster Ulslev er det meget tydeligt, at Øster Ulslev Boldklub er den markante forening i byen. Om boldklubbens betydning (og tiltrækningskraft) siger en interviewperson:

”Altså, vi spiller i den højeste række. Det er i sig selv flot, at vi kan det. Byer som Maribo, Nykøbing og Nakskov de spiller i samme række. Altså, det, synes jeg, er prisværdigt og vi har gjort det i rigtig mange år. Arg... vi har haft et par perioder, hvor vi har, er rykket ned altså. Hvor vi siger, at det har været, måske de samme mennesker, der skulle slæbe læsset i mange år og lige pludseligt, så når de stopper, så bliver der nogle store huller. Det tager tid at bygge op igen, men vi er kommet tilbage hver gang endnu, så det er imponerende. (...) og det gør også, at vi har spillere, der kommer lidt udefra

også på det plan. Jeg har nogle, de studerer i København, men de tager glædeligt til Øster Ulslev tre gange om ugen for at spille noget fodbold. Det, synes jeg, er imponerende. Det må være fordi, der er noget helt specielt. Det kan ikke være køreturen, der gør det.”

Det er i forhold til Øster Ulslev interessant, at der ikke i byen er nogen borgerforening eller sogneforening, som tager sig af de mere brede udviklingsemner. Byens institutionelle løftekraft synes i meget høj grad at være samlet omkring boldklubben og det er gennem denne klub, at et eventuelt løft af området sker. Det er klubben, der skaber det fællesskab mellem indbyggerne, som kan tænkes at være medvirkende til det, at unge mennesker flytter tilbage, som interviewpersonerne giver udtryk for. Og det er klubben, som gør, at landsbyen er kendt ude omkring på Lolland og Falster til trods for dens ellers lille størrelse. Landsbyen har ifølge interviewpersonerne ganske enkelt et godt tilbud at skilte med i form af boldklubben.

For Tranderup har flest af respondenterne i spørgeskemaet angivet, at det er menighedsrådet, som sætter aktiviteter i gang i sognet. Tranderup er forholdsvist geografisk opdelt mellem Voderup i den sydlige del af sognet, Tranderup/Vindeballe i midten af sognet/øen og Bornæs i den nordlige del af sognet. Om menighedsrådet siges det af en interviewperson:

”Der er kirken som samlingspunkt. Det er også fordi, de er så engagerede der, omkring kirken i det hele taget. Der er virkelig gang i den og var de der ikke, var det også et stille sted deroppe. Jeg tror, det er dem, der sådan ligesom har nogle fantastiske foredrag på sognegården, engang imellem. X, hun har jo legestue for... og er også sådan et midtpunkt, har også mange gode initiativer og gode ideer. Hun kan trække folk til. Og møderne man har med foredragsholdere, det er jo altid med kaffe og der er sådan en hygge over det også.”

I Nees er der en naturlig opdeling af sognet i og med, at det har to centre, Nees og Skalstrup. De foreninger, som er identificeret som dem, der sætter aktiviteter i gang i Nees er præget af dette, og måden, hvorpå mulighederne udnyttes, og stedet, hvor mobiliseringsevnen er forankret, er mindre koncentreret omkring én bestemt forening. Kræmmermarkedet i Skalstrup, som er organiseret som en del af forsamlingshusforeningen, er nævnt som en aktiv aktør. Herudover bliver sogneforeningen nævnt, ligesom enkeltpersoner omkring den Japanske Have og kunstinitiativer nævnes. I Nees var der da også som beskrevet de højeste angivelser af, at det var enkeltpersoner, der satte aktiviteter i gang. Om dette siger en interviewperson:

”Nå ja, men, nu med deres udsmykning af byen, med deres japanske kirsebærtræer, japansk have og kunst i gaden deroppe, selvom man synes det virker lidt komisk. At der er nogle folk omkring det, de har også lidt sammenhold også med deres sangkor, det blomstrer også. Så har de nogle gode kunstnere også...”

Skalstrup Kræmmermarked trækker 7000 personer til Skalstrup en gang om året, og er en af de markante aktiviteter, der både skaber sammenhold og giver en indtægt for forsamlingshuset. Om kræmmermarkedet forklares:

”Jamen, det foregår på den måde, at vi er i sådan en kræmmer bog og en markedskalender hedder det også, hvor der står, at vi holder kræmmermarked. Og så ringer kræmmerne til mig, fordi det er mit telefonnummer, der står der. Det har det altid gjort, så det er så nemt, og de siger, at de gerne vil komme. Og vi kan max. have 40 kræmmere og det holder vi skrappt på. Vi vil ikke have flere, men vi har også altid 40. Så der er altid nogle, vi må sige nej til. Og så selve forsamlingshuset, det har sådan nogle boder, hvor det er de lokale, der passer dem, med kaffe og the og hjemmebagt kringle og lune vafler. Der er så gratis kaffe og rundstykker om morgenen begge dage til alle dem, der kommer. Og så har vi en bod med is også, hvor der er gammeldags isvafler og sådan almindelige pindeis og popcorn og en bod med noget amerikansk lotteri, hvor alle gevinsterne kommer fra lokale sponsorer – butikker og erhvervsdrivende. Og de er rigtig flinke til at sponsorere et eller andet til den her bod. (...) Og så har vi altid fællesspisning lørdag aften, som er et kæmpe tilløbsstykke...”

En anden person giver følgende karakteristik af livet i Nees sogn, hvor hun kommer ind på forsamlingshuset og sogneforeningen på en måde der angiver, at foreningerne er forholdsvis aktivitetsstyrede og udgør et beredskab for området, mere end de er en kontinuerlig løftestang:

”Der er fred og ro og ikke en hel masse, man skal tage stilling til. Der er sogneforeningen og der er forsamlingshuset, og de kører jo bare. Og så er der lidt tiltag der i sogneforeningen en gang imellem, altså hvis der er noget med, der skal nye vindmøller op eller, for mange år siden, hvor de var ved at prøve, at få lossepladsen placeret. Men ellers, så er der jo ikke det helt store. Og fordelene ved at bo her, det er jo bare, at der er stille og roligt og fred og ro, og man har nogle hyggelige naboer, og folk de bor her, fordi de vil bo her.”

For Øsløs er det sogneforeningen, som er nævnt flest gange. Herom siger en interviewperson:

”Jeg tror, det var sogneforeningen i Øsløs, der er i sin tid fik trumfet det igennem, at den der X-bus kunne holde dernede. Jo, det var sogneforeningen. Den har egentlig været meget aktiv til forskellige ting”.

Et andet eksempel er nødhjælpsforeningerne i Øsløs, som yder støtte til Rumænien og Uganda. Agape Childcare er således en selvstændig hjælpeorganisation med base i Øsløs opstået på privat initiativ med fokus på børn i Uganda, som er et eksempel på, hvordan aktivister i Øsløs hiver det globale ned til sognet (Amin og Thrift, 1994). Om betydningen af denne forening forklarer en interviewperson:

”Det griber flere og flere mennesker, og i går der kom der én med tøj og hvad mangler I, så sig til, og det griber simpelthen samfundet. Det griber os alle

sammen, at vi har noget og gør noget fælles. Og det vil jeg godt se, hvor mange steder, de har det. Du kan have det måske omkring bankospil eller underholdning, men virkelig det at række ud. Jeg synes, det er utrolig flot, og jeg synes, det er så fantastisk at være med i. For du får så meget tilbage. Det er helt fantastisk. Det er virkelig specielt. Og det er Øsløs. Vi er så specielle.”

For Rutsker sogn, der består af både Vang og Rutsker er det som nævnt Vang Beboer og Grundejerforening og Rutsker Sogneforening, som nævnes flest gange sammen med FDF Hasle Rutsker med base i den gamle skole i Rutsker.

Om Rutsker sogneforenings Byhave og havens sociale betydning siger en interviewperson :

”For nogle år siden blev sogneforeningen genoplivet, og der ønskede man en eller anden form for samlingssted. Så har vi etableret det, som hedder Rutsker Byhave, som ligger nede i Kirkebyen. Hvor jeg har været ”overgartner”, eller hvad man skal sige. Jeg har været med til det lige fra starten. Og det har faktisk været en god ting. Vi er 5-6 personer, der mødes hver 14. dag hele sommeren og passer haven. Og vi har lavet nogle grillaftener om sommeren og vi har lavet en legedag for børn (...) Det er sådan stort set, hvad der sker. Sankt Hans laver vi også, hvor vi så griller dernede og så laver vi Sankt Hans bål lige ved siden af. For ligesom at samle folk, fordi det er et meget spredt sogn, og man kommer jo ikke hinanden så frygteligt meget ved altid. Det er noget med at have overskud og tid. Men vi har fået meget ros for vores byhave, og folk synes, det er hyggeligt, at vi har sådan et sted”.

FDF Rutsker Hasle sætter aktiviteter i gang for børn og har lagt et stort stykke arbejde i at renovere en gammel skole som samlingssted. Om dette siger en interviewperson:

”... kommunen sagde, det er langt billigere at købe et hus ude i Hasle. Men det var jo ikke i Hasle, vi skulle være, det var jo i Rutsker, det foregik, ikke. Og det... så gik vi i krig, og så var vi jo så heldige, at vi fik en hel million fra A.P. Møller. Altså, vi har så fået mange andre... Vi har delt det op i etaper og etape 1 og 2 er færdige. Og de nyder det deroppe og der kommer nye børn til hver eneste uge, fordi nu er der jo faciliteter, der er i orden, og de er up to date. Det er altså virkelig i orden. Varmt og lækkert og der er klinkegulv og isoleret og det hele. Og så mangler vi etape 3, som er hele ”frøkenafdelingen”, der skal blive til en stor sal, dels fordi FDF'erne savner et sted, hvor de kan være samlet alle på en gang og dels håber vi på at kunne leje den ud til sognets beboere, nu forsamlingshuset også er lukket.”

Vang grundejerforening, som arbejder med aktiviteter i kystbyen Vang, omtales som følger af en interviewperson, der understreger, at man gennem foreningsarbejdet kan få nye bekendtskaber:

”Her i Vang har vi en grundejerforening, der er rimelig aktiv, og således forsøger at gøre noget for de lokale beboere. Naturligvis med de

begrænsninger, der ligger, når der kun er ca. 100 mennesker i området. Hovedårsagen til, at jeg selv gik ind i grundejerforeningens bestyrelse, da jeg og min frue kom herover i 2003, var, at jeg fornemmede, at det var en enkelt måde at lære de lokale at kende på, komme i forbindelse med dem og udbygge sine kontakter. Det, jeg primært involverede mig i, fordi Grundejerforeningen ønskede det, var, at være med til at passe på området, være med til at Vang fortsat forbliver et sted hvor folk vil bo, ikke kun om sommeren, men hele året. Grundejerforeningen bruger megen tid på at gøre tilflyttere opmærksomme på at de lokale huse ikke er sommerhuse, men helårshuse, der lovmæssig set skal benyttes som sådanne.”.

Grundejerforeningen arrangerer også aktiviteter på havnen, Sankt hans og udgiver det tidligere omtalte blad, hvor nye borgere i Vang blandt andet introduceres.

Som opsummering kan det siges, at der er tale om meget forskellige foreninger, som sætter aktiviteter i gang i sognene. Aktiviteterne i eksempelvis boldklubben i Øster Ulslev, sogneforeningen og hjælpeorganisationerne i Øsløs, forsamlingshusforeningen i Skalstrup, menighedsrådet i Tranderup og sogne- og beboerforeningerne i Rutsker synes alle at være med til at løfte områderne i varierende grad.

4.3.2 Sognenes syn på eget aktivitetsniveau

Tabel 4.4 nedenfor viser, hvorvidt respondenterne ser deres lokalsamfund som særligt aktivt i forhold til andre lokalsamfund på landet. Der tegner sig et billede af, at besvarelserne samler sig på midten i kategorien 'I nogen grad'. Tranderup sogn skiller sig dog en smule ud ved at have den største andel af besvarelserne i kategorien 'I mindre grad'. Vi har opgjort besvarelsen på spørgsmålet på aldersgrupper og køn, samt på hvor længe man har boet i sognet og på om man har boet i en af de større byer i Danmark. Dette giver dog ikke nogen afgørende udsving. De største udsving ses således i forhold til sognet.

Tabel 4.4: Er dit lokalsamfund særligt aktivt i forhold til andre lokalsamfund på landet? (N=607) (i %)

	I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Nees	8	21	53	13	6	100
Øsløs	8	17	47	19	9	100
Tranderup	0	9	28	41	22	100
Øster Ulslev	3	24	42	18	13	100
Rutsker	4	13	44	24	15	100
Total	5	17	43	22	13	100

4.3.3 Synet på sognene løfteevne

Direkte adspurgt til sognenes løfteevne svarer interviewpersonerne forskellige ting, som støtter meget godt op om spørgeskemasvarene og de øvrige elementer fra interviewene. Om Nees siges det således af en interviewperson:

”Ja, men der er, jeg kan ikke sådan sige, at der er en eller anden kæmpe sogne ånd. Jeg tror også, at nu er det jo individuelt, hvad for nogle billeder man har af stedet. For jeg har jo kun boet her i fire år, ikke. Men hvad for nogle billeder, man danner sig ved at, ja, af de folk der er her og hvad man hører andre steder fra. Så tror jeg... Så har jeg indtryk af, at Nees altid har været sådan et Klondyke agtigt sted, hvor ja, hvis der ikke var plads til én nogen andre steder, så var der plads i Nees. Der kommer alligevel så mange andre mærkelige. Lidt sådan et sted, hvor der bor folk, der er faldet fuldstændigt igennem systemet, ikke. (...) Men jeg har også indtryk af, at der bor andre, både gamle og yngre, som har boet her alle deres dage.”

En interviewperson, der bliver bedt om at svare på sognets løfteevne, mener, at løfteevnen i Skalstrup er højere, end den er i Nees. Om dette siger personen:

”Ja, altså, jeg synes, vi er bedst til det i Skalstrup. Helt sikkert. Fordi, vi kan stå sammen og få det der kræmmermarked gennemført hvert år med godt resultat. Altså folk, de bakker virkelig op om det. Også når der har skullet være lavet noget i vores forsamlingshus herhenne, så er folk også kommet frivilligt og har hjulpet med at male og støbe og hvad der ellers har... lagt fliser og sådan noget. På den måde synes jeg, at vi måske her er lidt bedre. De får ikke sådan de helt store ting op at køre i Nees, ud over den japanske have, og det var enormt flot og helt vildt, at det lykkedes for dem, det var rigtig flot. Men der er ligesom ikke så mange, der har været indblandet i det af lokalbefolkningen, som mere var negative og det kunne ikke betale sig. Men det har jo alligevel vist sig at blive en kæmpe succes.”

I Tranderup beskrives løfteevnen ud fra menighedsrådets engagement og den lokale købmandsbutik, som netop har eksisteret i 100 år. Herom lyder det:

”Jeg synes, at Tranderup ikke har anden udvikling i det, end de har deres butik og de har deres kirkesogn, altså menighedsråd og så har de en stor gruppe mennesker, der bakker op omkring det. Så det kører med kaffe og lagkage ikke. Det er også fint nok. Men der er jo nogle, der står bag det, og hende... du skulle snakke med, hun er en kæmpe stor kraft bag alt det der. Det er hun”.

Specielt én af respondenterne i Øsløs var meget engageret omkring sognets løfteevne illustreret ved de to følgende citater herom, der blandt andet fokuserer på den lukningstruede skoles betydning:

”Den er helt i top” (...) Ja ja, de var der simpelthen i to dage. Vi vil ikke finde os i, at de render med nogle ting, nej. Vi finder os ikke i det. Og det er simpelthen, det har været Øsløs hele tiden, for hvis det ikke var, vi havde den flok mennesker, der har strejket for... og vil være herude og kan lide at være herude, så havde den været udslettet for lang tid siden. Det havde vi”.

”Det er der ingen, der med vor gode vilje får lov til at tage fra os. Vi vil kæmpe for det. Vi har vores campingplads. Vi har fuglereservat, vi har vores badestrand, der ligner en riviera om sommeren. Vi har mange ting, men skolen har jo ligesom været det, og vi har vores kulturcenter og sådan noget, men skolen har jo ligesom været det bindingspunkt, hvor unge mennesker var og forældre og det hele, og vi har alle sammen haft noget fantastisk skole-hjem samarbejde. Det er det samme igen, det er ligesom, det er flyttet over i organisationerne nu. Det er også i skolen. Bliver der kaldt ind til et forældremøde får de jo 200 procent. Bedsteforældre og jeg ved ikke hvad. Og det gør sig gældende videre i hjælpeorganisationerne. Det synes jeg. Vi har det nære fællesskab, det er det virkelig... og det er noget, vi pointerer også alle sammen”.

I Øster Ulslev beskrives løfteevnen også via sognets sammenhold:

”Jamen jeg tror da, jeg tror, det er sammenholdet og så tror jeg, at vi er i den forstand, forstået på den måde, de mennesker, der bosætter sig her, de er ikke nogen last for området på nogen måde. Det er ikke, jeg synes ikke, det er folk på overførselsindkomst, som bosætter sig her. Det er mange, der køber nedlagte landbrugsejendomme og sætter det i stand. Det er med til, at bybilledet bliver lidt bedre. Så er vi ikke så pivet jo, altså selvom de nedlægger busser og busruter og sådan noget. Folk skal nok finde ud af at komme frem og tilbage. Altså... det ser vi også med de ældre mennesker. Før der kunne de da, der var der en bus, der kom og hentede dem engang imellem, hvis de skulle et eller andet. Men nu finder man bare en nabo, der har en bil, eller et eller andet. Man skal nok komme frem og tilbage alligevel. Det tror jeg, at det er sammenholdet, der gør det, at vi kan fortsætte. Det tror jeg.”

Som det vil fremgå af det næste afsnit er niveauet for deltagelse og indtrykket af den samlede deltagelse i sognene forskellig.

4.3.4 Sogdenes åbenhed og niveau for deltagelse

Som den sidste del af mobiliseringsdimensionen gennemgås data på hvordan befolkningen inddrages i form af deltagelse. I spørgeskemaet blev der spurgt til, hvorvidt respondenterne har indtryk af, at de, der har lyst, kan blive en del af det lokale fællesskab, hvorvidt mange personer deltager i de fælles aktiviteter i sognet og hvorvidt lokalsamfundet er god til at tage imod tilflyttere. Tabel 4.5 nedenfor viser, at langt den største andel af besvarelserne falder i kategorierne 'I meget høj grad', 'I høj grad', og 'I nogen grad'. Kun en meget lille andel af respondenterne angiver, at det er svært at blive en del af det lokale fællesskab, hvis man gerne vil.

Tabel 4.5: Muligheden for at blive del af det lokale fællesskab (N=631)

		Er det din opfattelse, at de, der har lyst, kan blive en del af det lokale fællesskab?					
		I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Nees	Antal	42	42	20	4	2	110
	%	38	38	18	4	2	100
Øsløs	Antal	52	50	27	3	2	134
	%	39	37	20	2	2	100
Tranderup	Antal	15	42	32	6	2	97
	%	16	43	33	6	2	100
Øster Ulslev	Antal	37	60	34	7	3	141
	%	26	43	24	5	2	100
Rutsker	Antal	33	67	42	5	2	149
	%	22	45	28	3	1	100
Total	Antal	179	261	155	25	11	631
	%	28	41	25	4	2	100

Når der derimod ses på, hvorvidt man har indtryk af, at mange personer deltager i de fælles aktiviteter i lokalsamfundet, så falder størsteparten af besvarelserne lidt længere mod højre i kategorierne 'I høj grad' og 'I nogen grad'. Specielt for Tranderup ses det i Tabel 4.6, at omkring 1/3 i mindre grad har indtryk af, at mange personer deltager i de fælles aktiviteter i lokalsamfundet. Der er altså en høj angivelse af muligheden for at deltage, hvis man har lyst, mens den egentlige deltagelse, ifølge respondenternes indtryk, er lidt lavere.

Tabel 4.6: Deltagelsen i de fælles aktiviteter i lokalsamfundet (N=607)

		Er det dit indtryk, at mange personer deltager i de fælles aktiviteter i lokalsamfundet?					
		I meget høj grad	I høj grad	I noget grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Nees	Antal	10	35	49	12	1	107
	% indenfor sognet	9	33	46	11	1	100
Øsløs	Antal	22	50	49	5	1	127
	% indenfor sognet	17	39	39	4	1	100
Tranderup	Antal	2	21	38	33	3	97
	% indenfor sognet	2	22	39	34	3	100
Øster Ulslev	Antal	17	50	45	19	3	134
	% indenfor sognet	13	37	34	14	2	100
Rutsker	Antal	9	32	70	29	2	142
	% indenfor sognet	6	23	49	20	1	100
Total	Antal	60	188	251	98	10	607
	% indenfor sognet	10	31	41	16	2	100

Som vist i Kapitel 3 var omkring halvdelen af respondenterne tilflyttet sognene inden for de sidste 20 år. Vi har i relation hertil spurgt ind til de fem lokalsamfunds evne til at tage imod tilflyttere. Tabel 4.7 viser, at der samlet set er 14 % af respondenterne, der angiver, at lokalsamfundene i meget høj grad er gode til at tage mod tilflyttere. 34 % angiver, at det i høj grad er tilfældet, mens 42 % angiver, at det i nogen grad er tilfældet. Henholdsvis 8 % og 3 % angiver, at det i mindre grad eller slet ikke er tilfældet. Ligesom det var tilfældet foroven med den faktiske deltagelse, er der med hensyn til modtagelsen af tilflyttere lidt lavere angivelser af, at man er god til det, end det var tilfældet i tabellen vedrørende opfattelsen af, om alle der havde lyst kan blive en del af det lokale fællesskab. En stor andel mener altså, at det er muligt at blive en del af fællesskabet, mens lidt mindre andele anser deltagelsen i de fælles aktiviteter i områderne og evnen til at modtage tilflyttere som høj. Øsløs skiller sig ud ved at have en større andel, som angiver, at man i meget høj grad er god til at tage mod tilflyttere.

Tabel 4.7: Modtagelsen af tilflyttere (N=621)

		Er dit lokalsamfund god til at tage imod tilflyttere?					
		I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Nees	Antal	15	40	44	5	3	107
	% indenfor sognet	14	37	41	5	3	100
Øsløs	Antal	32	52	41	5	3	133
	% indenfor sognet	24	39	31	4	2	100
Tranderup	Antal	6	33	45	11	2	97
	% indenfor sognet	6	34	46	11	2	100
Øster Ulslev	Antal	13	44	67	10	5	139
	% indenfor sognet	9	32	48	7	4	100
Rutsker	Antal	18	40	62	19	6	145
	% indenfor sognet	12	28	43	13	4	100
Total	Antal	84	209	259	50	19	621
	% indenfor sognet	14	34	42	8	3	100

Vi har desuden i spørgeskemaet spurgt til folks egen deltagelse, det vil sige, 1) hvorvidt de selv deltager i aktiviteter arrangeret af eller sammen med deres naboer, 2) om de deltager i arrangementer og aktiviteter, som foreningerne tilbyder, 3) hvorvidt de hjælper med at udføre enkeltstående konkrete opgaver samt 4) om de deltager i bestyrelsesarbejde i en forening (se bilagstabellerne 3-6 i bilag 8.4). Det generelle billede er, at respondenterne har angivet en noget lavere *personlig* deltagelse end den, som blev angivet i forhold til deres indtryk af, om mange personer deltog i de fælles aktiviteter i sognet. Det gælder for alle de fire typer af deltagelse, at respondenterne har en lidt større angivelse af deltagelse i kategorien 'I meget høj grad' (15 %, 13 %, 11 % og 14 %) end det var tilfældet ovenfor med synet på den samlede deltagelse i kategorien 'I meget høj grad' (10 %). For svarkategorierne 'I høj grad' og 'I nogen grad' er de totale angivelser af egen deltagelse dog noget lavere end synet på den fælles deltagelse. Og andelen som har angivet 'I mindre grad' for egen deltagelse er højere end angivelserne for vurderingen af det samlede sogns indbyggers deltagelse. I kategorien 'Slet ikke' er der markant højere angivelser i tabellerne for egen deltagelse (18 %, 21 %, 31 % og 61 %) sammenlignet med indtrykket af, om mange personer deltager i de fælles aktiviteter, hvor andelen af besvarelser i kategorien 'Slet ikke' var på 2 % totalt for sognene. Det er Tranderup og Rutsker, hvor respondenterne har givet udtryk for den laveste personlige deltagelse generelt set. Heller ikke Øster Ulslev har høje angivelser af deltagelse i aktiviteter arrangeret af eller sammen med naboerne, hvor Øsløs

ligger højest efterfulgt af Nees. Øster Ulslev ligger derimod højest på deltagelse i arrangementer og aktiviteter, som foreningerne tilbyder, efterfulgt af Øsløs. Igen kan fodboldklubben i Øster Ulslev eventuelt være en af årsagerne.

Samlet set varierer deltagelsen sognene imellem. Selvom der i det forrige afsnit kunne spores aktivitetsskabende foreninger i alle sognene, synes deltagelsen at være højest i de sogne, hvor der stadig er offentlige institutioner tilbage. Dette kunne pege på, at det kan have konsekvenser for mobiliseringen og udviklingen af deltagelsen i fællesaktiviteter i landsogne, når der ikke længere er offentlige institutioner i områderne. Som det fremgik af Kapitel 3 var det også i sognene som stadig havde offentlige institutioner, Øsløs og Øster Ulslev, at fællesskabet blev vurderet højest i forhold til tilflytning. Nees følger dog umiddelbart efter på dette punkt til trods for, at der ingen offentlige institutioner er i området. Her har sammenslutninger som eksempelvis Den Japanske Have og Skalstrup Kræmmermarked gjort en forskel.

4.4 Sognene i forhold til det politiske system

Den sidste dimension i den institutionelle kapacitet vedrører evnen til at handle aktivt for udvikling af lokale kvaliteter og til at gribe ekstern opmærksomhed og ressourcer. Vi vil her se på dette i forhold til det politiske system og placeringen af sognene i forhold til de politiske beslutninger.

Besvarelsen af, hvordan sognene er repræsenteret og føler sig repræsenterede i det kommunale politiske system trækker ligeledes på både spørgeskemadata og eksempler fra interviewene. Tabel 4.8 nedenfor viser, hvordan besvarelserne fordeler sig for hvert enkelt sogn og sognene sammenlagt i forhold til, hvorvidt respondenterne føler, at kommunalbestyrelsen i området er lydhør overfor udvikling i sognet. Tabellen viser, at besvarelserne samlet set fordeler sig på kategorierne 'I nogen grad' med 36 %, 'I mindre grad' med 37 % og 'Slet ikke' med 26 %. Der er kun en meget lille andel, nemlig 4 % samlet set, der finder, at kommunalbestyrelsen i meget høj grad eller i høj grad er lydhør overfor udviklingen i sognene. De steder, hvor der kan spores den største utilfredshed er i Øster Ulslev og Øsløs, hvor den samlede andel af besvarelserne i kategorierne 'I mindre grad' og 'Slet ikke' er henholdsvis 79 % og 70 %. I Øster Ulslev og Øsløs var der annonceret skolelukninger på tidspunktet for spørgeskemaets udsending.

Vi har opgjort besvarelsen på spørgsmålet på aldersgrupper og køn, samt på hvor længe man har boet i sognet og på om man har boet i en af de større byer i Danmark. Dette giver dog ikke nogen afgørende udsving. De klart største forskelle findes sognene imellem, hvor ønsket om at bevare de sidste offentlige institutioner og hermed skoledebatten synes at være det afgørende.

Tabel 4.8: Er kommunalbestyrelsen lydhør overfor udvikling i dit sogn?
(N=601) (i %)

	I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Nees	0	6	39	38	17	100
Øsløs	2	2	27	42	28	100
Tranderup	0	5	45	33	17	100
Øster Ulslev	2	1	19	33	46	100
Rutsker	1	3	40	37	20	100
Total	1	3	33	37	26	100

En gennemgang af de kvalitative interviews relateret til spørgsmålet om politisk lydhørhed støtter op om billedet af, at der hersker en følelse af manglende lydhørhed fra politikerside. Et eksempel på et kritisk syn på kommunens lydhørhed overfor sognene ses i Nees i følgende citat:

”De penge, der bliver brugt i Lemvig Kommune, de bliver brugt i Lemvig stort set. Der er en rigtig flot strandvej ned og rigtig flot gågade og pladser dernede. Det kommer jo ikke rigtig ud i yderområderne, så hvis vi skal have noget her, så skal vi selv sørge for det. Der var bl.a. med, da vores børn var små, der fik vi en lygtepæl henne ved bus stoppeskuret i Skalstrup. Der søgte man så Lemvig Kommune om en lygtepæl, fordi der var nogle børn, der var blevet bange en morgen, de var kommet hen i skuret, hvor der lå en beruset mand og sov. Men det blev afslået, selvom man lige havde stillet x antal op på strandvejen til rigtig, rigtig mange penge. Vi kunne ikke få bare en her, så den måtte sogneforeningen så betale.”

I Vang drejer kritikken af kommunen sig om, at kommunen ikke håndhæver bopælspligten i forhold til helårsbeboelse:

”Og der havde vi tilsyneladende fuld opbakning fra kommunen, men vores indtryk er klart, at kommunen ikke gør en døjt ved det, men nærmest betragter grundejerforeningens henvendelser som en pestilens.”

Også skolelukningerne i to af sognenes indflydelse på borgernes syn på politikerne kan spores i interviewene. I Øster Ulslev, hvor man dog ikke har tænkt sig at oprette en friskole, men arbejder på andre fronter, for at omstøde beslutningen, siger en interviewperson:

”Så jeg tror ikke, der bliver arbejdet i de retninger, jeg tror, man forsøger at påvirke politikerne så meget som muligt og så. Nu har man faktisk trukket følehornene lidt til sig med bare lige at melde ud at, nu lukker vi de og de skoler. Det er sat lidt i standby (...) Nej jeg tror, at de beregninger og

undersøgelser, man har lavet fra kommunens side, de, jeg tror ikke, de passer helt nøjagtigt. Jeg tror, de har fået lidt kolde fødder med at melde ud. Så jeg tror, de kører nogle nye undersøgelser her i løbet af 2011 og så håber vi, at vi kan påvirke dem der igen. Men der er nok ingen tvivl om, at set på den lange bane, der tror jeg ikke vores lokale skole her den...”

En anden interviewperson fra Øster Ulslev uddyber:

”... selve skoleproblematikken har vi jo taget dels på sådan et forældremøde, hvor der har været informeret om det. Og så er det jo meget skolebestyrelsen, der har kørt det arbejde og så opfordret forældrene til på forældremøderne at komme med deres input. Vi sidder en repræsentant... i hver klasse er der en skolebestyrelsesrepræsentant, og der har de så kunnet... har vi opfordret folk til at komme med gode indlæg, og gerne selv skrive nogle læserbreve og hvad de ellers sådan har kunnet påvirke af politiske kanaler. Og jeg har da indtryk af, at det er noget, folk de snakker om, når de sådan mødes, at det er trist, at man lukker vores skole på bekostning af, at det sådan set egentlig i min verden burde være Nysted skole, der burde lukke”.

På spørgsmålet om, hvordan politikerne tager imod argumenterne fra borgerne, giver en interviewperson udtryk for, at der er en vis lydhørhed, men at det ikke ændrer ved beslutningerne:

”De har lige fået kniven på struben med hensyn til børnehaverne, for der havde de ikke hørt, hvad der blev sagt. Det måtte de jo også selv indrømme, og efter et borgermøde med stort opbud på teateret i Nykøbing, der måtte de erkende, at der var behov for mere dialog og det har de taget til sig og også arrangeret yderligere møder... men desværre ikke lavet om på de ting, de havde vedtaget”.

Også i Øsløs er det skoledebatten, der har betydning for respondenternes syn på kommunen. Om dette siger en interviewperson, som netop blev interviewet den dag beslutningen om skolens fremtid skulle tages om aftenen:

”Jamen, det kan jeg ikke rigtig se. Nu er det jo spændende, du ved også, alt det der skole politik. De kan ikke undgå, altså, nu skal det jo være afgjort i aften, så ved vi jo nogenlunde om... for de snakker jo både om det ene og det andet. Er det sådan, at de vil lukke fx. vores skole hernede, så får det i hvert fald negativ betydning, så er der ingen, der vil flytte herud. Det tror jeg ikke på. For der er jo ikke noget, du kan jo ikke få noget arbejde herude. Det er i hvert fald begrænset. Du skal køre ud efter arbejde hele tiden. Du skal køre enten til Thisted eller syd for Fjerritslev, Ålborg eller øst på. Så der er jo ingen, ja der er jo lidt arbejdspladser i Frøstrup... Der er en fabrik, der hedder (...), men altså, de har da også mange beskæftiget, men det kan jo ikke løse det hele”.

Interviewpersonerne kan, med hensyn til deres syn på politisk lydhørhed inddeles i en gruppe, som har kampgejst og modstandsvilje i forhold til politikerne og en gruppe, som er mere afklarede/resignerede omkring

politikernes muligheder for at gøre det anderledes. Den sidste interviewperson, som inddrages her, tilhører den sidstnævnte gruppe:

”Der er jo nogen, der siger, at de gør ikke meget ude i yderområderne. Og det er måske også rigtigt. Det tør jeg ikke sige, men nej, det tør jeg egentlig ikke sige. For hvad skal de gøre herude? De kan jo ikke trylle”.

Opsummerende på dette afsnit om politisk lydhørhed kan det siges, at der er noget at arbejde på for kommunalbestyrelserne, specielt i de to sogne, som stadig har skole/børnehave, hvis der ikke skal opstå en følelse af demokratisk underskud og tilbagegang i sognene, som ellers tager sig godt ud, hvad angår deltagelsen lokalt. Fornemmelsen af, at der er politisk lydhørhed er ifølge spørgeskemadataene lav i alle fem sogne, men specielt lav i Øsløs og Øster Ulslev.

4.5 Sammenfatning

I dette kapitel er det forsøgt at anvende begreber om institutionel kapacitet - forstået som sognenes løfteevne - i forhold til de fem case sogne. I denne forbindelse er der inddraget interviewmateriale samt spørgeskemadata for at komme nærmere en vurdering af løfteevnen. De kvantitative data har været anvendt til at beskrive omfanget af det undersøgte, mens de kvalitative data har eksemplificeret og givet farve og dybde til spørgeskemadataene. Gennemgangen har vist, at der kan lokaliseres løfteevne i sognene, specielt med hensyn til det, som har med deltagelse i fællesaktiviteter at gøre.

De forskelle, vi lokaliserede mellem sognene i Kapitel 3 i forhold til årsager til tilflytning og hvad der tiltrækker nye borgere, slår igennem, når der fokuseres på, hvor sognene indhenter deres lokale viden, synet på aktivitetsniveauet i sognene, deltagelsen i fællesaktiviteter, modtagelsen af tilflyttere, politisk lydhørhed osv. Der er således i dette kapitel præsenteret resultater, der peger på, at der er forskelle på sognenes løfteevne, med Øsløs og Øster Ulslev som de bedst funderede, derefter synes Nees at følge, efterfulgt af Tranderup og Rutsker.

I forhold til kapitlets delformål med at afprøve anvendeligheden af teori om institutionel kapacitet i de fem case sogne kan det siges, at der har været flest data at arbejde med i forhold til mobiliseringsdimensionen. Teorien synes således anvendelig i forhold til denne dimension, mens der skal yderligere undersøgelser til for mere præcist at fastlægge forskelle mellem sognene i forhold til hele omfanget af vidensdimensionen og den politiske dimension, som Healey beskriver dem.

Det er i de senere år blevet mere og mere anvendt, at man i landdistriktsudvikling skal arbejde efter territorielle udviklingsplaner eller SWOT analyser. De fem sogne i denne undersøgelse har imidlertid ikke arbejdet målrettet med en lokal udviklingsplan. Et af de mest profilerede

eksempler på formaliseret landdistriktsudvikling er konceptet 'Blomstrende Landsby', som er en form for certificeringsordning for landsbyer, hvor man skal arbejde aktivt med opfyldelsen af en række kriterier og derefter kan opnå retten til bære titlen 'Blomstrende landsby'. Ingen af de fem sogne i denne undersøgelse har arbejdet med landsbyudviklingsplaner eller bærer titlen blomstrende landsby, og resultaterne fra spørgeskemaet og interviewene viser da også, at langt fra alle sognene arbejder systematisk med 'direkte landdistriktsudvikling', men mere med udvikling af deres sogn indirekte via eksempelvis boldklubben, menighedsrådet eller kræmmermarkedet. Den løfteevne, som vi har kunnet spore i sognene, er således placeret meget forskellige steder.

Betingelsen for positiv landdistriktsudvikling vil ud fra dette kapitel være, at man støtter op om de forskelligartede institutioner, som 'tager fællesskabet på sig' lokalt, hvis man vil have lokalsamfund med løfteevne. Betingelserne for positiv landdistriktsudvikling er forskellig forskellige steder, men i høj grad under indflydelse af de borgere, der bor i sognene, som kan påvirke udviklingen. Blandt de fem sogne fungerer opretholdelsen af fællesskabet bedst, der hvor der er offentlige institutioner at spille sammen med, selvom Nees dog er lykkedes med en del aktiviteter arrangeret af enkeltpersoner og foreninger uafhængigt af det offentlige. De andre højest vægtede årsager til både egen og nye borgeres tilflytning, naturen og lave huspriser, har intet med institutionel kapacitet at gøre, men har betydning for borgernes oplevelse af deres hverdag i sognene.

En lang række teorier om positiv landdistriktsudvikling (Amin og Thrift 1994, Bryden 2000, Terluin 2003) lægger vægt på, at lokal udvikling hovedsagligt skal ses som kommende fra lokale impulser og som værende baseret på lokale ressourcer. En stor del af disse teorier har således en endogen tilgang til udvikling, hvor områders potentialer skal aktiveres. Dette skal samtidig ske i kobling med eksterne aktører og netværk i en blandet endogen/eksogen tilgang. Eksemplet med følelsen af manglende politisk lydhørhed i dette kapitel viser, at sognene ikke har været i stand til at ændre de afgørende eksterne diskurser, der præger de politiske dagsordener, eksempelvis i forhold til skoledebatten, hvor sognenes interne betingelser kommer til kort. Man kunne vælge at gå tættere på en vurdering af sognene i forhold til deres evne til at gribe eksternt opmærksomhed i form af erhvervsudvikling og arbejdspladser. Det har dog via interviewene været tydeligt, at erhvervs livet ikke er årsagen til, at folk bor i sognene, og respondenterne finder ikke, at der er en erhvervsmæssig løfteevne til stede.

5 Naturen som ramme for hverdagens læring om fællesskabet

Hverdagens læring om fællesskabet på landet er det centrale for dette kapitel. Det inddrager de data fra spørgeskemaundersøgelsen og de fotoetnografiske interviews, der vedrører naturen samt det formelle og uformelle fællesskab. Udgangspunktet er, at naturen og landskabet er en fysisk ramme, der præger hverdagen og det lokale fællesskab. Det er formålet med delundersøgelsen, at give læseren en fornemmelse af eventuelle sammenhænge mellem på den ene side, hvordan respondenterne taler om naturen og landskabet og på den anden side, det der karakteriserer fællesskabet. For at undersøge om der kan spores en sammenhæng, er alle interviews og billeder gennemgået/screenet flere gange for ligheder og forskelligheder i forhold til, hvordan der blev talt om naturen, de sociale relationer og fællesskabet. Herefter er fotos og citater udvalgt i forhold til, at der indgår stedsspecifikke beskrivelser/udtryk, og at disse udtryk/beskrivelser går igen hos alle respondenterne i det enkelte sogn i form af både fotos og udsagn. Der er imidlertid tale om i alt syv timers bandede interviews og 160 fotos og om, at der kunne vælges mellem mange enslydende/ens eksempler. Det er derfor i udvælgelsen foretaget et valg af citater og fotos således, at respondenterne kommer nogenlunde ligeligt til orde. Der er tale om en metode, der inddrager respondenternes fortællinger, derfor er der givet en del rum til, at lade respondenternes udtryk fylde. Kapitlet er struktureret således, at Afsnit 5.1 nedenfor er rettet mod de læsere, som ønsker en introduktion til det teoretiske grundlag og et bidrag til at udvikle en teoretisk ramme, der kan anvendes til at analysere sammenhænge mellem fysiske rammer og sociale fællesskaber. I Afsnit 5.2 sættes der fokus på de observationer, fotos og interviewdele, der vedrører natur- og kulturlandskabet. I Afsnit 5.3 inddrages billeder og interviewdele, der vedrører det lokale fællesskab, de måder man mødes på lokalt og hvem der mødes. Afsnit 5.4 samler op og konkluderer på delundersøgelsens spørgsmål.

5.1 Delundersøgelsens teoretiske og empiriske afsæt

Inspirationen til at undersøge forholdet mellem natur og fællesskab kom i forbindelse med indhentningen af data. For at forankre undersøgelsen teoretisk er der derefter set efter teorier, som kan bidrage med at forklare, hvad data viser. Den proces førte frem til, at kapitlets analyser teoretisk hviler på analyser og diskussioner af litteratur om social læring af Schutz (1899-1959), som har sit fokus på, hvordan læring forekommer i hverdagens uformelle socialisering og på, hvordan denne form for læring er med til at skabe sociale enheder, som er mere eller mindre for forandring. Analyserne og diskussionerne bygger ligeledes på litteratur omkring udvikling af sociale kompetencer gennem det uformelle møde og disse kompetencers betydning for lokal udvikling (Johansen, 2008). Teoretisk og metodisk trækker kapitlets analyser og diskussioner ligeledes på litteratur af Lefebvre (1901-1991), som med udgangspunkt i analyser af biologiske, psykologiske og sociale rytmer

argumenterer for, at forståelsen af hverdagen er påvirket af opfattelsen af relationen mellem tid og rum (Elden, 2004). Naturen og kulturlandskabet betragtes i kapitlet som et fysisk rum, som udgør en særlig betingelse for måden, hvorpå hverdagens læring i forhold til forståelsen af fællesskabet finder sted. Endelig hviler kapitlets analyser og diskussioner på teori af Tarde (1843-1904) om samfundet som værende imitation og sociale forandringer udsprunget i den enkelte som sociale inventioner, der spredes til og via kollektivet gennem imitation (Tarde, 2004). Respondenternes opfattelse af naturen og af fællesskabet betragtes således som værende imitationer, og ændringer i opfattelsen af fællesskabet betragtes som social invention, som er kommet i stand via hverdagens horisontale læring, som er under indflydelse af opfattelsen af naturen. Dette kan også siges som, at allerede da respondenterne valgte at flytte til sognet, talte de om det lokale natur- og kulturlandskab på en bestemt måde. Derved anerkendte de også en bestemt opfattelse af hverdagen. I denne opfattelse af hverdagen er indlejret en bestemt måde at skabe og at have sociale relationer lokalt, som respondenterne over tid i større eller mindre grad kan være villige til at anerkende, at gå ind i og til at bidrage til.

5.1.1 Ændringer i respondenternes forhold til fællesskabet

Den overfor skitserede teoretiske forståelsesramme er som nævnt kommet i stand gennem en iagttagelse af data. Der er altså tale om en induktiv metode, hvor empirien har styret valg af teori og udviklingen af den teoretiske ramme. Empirisk vises ændringerne i opfattelsen af fællesskabets rolle ved at sammenholde på den ene side respondenternes vægtning af fællesskab og foreningsliv, da de selv valgte at flytte til sognet. På den anden side de samme respondenter forklaringer på fællesskabets og foreningslivets som faktorer, der har tiltrukket og fremover skal tiltrække tilflyttere til sognet. I tilfælde af at respondenterne ikke selv havde fællesskabet eller foreningslivet i meget høj grad eller i høj grad som årsag til at flytte til sognet, og at de samtidig mente, at fællesskabet og foreningslivet i meget høj grad eller i høj grad skal tiltrække nye, så tages det som udtryk for, at der er forekommet en ændring eller forskydning i respondenternes opfattelse af fællesskabets og foreningslivets betydning. Det kan ses af Tabel 5.1 nedenfor. I alle fire respondentgrupper fordelt efter bosætningsperiode sker der en forskydning i forhold til betydningen af fællesskabet og foreningslivet. Den største ændring i respondenternes forhold til fællesskabet er sket for de respondenter, der har boet i sognet mellem 5 og 10 år, mens ændringen i forholdet til foreningslivet er størst for respondenterne, der har boet der mindre end fem år og for de med en bosætningsperiode på mellem 10 og 20 år. Det bør nævnes; i alle grupperne udgør andelen af respondenter, der mener, at fællesskab og foreningsliv i meget høj grad eller i høj grad er vigtigt for tiltrækning af nye borgere, mindre end 50 %. I forhold til fællesskaber findes den største andel hos gruppen af respondenter, der har boet der mellem 10 og 20 år. I forhold til foreningslivet er den største andel hos gruppen af respondenter, der har boet der mindre end 5 år.

Tabel 5.1: Antal og andele respondenter inden for bosætningsperioden, der har besvaret i meget høj grad og i høj grad til spørgsmål om betydningen af henholdsvis fællesskab og foreningsliv for egen tilflytning og som hvad der skal tiltrække nye borgere.

Betydning for egen tilflytning vs. tiltrækning i antal og i(% af N)	Bosat mindre end 5 år N= 90	Bosat 5-10 år N= 89	Bosat 10 og 20 år N= 82/77	Bosat mere end 20 år N= 122/116
Fællesskabet Egen årsag/ tiltrækning	26 (29 %) 31 (34 %)	19 (21 %) 33 (37 %)	35 (43 %) 40 (49 %)	45 (37 %) 48 (39 %)
Foreningslivet Egen årsag/ tiltrækning	18 (20 %) 33 (37 %)	8 (9 %) 20 (22 %)	15 (19 %) 28 (36 %)	20 (17 %) 28 (24 %)

Andelen af respondenter, der flytter sig i deres opfattelse af betydningen af fællesskabet og foreningslivet, kan sammenholdes med andelen af respondenter, der ændrer holdning fra ikke selv at tillægge naturen meget høj grad eller høj grad af betydning ved egen tilflytning til at mene, at naturen i meget grad eller i høj grad er vigtig for tiltrækningen af nye borgere. Her ændrer 6 ud af 320 respondenter opfattelse i retningen af, at naturen ikke i meget høj grad eller i høj grad skal tiltrække nye selvom, det er naturen respondenterne selv har haft som årsag i meget høj grad eller i høj grad. I forhold til at betragte naturen og landskabet som en særlig betingelse for hverdagens læring og i forhold til forståelsen af fællesskabet, så viser data altså, at naturen opfattes stort set uændret i betydningsfuldhed uanset, hvor længe respondenterne har boet i sognet. Der er heller ikke betydelige ændringer i opfattelsen af naturen, hvis der ses på respondenternes svar i de enkelte sogne. Når det gælder fællesskabet og foreningslivet, så er der imidlertid betydelige forskelle sognene imellem på, hvor mange og hvor stor en andel respondenter der ændrer deres opfattelse. Tabel 5.2 nedenfor viser, at den største procentvise ændring (angivet i parentes), når det kommer til foreningslivets betydning, forekommer i Rutsker efterfulgt af Nees. Respondenternes forhold til fællesskabet ændrer sig med mindre udsving sognene imellem, bortset fra i Rutsker, hvor nogle af de respondenter, der selv havde tillagt fællesskabet en meget høj eller høj betydning ved egen tilflytning, mener, at det ikke har samme betydning for tiltrækning af nye borgere. Der er ligeledes, som også nævnt i kapitel 3, stor forskel på hvor stor en andel (angivet med fed skrift) af respondenterne i sognet, der tillægger fællesskabet og foreningslivet betydning i meget høj grad eller i høj grad for tiltrækning af nye borgere. I Rutsker og i Tranderup er der den mindste andel respondenter, der tillægger foreningslivet betydning. Øsløs og Øster Ulslev har den største andel respondenter, der i meget høj grad eller i høj grad mener, at fællesskab og foreningslivet skal være med til at tiltrække nye borgere.

Tabel 5.2: Antal respondenter og den procentvise ændring (i parentes) i antal respondenter, der tillægger fællesskabet og foreningslivet en meget høj grad eller en høj grad af betydning for tilflytning i forhold til hvor mange der tillagde det betydning i meget høj grad eller i høj grad for deres egen tilflytning

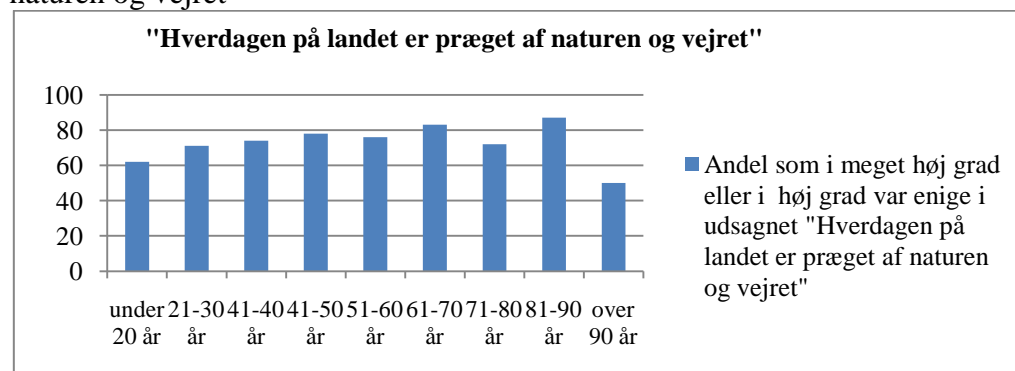
Betydning for egen tilflytning vs. tiltrækning/ Sogn	Nees N=75/74	Øsløs N=76/73	Tranderup N=51/49	Øster Ulslev N=83/82	Rutsker N=104/100
Fællesskabet Egen årsag/ tiltrækning	25/33 45 % (32 %)	39/47 62 % (21 %)	14/17 33 % (21 %)	34/44 53 % (29 %)	15/14 13 % (-7 %)
Foreningslivet Egen årsag/ tiltrækning	8/19 26 % (138 %)	18/32 44 % (78 %)	5/10 20 % (50 %)	28/38 46 % (36 %)	3/13 13 % (333 %)

Opsamlende kan det siges, at der finder en forskydning sted således, at flere respondenter tillægger fællesskab og foreningsliv betydning for at tiltrække andre, set i forhold til hvor mange, der selv tillagde det betydning, da de valgte at bosætte sig i sognet. Dette betragtes i delundersøgelsen som et udtryk for, at der i hverdagen har fundet en social læring sted, således at flere nu ”imiterer” fællesskabet.

5.1.2 Naturen, landskabet og ”landet” som et særligt rum

Teorien om at naturen er et særligt rum, der har betydning for opfattelsen af hverdagen understøttes af data fra spørgeskemaundersøgelsen. Det viser sig, at 76 procent af respondenterne (N=623) i meget høj grad eller i høj grad var enige i udsagnet ”Hverdagen på landet er påvirket af naturen og vejret”. Desuden viste det sig, at denne enighed omkring udsagnet var relativ ens på tværs af aldersgrupper. Figur 5.1 nedenfor viser resultatet fordelt på aldersgrupper.

Figur 5.1: Andel respondenter som mener at hverdagen på landet er præget af naturen og vejret

Også i forhold til andre udsagn fremsat i spørgeskemaundersøgelsen, som havde til formål at klargøre om "landet" blev opfattet som en særlig ramme for hverdagen, viste spørgeskemaundersøgelsen, at der blandt respondenterne var en udbredt opfattelse af, at livet på landet er forskelligt fra livet i byerne. I Tabel 5.3 nedenfor vises resultatet af besvarelserne til spørgsmål 20. Spørgsmålet bestod af en række udsagn, som respondenterne kunne være enige i, i meget grad (1), i høj grad (2), i nogen grad (3), i mindre grad (4) og slet ikke (5).

Tabel 5.3: Respondenternes opfattelse af livet på landet og i byerne

Udsagn:	N	I meget høj grad enig	Slet ikke enig	Middel
Der er stor forskel på hverdagen i byerne og på landet	629	1	5	1,93
Hverdagen i byerne er travl og forjaget	620	1	5	2,40
I byerne taler man ikke med sine naboer	621	1	5	2,85
Livet i byerne er præget af mode og prestige	615	1	5	2,54
Hverdagen i byerne er dynamisk	608	1	5	2,71
Samfundsudviklingen starter i byerne	606	1	5	2,92
Byboerne mødes mest med de folk, der har samme interesser, som de selv har	612	1	5	2,43
Hverdagen på landet bygger på nærhed i lokalsamfundet	624	1	5	2,29
Hverdagen på landet er påvirket af naturen og vejret	627	1	5	1,95
På landet taler man med hinanden uanset alder, holdning og interesser	628	1	5	2,15
Landlivet halter bagefter udviklingen i byerne	617	1	5	2,94
Hverdagen på landet er tryk	629	1	5	2,00
På landet er hverdagen mindre stresset end i byen	628	1	5	2,23
På landet lever man mere sundt i hverdagen end i byerne	628	1	5	2,66
På landet udnytter man omgivelserne til fysiske aktiviteter	626	1	5	2,16

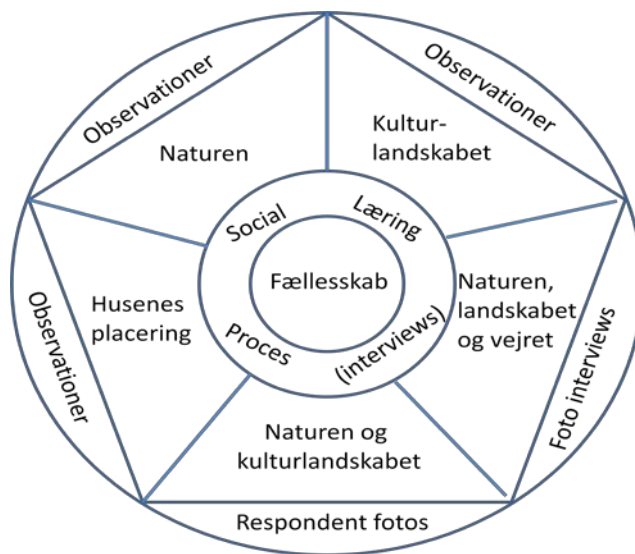
Tabellen viser, at respondenterne har en overvejende opfattelse af, at livet på landet er mere trykt, hvilket kan relatere sig til karakteren af de sociale relationer lokalt. Karakteren af de sociale relationer kunne være præget af en

bred, åben og tolerant interaktion, hvilket svarene til udsagnet omkring, at man på landet taler med hinanden uanset alder, holdning og interesser, kunne pege i retningen af. Tempoet synes også ifølge respondenterne, at være anderledes på landet idet, at størstedelen er i meget høj grad eller i høj grad enige i udsagnet om, at hverdagen på landet er mindre stresset end i byerne.

5.1.3 Opsamling og undersøgelsesspørgsmål

Opsummerende forholder det sig altså sådan, at respondenternes forhold til naturen stort set er uændret og sådan at der forekommer en ændring i opfattelsen af betydningen af fællesskabet og foreningslivet, men at der er forskel sognene imellem på, hvor mange og på andelen der ændrer opfattelse. Dette rejser spørgsmålene om, hvorvidt naturen og kulturlandskabet samt de lokale sociale relationer og deres betydning italesættes på samme måde i de fem sogne og, hvilke stedsspecifikke sammenhænge, der eventuelt kan findes? Figur 5.2 nedenfor viser sammenhængen mellem data, indsamlingsmetoder og analyse.

Figur 5.2: viser data, dataindsamlingsmetode og sammenhængen i analysen

Inderst i cirklen vises det centrale for den videre analyse, nemlig at se om det er muligt at afdække en karakteristik af fællesskabet i de fem sogne. I cirklen uden er hverdagens interaktion, hvorigennem den sociale læring om fællesskabet finder sted. Disse data er samlet gennem interviews. Uden om er der fem felter der, hver især præsenterer data om naturen, landskabet og husenes placering, da dette er en del der har indflydelse på den sociale læring om fællesskabet. Uden for hvert af de fem felter er det angivet, hvordan data er indsamlet.

5.2 Natur- og kulturlandskab i de fem sogne

I dette afsnit er natur- og kulturlandskabet i fokus. Først præsenteres observationer om natur- og kulturlandskabet. Derefter kommer respondenterne til orde med citater og fotos. Afsnittes rundes af med en beskrivelse af husenes placeringer i forhold til hinanden.

5.2.1 Observationer af naturlandskabet

De fem sogne er langt fra ens, når det gælder den natur, der karakteriserer dem, men de har dog det tilfældes at de alle ligger ud til enten hav eller fjord. Rutsker ligger på nord siden af Bornholm ud til en åben del af Østersøen. Øster Ulslev ligger på Lolland ligeledes ud til Østersøen, som dog har en noget mere rolig og fjordagtig karakter i dette område. Tranderup ligger på Ærø i det fynske øhav, som ligeledes er en del af Østersøen og igen med en forskel i "vildskab" sammenlignet med den mere forblæste Rutsker kyst og den mere lavvandede Øster Ulslev kyst. Nees er beliggende ud til Nissum Fjord og Øsløs er beliggende ved Vejlerne ud til Limfjorden. På nær Nees er alle fire sogne placeret på øer, i det omfang at Thy og Nordjylland kan betragtes som en ø. Heraf er Tranderup og Rutsker på øer uden fast forbindelse. Øster Ulslev på Lolland med fast forbindelse til Falster og Sjælland. Tabel 5.3 nedenfor opsummerer naturlandskabet som den blev observeret i de fem sogne.

Tabel 5.3: Naturen i de fem sogne

	Naturen
Rutsker	Åbne "vilde" Østersø, klipper, højt beliggende
Øster Ulslev	Fladt land, fed jord, frodigt – det stille inddæmmede Østersø
Tranderup	Bakket landskab, havet til to sider og med udsyn til de nærmeste øer
Nees	Fladt land med fjorden og blæsten, den magre jord som gjorde træer små og væksten sparsom. En himmel der fyldte det meste med de aktiviteter som fugle skabte sammen med vindmøllerne
Øsløs	Nogle steder højtliggende bakket landskab placeret mellem Limfjorden og Vesterhavet. Blæsende men alligevel beskyttet at det bakkede landskab. Omgivet af fjord og hav. Mager jord, vådområder og afgræsning

En sammenligning af landskabet viser, at Tranderup og Øsløs har det bakkede landskab med et udsyn til andre øer til fælles. Øster Ulslev på Lolland og Nees ved Nissum Fjord har det store åbne flade landskab og den "høje himmel" til fælles.

5.2.2 Observationer af kulturlandskabet

Udover at være forskellige i forhold til naturlandskabet, så er de fem sogne også præget forskelligt af primærerhvervet, således at kulturlandskabet

varierer. Øster Ulslev på Lolland med god jord har flade roemarker med skovstrækningen ned mod vandet og åbne marker ind mod midten af øen. Gårdene med få træer omkring ligger som øer spredt i det flade landskab. Rutsker er præget af det gamle stenbrud, som efterlader kløfter, udslibningen af granit, som efterlader moler langt ud fra kysten. En kombination af intensivt landbrug og mindre frasolgte gårde giver et landskab, der er præget af store ensartede marker med store landbrug og mindre fritidsland. Landskabet i Tranderup på Ærø er først og fremmest præget af de mange små landbrug med gårdsalg, afgrænsningsmarkerne mod den ene kyststrækning, lidt større marker mod den anden kyststrækning, med et mindre sommerhuskvarter og småfiskeri helt ude ved kysten. Nees er præget af store firkantede marker, mange steder med gårdene beliggende med en lang grusvejsindkørsel i bunden af en firkant. Markerne er omkransede af langsomvoksende og lave nåletræslæbælter. Ved fjorden er der småfiskeri og et mindre sommerhusområde. I det store flade landskab med de lave træer, rager vindmøllerne i vejret hist og her. Der er flere små samlinger af huse langs vejen uden et decideret centrum. Ind i landet er der et plantageagtigt skovområde med lave henholdsvis nåle og egetræer. Kulturlandskabet omkring Øsløs er præget af på den ene side mange små trelængede hvide husmandsbrug med mindre markparceller. Gårdene ligger mange steder ud til smalle forbindelsesveje. Der er få store gårde. Der er store afgrænsningsmarker/enge. De fleste af gårdene ligger højt, der er dog et område ned mod Limfjorden med nogle mindre tæt liggende gårde. Tabel 5.4 opsummerer observationerne af kulturlandskabet.

Tabel 5.4: Kulturlandskabet i de fem sogn

	Kulturlandskabet
Rutsker	Store åbne kornmarker, næsten ingen husdyr på markerne, Stenbruddet med kløfter og udslibningsmoler. Få store industrilignende landbrugsejendomme i kombination med små fritidsbrug.
Øster Ulslev	Store åbne roemarker, næsten ingen husdyr på markerne, skov ved vandet. En enkelt stor industrilignende landbrugsejendom, adskillige tæt liggende landbrugsejendomme i det åbne land.
Tranderup	Mindre markparceller opdelt med læbælter, husdyr på markerne. Mange små jordbrug/fritidslandbrug og et enkelt eller to større brug.
Nees	Store firkantede flade marker omgivet af nåletræes læbælter og vintereg som vinden og boniteten holder nede ivækst. Vindmøllerne står tydeligt frem. Få gårde langs landevejene gårde tilbagetrukket med lange indkørsler, gårdene placeret som forstørrede huse de på firkantede markparceller, alle med relativ stor afstand.
Øsløs	Mindre marker, ned til afvandede arealer, afgrænsningsarealer, tidligere en ø. Mange små trelængede hvidmalede husmandssteder ud til smalle veje. Blanding af fritidslandbrug og heltidsbrug.

I forhold til kulturlandskabet så ligner Tranderup og Øsløs hinanden, da begge er præget af de mindre gårde og kombinationen af fritids- og heltidslandbrug. De andre tre sogne har et kulturlandskab, der er mere præget af heltidsbrug, men på grund af bonitet og historie så er der alligevel stor forskel. Selvom naturen er anført som en vigtig årsag til tilflytning og at en stor andel af respondenterne er enige i, at naturen og vejret betyder meget for hverdagen, så er der altså store forskelle i de fem sogne imellem. Når dette ses i forhold til det teoretiske afsæt, så peger det på, at betingelserne for den sociale læring er forskellig. Inden dette konkluderes, er det dog relevant først at se på, hvordan respondenterne selv italesætter naturen og dens betydning i hverdagen.

5.2.3 Respondenterne i de fem sogne om naturen og landskabet

Naturen, kulturlandskabet, vejret og hverdagen med dette blev opfattet forskelligt af respondenterne i de fotoetnografiske interviews i de fem sogne. Der kan trækkes paralleller på tværs af sognene i forhold til om respondenterne bruger naturen, betragter den som en behagelig ramme eller blot ser på den. Men der synes også at være en mere stedsspecifik italesættelse af naturens betydning for hverdagslivet. Med udgangspunkt i de billeder som respondenterne havde taget et interview, så prioriterer dette afsnit at samle de

udsagn og billeder, som lignede hinanden inden for de enkelte sogne. I Rutsker sogn er det først og fremmest betydningen af udsigten der fremhæves. En af respondenterne Iris, fortæller om hvordan vinden og den store udsigt er noget nyt for hende. Blæsten kan godt blive for larmende, men hun er sikker på, at mange køber huse i Vang (Rutsker Sogn) pga. af

udsigten over havet, som indebærer, at man på en klar dag kan se til Sverige: *”nu bor jeg på en bakketop og der er vind og havudsigt. ...Jeg må indimellem indrømme, at jeg bliver rigtig, rigtig træt af larmen. Når det blæser meget og larmer.... De (nytilflyttere) har valgt Vang fordi det er ved havet...jeg tror det er folk der kender til hvad det vil sige at bo ved havet der kommer .....Det er udsigten og friheden.”*

En anden respondent, Mads på 10 år, gentager at udsigten betyder noget og tilføjer at man kan se til Sverige på en god dag. Han hæfter sig også ved, at han se helt til Rønne og derfor nyde deres fyrværkeri nytårsaften, samtidig med at han kan se sit eget uden at det vikles ind i alle andre fyrværkeri.”

”Så er der udsigt over landskabet, lige derude ...Jeg synes det er dejligt, altså at der er sådan nogle

bakker, hvor man kan se langt ned, ud til havet. På en klar dag kan man se Sverige....Det er som sagt udsigten ikke, udsigten gør at man kan se hele vejen ud

til Rønne. Man kan se det flotte fyrværkeri...Derfor er det også lidt sådan at man kan godt kan genkende sit eget fyrværkeri, ...som man kan have svært ved inde i byen.” En tredje respondent Benny ligeledes fra Rutsker fortæller om, hvordan han bruger udsigten til at omstille sig og samle kræfter, samtidig fortæller han om, hvordan vejret spiller ind i hverdagen. ”... Jeg kan kigge over havet og se solen stå op og alle mulige andre ting...Jeg kan allerede

nulstille på vej hjem fra arbejde, når man kommer op og kigger ud over havet og naturen og det er jo noget helt andet... Jeg fisker lidt en gang imellem men ellers bruger jeg ikke havet til andet end at kigge på....så går vi over der og ser solnedgangen over havet...For et par dage siden kom der så meget regn, så der var oversvømmelse. Det illustrerer at

man mærker naturen på en helt anden måde end man gør andre steder....

I Tranderup sogn på Ærø var respondenternes fortællinger om naturen præget af, at de var omgivet af havet, landskabet og naturen. Det synes først og fremmest at være en ramme, der gav tryghed og som man kun en gang imellem bevægede sig ud i. Ruth på 89 år er en af respondenterne ” Og der

(Voderup) er jo meget kønt og så kan man jo gå ned til vandet....med masser af orkideer og sjældne insekter og så går der køer hernede og får. Så det er et meget vidunderligt sted.... Hvis man går ture så er det så yndigt, at man hele tiden har en oplevelse af dyr og pragtfulde hegn og piletræer og sådan noget.....Det er et gadekær, der

ligger her bagved.....og så har du jo geder alle vegne...Linda en ung mor til to små børn tilflyttet Tranderup som teenager fortæller om, hvordan hun bevæger sig ud i naturen lidt forskelligt afhængigt af formålet ”.. Derude (ved en bestemt stranden) er

det lidt nemmere. hvis du skal have børnene med til stranden og hvis det er for at kaste sten, så er det der. Hvis der er udsigten, så er det der (peger i retningen af en anden strand). Jeg elsker at gå ture, så går vi hele vejen rundt...(om at få en hest igen) ja en dag det vil jeg gerne. Det er ren terapi. Også i de omgivelser lige nu, der er gode marker.” Også Susanne som har rejst jorden rundt adskillige gange og nu er ved at trække sig langsomt tilbage fra arbejdsmarkedet udtrykker glæde ved den ramme naturen og landskabet giver hende ”*der er en meget smuk solopgang den vej, natur den vej – jeg har heste stående på den ene side af huset og kører på den anden af huset, som står og glør på mig, og jeg synes det er utroligt. Det giver mig, jeg tror, det giver en ro i sjælen..... Vi går ud og plukker champignoner ude på engen her midt om sommeren. Det giver stor glæde. Så det nyder vi meget”*

Naturen i Nees ved Nissum Fjord er præget af de store åbne kvadratiske marker omkranset af læbælter af nåletræ. De store afstande mellem mange af gårdene synes at give en stilhed og ro. Samtidig synes storheden at åbne for opmærksomhed på nuancer i hverdagen. Det er i det mindste, hvad respondenterne taler om, når naturen inddrages i deres fortælling om de billeder, de har taget. Samtidig er naturen i Nees også noget det er let og ukompliceret adgang til. Hanne fortæller her om, hvordan hun og hendes mand og børn har brugt og bruger naturen og, hvad hun værdsætter ” *Lidt det vilde noget. For det er det jo lidt nede ved fjorden. Altså hver eneste gang man kommer derned, så er det noget nyt man kigger på ud*

over vandet, og hvordan farverne er og hvordan vinden er. Det gør noget ved humøret tænker jeg.....og de lyde der er dernede i forhold til hvordan vinden er....Noget andet jeg synes er fedt her det er alle de fugle der kommer hen over os. Dem stopper vi tit op og kigger på, der kommer rigtig mange svaner faktisk. Så kommer der rigtig mange gæs også... det lægger jeg mærke til og der gør børnene faktisk også....og da Michael levede (ægte mand), så kørte vi altid ture ud til fjorden. Så kunne vi simpelthen se de der kæmpe fugleflokke, der fløj højt oppe. Og med madpakke og kikkert finde ud af hvad det var for nogle.....Nanna (datter) hun sagde, og der kunne jeg høre mine egne ord, hun synes, det er så dejligt at bo herude, fordi der er stille

og roligt og luft og omgivelserne, sagde hun faktisk. Så det er noget med, at de nyder bare at kunne åbne døren. Det er noget af det jeg tænker i forhold til

hvis jeg boede i Århus. Man skal ned i en park eller passe på vejen eller. I forhold til her, man åbner bare døren og så er de bare ud.....Den lette adgang til naturen og de rolige rammer, det giver, fremhæves også af Søren, som også reflekterer over, at de som lille nystartet og nytilflyttet familie måske ikke bruger naturen så meget, men det er

noget han tror de vil komme til ”Jeg ved ikke helt hvorfor, måske giver det ro på en måde. Ikke fordi vi bruger den ret meget, men måske at vide at muligheden er der.” Hanne fortæller også om, hvordan vejret og årstiderne spiller ind i forhold til hendes hverdag og om, hvordan det også kan være en faktor, der har for meget indflydelse, når afstandene er så store som de er i Nees ” Det der med at man løber ud. Det blæser godt nok meget, så det er forskellige ruter man tager alt efter, hvordan det blæser. Men at bruge naturen på den måde. Jeg løber også ned til fjorden. Der er jo ikke ret langt til fjorden.....Det gør noget ved mig. Jeg tænker at det gør noget positivt ved en....jeg tænker at, hvis det var sådan, at man vidste, at man havde sådan en vinter hvert år, så havde jeg ikke lyst til at bo her. Det er simpelthen for hårdt.”

Øster Ulslev Sogn er ligesom Nees præget at det flade landskab, men gårdene ligger tættere og sognet har en landsby, der udgør et klart centrum. Øster Ulslev var det sogn hvor den mindste andel respondenter pegede på naturen som et særligt parameter for tiltrækning af nye borgere. Det var da også det sogn hvorfra der var taget flest

billeder, hvor motivet ikke var natur- eller kulturlandskabet. Når talen i interviewet faldt på billeder, hvor der indgik natur, så udtrykte respondenterne den som, at være noget man er en del af - en betingelse der skaber en helt særlig følelse af samhørighed. F.eks. siger Kirsten, der sammen med sin mand er flyttet dertil fra Storkøbenhavn ” Altså, det jeg synes er helt specielt ved at bo her, er at man kan se så langt. Det gør noget ved en at man kan se en horisont 10 km væk...så det er altså noget med at man altså tør komme tættere på sig selv. Man tør være alene med sig selv. Hvis man ikke kan holde ud at være alene med sig selv, så kan man ikke holde ud til at bo her.” Claus, som er selvstændig erhvervsdrivende, fortæller om, hvorfor han er flyttet til sognet ” Det er naturen, det er pladsen, det er friheden. Friheden til også at kunne spille høj musik uden at genere naboerne. I det hele taget, der er lidt bredere

og lidt større til alting.....og i og med at vi bor på landet, er der plads til at lege, der er plads til at boltre sig” En anden respondent fra Øster Ulslev værdsætter også friheden, og tilføjer betydningen af at der er dyr. Kalan:

”Der er meget fred, frihed og natur... dyrene og naturen, og det hænger sammen” Claus er også jæger og han fortæller om sit forhold til dyrene og til naturen, som noget man bliver en del af på denne måde: ”Jamen, det er den der samhørighed med naturen, når du sidder derude kl. 4 søndag morgen, og bukken kommer ud af

rapsmarken, og du er tæt på ham. Du behøves ikke nødvendigvis at skyde noget for at have glæde ved det. Det er glæden ved at se skoven vågne om morgenen. Det er glæden ved den vækst, der sker derude.... Glæden ved den vækst er enorm.” Naturen og ikke mindst årstiderne og vejret giver dog også udfordringer i hverdagen. Claus: Det er jo ikke lige så pænt om vinteren, og tingene er goldt og nogen gange kan det

se lidt trøsteløst ud om vinteren når alt er pladdervådt. Og når der først kommer rigtig meget sne, altså sidste år havde vi adskillige dage, hvor vi slet ikke kunne komme ud.....og hvis man ikke gør sig det klart inden man flytter på landet, så bor man her kun kort tid...ellers bliver de kun en sæson. Alt er så flot om sommeren ....det

er altså noget vådt og knap så flot om vinteren.”

Det sidste er de frem sogne er Øsløs ved Limfjorden, som i forhold til landskabet og delvis også bebyggelsen, har en del til fælles med Tranderup Sogn. Samtidig er der også et stort udsyn til flere sider, hvis man bevæger sig op på en bakke, som Signe, der har været aktiv gennem mange år i sognet, fortæller: ”det er da en oplevelse at gå en tur op på bakken der. Der var også sådan lidt koldt, det blæser deroppe. Det er jo smukt....Det har jo en værdi i sig selv at man har en god oplevelse.

Man kan som regel se meget langt. Man kan se indtil Løgstør, ud på Mors og Fur afhængig af hvordan vejret er... Jamen det betyder da på den måde giver det en glæde ved at være her, så at sige. Altså, man kan jo blive helt stum, når man ser hvordan det er (landskabet). En anden respondent fra Nees fremhæver også betydningen af udsynet og det som landskabet gør ved hende: "Jamen, det gør da noget ved en (solnedgangen), det må jeg da indrømme.....Vi kan have nogle attraktive momenter i forhold til at vi ligger på landet og naturskønt, og vi har vandet, og vi har noget fint landskab og alt det der .....Men det er klart, at man har et specielt landskab. Når vi kommer hjem og har været på ferie et eller andet sted – Frankrig eller noget andet noget, og så kører man hjem, og så kører man

her over Vejlerne og så er det bare fuldstændigt. Vi kan simpelthen se langt, langt og det giver en eller anden ro." Alban er pensionist. Han flyttede fra storbyen til Øsløs med sin familie for mange år siden. Han betoner også betydningen af solopgangen, men samtidig fortæller han om de store glæder, som små hændelser med naturen giver ham i hverdagen: Køb og smid væk samfundet det er ikke noget for mig. Jeg nyder solopgangen, jeg nyder solnedgangen, jeg nyder

alle de dyr og fugle .....Det første jeg måtte bære væk var hugorme.... Ja, der var hugorme. Jeg bar tre over i læhegnet, som orkanen desværre har væltet. Men jeg bar dem derover. Jeg kunne ikke drømme om at slå dem ihjel. De blev båret derover..Nu bliver vi endda forkælet igen. Lige pludselig her, kan vi opleve, at der er en hel flok rådyr. Ja, jeg tror ikke at der findes noget bedre i

Danmark end sådan nogle sol ned- og opgange vi har heroppe..og så er det at man kan mærke, nu er det vinter og når foråret så begynder så kan man mærke skarpe skel i mellem tingene, ikke...det drejer sig ikke meget om datoer, det drejer sig om solhverv, altså den kører sådan og sådan. Forår, sommer, efterår og vinter og bum så starter den igen.

Opsummerende; så er fortællingerne om, hvordan vejrets og årstidernes skifter har indflydelse på hverdagen og på, hvordan det store udsyn giver ro i sindet med lidt forskellige ord langt hen ad vejen den samme uanset, hvor

respondenterne bor. Også fortællingerne om værdien af at føle sig ét med naturen og de små naturbegivenheders store betydning for hverdagen kan findes blandt respondenterne på tværs af sognene og deres meget forskellige natur og landskab. I gengivelserne af respondenternes fortællinger, i de fotos de har taget og i de observationer og iagttagelser, der er foretaget ved besøgene i de fem sogne, kan der alligevel også spores små nuancer de fem sogne imellem på den måde naturen og dens betydning italesættes. Disse forskelle er for tydeliggørelsen i forkortet form sat ind i Tabel 5.5 nedenfor.

Tabel 5.5: Opsummering af italesættelse af naturen i de fem sogne

	Italesættelse af naturens betydning i hverdagen
Rutsker	Udsigten over havet, vi ligger højt og kan i klart vejr se helt til Sverige.
Øster Ulslev	Vi er midt i det, opslugt af naturen og landskabet også når vi ser langt til alle sider.
Tranderup	Vi er omgivet af havet, naturen og landskabet, det er vores rammer
Nees	Der er plads og nuancer, naturen ligger uden for døren,
Øsløs	Naturen og landskabet er et privilegium – en værdi i sig selv

Spørgeskema data pegede på, at fortællingen om naturen og dens betydning var påbegyndt allerede ved valget af bosætning. Genfortællingen af naturen og dens betydning er imidlertid forskellig, hvilket set i lyset at det teoretiske ståsted vil have indflydelse på opfattelsen af hverdagen, den sociale læring og italesættelsen af det formelle og uformelle fællesskab. Afsnit 5.3 vil undersøge netop italesættelsen af fællesskabet men inden da så beskrives bosætningsstrukturen i de fem sogne, da husenes placering i landskabet og i forhold til hinanden også er en del af det fysiske rum.

5.2.4 Husene og gårdenes placering i forhold til hinanden

De fem sogne er også forskellige, når det kommer til sognets centrale landsby eller samlinger af huse. I Rutsker er der fire samlinger af huse: To små der ligger i forlængelse af hinanden helt nede ved havet, Helligpeder og Teglkås. Den noget større Vang beliggende på skråningen ned mod Østersøen. Husene langs den snoede vej var med udsigtsvinduer som var rettet mod havet. Der er en restaurant og en sommeråben købmand. Landsbyen Rutsker ligger lidt inde i landet og består af en hovedgade med røde huse i stort set samme afstand til vejen. I Øster Ulslev er landsbyen delt af hovedlandevejen mellem Nykøbing og Rødby. På den side ind mod midten af Lolland, ligger købmanden, forsamlingshuset, kirken, busstopstedet, ældreboliger, møbelhandler og nogle nyere udstykninger. På den anden side af landevejen på en stikvej ligger fodboldklubben og en række af større renoverede huse langs samme vej. Tranderup sogn består af fire mindre lokalsamfund. Tranderup landsby og Vindeballe ligger i forlængelse af hinanden med tæt beliggende ældre huse langs en gammel landsbyvej, som løber parallelt med hovedlandevejen. Kirken, efterskolen og købmanden ligger i Tranderup, mens den ny etablerede fælles

legeplads ligger i Vindeballe. Voderup er en samling huse omkring et firkantet jordbrugsareal beliggende med Voderup Klint. Borgnæs er en mindre samling af små sommerhuse og nogle gårde beliggende ved nordkysten af sognet. Nees består af flere små samlinger af huse/gårde omkring landevejen. En af dem er Skalstrup med et større forsamlingshus og fælles udendørs arealer. Sandbæk som primært er et sommerhusområde ved fjorden samt selve Nees landsby, som hverken har privat eller offentlig service. Langs vejene finder man adskillelige steder skilte mod gallerier, flere steder er der lagt små parceller ud til at så solsikker og andre sommerblomster og der er mange der har kunstfærdige skilte langs vejen med navnet på deres gård. Øsløs landsby er ligesom Øster Ulslev delt af en hovedlandevej. Her er det landevejen fra Thisted til Ålborg. Den side af landsbyen, der vender ned mod fjorden, består af en landsbyvej med huse/gårde helt ud til vejen. Nogle har lidt gårdudsalg. På den side af landevejen der ligger ind mod landet ligger der ligesom i Tranderup en smal gammel landsbyvej parallelt med hovedvejen. Langs landsbyvejen ligger gamle huse bl.a. Johan Skjoldborgs fødehjem, som er lavet til museum. Desuden er der en nyere med parcelhuse og ungdomsboliger. I, hvad der kan betegnes som centrum i landsbyen, er der en smedeproduktion, skolen, børnehaven, legeplads, petanquebaner og busstopstedet. Kirken ligger højt på en bakketop. Tabel 5.6 opsummerer bebyggelserne i de fem sogne.

Tabel 5.6: Landsbyerne og samlinger af huse i de fem sogne

	Landsbyerne og samlinger af huse
Rutsker	I to af sognets mindre samlinger af huse ligger husene med front mod lille vej med langsom trafik og derefter havet. I ryggen har de stejle bakker. En landsby med alle husene bygget bag hinanden op ad skrænten og vinduespartier mod havet. En landsby med en hovedgade og huse med front mod hinanden
Øster Ulslev	En landsby med adskillelige mindre gader primært på den ene side af hovedvejen. Overvejende vender husene med front mod hinanden ud mod vejen.
Tranderup	To landsbyer og to samlinger af huse. To af dem på mindre landsbyvej parallel med hovedvej. Husene ligger tæt og vender front mod hinanden. En ligger med tre sider omkring firkantet jordbrugsareal hvor alle vender front mod arealet. En fjerde ligger ved vandet med front mod hinanden eller som små samlinger af sommerhuse
Nees	Flere mindre samlinger af gårde langs vejen, kun få huse, altid med god afstand til naboerne. Et sommerhusområde ved fjorden.
Øsløs	Landsbycentrum med produktionsanlæg, børnehave skole og busstopsted. Små huse ud til gammel landsbygade parallel med hovedlandevej Nyere villakvarter med mindre stikveje. Forbundet til landsbycentrum med bl.a. en legeplads og pentanquebane.

Øsløs, Tranderup og Øster Ulslev har det til fælles, at de har en slags central landsby med private og/eller offentlige service. I både Rutsker og Nees er det mere uklart, hvad der er sognets centrum og service er spredt til flere af landsognets samlinger af huse.

De fem sognes forskelle i afstande til naboer og til centrale landsbyrelaterede service og foreningsaktivitet udgør ligesom naturen og landskabet fem forskellige rammer og lægger således yderligere på betragtningen at betingelserne for opfattelsen af hverdagen er forskellig og dermed også for den sociale læring.

5.2.5 Opsummering

Observationer, billeder og citater kan sættes i forhold til på den ene side natur- og kulturlandskabet og husenes indbyrdes placering og på den anden side ændringerne i opfattelsen af fællesskabet som kunne udledes af den kvantitative del af undersøgelsen. Den største procentvise ændring forekommer, i forhold til foreningslivets betydning, i Rutsker efterfulgt af Nees. Holdt op i mod de fysiske rammer, så er begge disse sogne karakteriseret ved, at der ikke kan udses et decideret centrum i sognet. I Rutsker sogn er det desuden den mindste andel af respondenterne, der tillægger foreningslivet betydning. Sat i forhold til italesættelsen af naturen, så var Rutsker det sogn, hvor respondenter tillagde udsigten stor betydning, hvilket også kunne spores i husenes beliggenhed. Øsløs og Øster Ulslev har den største andel respondenter, der i meget høj grad eller i høj grad mener, at foreningslivet skal tiltrække nye. Begge sogne har et klart centrum og er delt af en central hovedvej. Natur- og landskabsmæssigt er de to sogne imidlertid meget forskellige. Tabel 5.2 viste ligeledes, at spørgeskemarespondenternes forhold til fællesskabet ændrer sig, men med mindre udsving sognene imellem. Den største ændring sker i Nees, hvor der også var en stor ændring i forholdet til betydningen af foreningslivet. Ligesom med foreningslivet så vægtes det uformelle fællesskab højest i Øsløs og i Øster Ulslev og af de to sogne står Øster Ulslev for den største ændring. Øster Ulslev og Nees havde samme type landskab i form af store åbne arealer, og italesættelsen af naturens og kulturlandskabets betydning var begge steder præget af fortælling af en samhørighed med naturen, der påvirkede sindet. Ligeledes fremhævede respondenterne begge steder de store afstande og muligheden for at være alene med sig selv.

5.3 Hverdagens sociale relationer i de fem sogne

I dette afsnit er fokus på de sociale relationer og måden hvorpå hverdagens lokale interaktion finder sted. Her er det alene respondenterne der kommer til orde. Generelt havde respondenterne taget færre billeder, der involverede forholdet til fællesskabet, men under alle interviews blev fællesskabet beskrevet på en eller anden måde. Respondenterne der deltog i det fotoetnografiske interview talte hver især om fællesskabet på forskellig måde, alligevel så kan der spores nogle fællestræk inden for hvert af de fem sogne.

I Øster Ulslev var fællesskabet forbundet med de mere uforpligtende møder ved købmanden og omkring tilbagevendende aktiviteter som f.eks. Loppemarkedet og Late Night arrangeret af de lokale beboere. Kirsten fortæller ud fra sit foto af købmanden:

”Det er jo pragtfuldt, at der er en købmand. Han har alt. Legetøj og vin og friske varer og dybfrostvarer – han har alt. Sytråd og ja alt...det er bare så hyggeligt .....I to år har jeg været med til at lave Late Night i Øster Ulslev...alt hvad der kunne gå (at sælge)går herude med små boder...børnene med

loppemarked, og folk solgte nye ting, og Kirstines Klosterhave, der ligger heroppe, var med og sælge the. Der var alle mulige. Pølser fra en slagter der kom og solgte alt muligt .....Der er jo en møbelmand deroppe, det var rigtig hyggeligt. Så kom der en og sang viser til noget musik” Kalan har også taget et billede af købmanden, fordi den betyder et sted at mødes, og at man kan få alt

der. Han har desuden også taget et billede af en gammel møbelforretning fordi den som han siger, viser noget der er specielt ved landsbylivet: *”Det (møbelhåndværk) er ikke noget man finder inde i byen. Det er det sådan set ikke. Sådan en gammel butik....det holder byen sådan lidt levende....”* Kalan nævner også kirken som et sted der betyder

noget for hverdagen, og som giver en følelse af fællesskab: *”Det er godt med en kirke så tæt på. Så kan vi gå til gudstjeneste engang imellem.... hun (præsten) sagde til os sidste gang, hun kom efter den lille blev født, hvad der var syv måneder efter. Hun ønskede meget at komme før, men fordi hun har så mange ældre, der er alene, og det dem der kommer først i række.....”* Også det lokale fællesskab med naboer og børnenes fællesskab nævnes for at forklare de

fotos, som respondenterne har taget.

Claus siger om børnenes fællesskab: *Altså vi voksne vil godt kunne finde et fællesskab med folk, der bor lidt længere væk. Men børnene har behov for et lokalt fællesskab. (Hvis de bliver afhængige af at skulle fragtes) ..så bliver hele deres fællesskab, det bliver internettet. Så har de kun internet venner. For hvis deres venner bor 30-*

40-50 km væk, så ser dem ikke som personer...” Kirsten har fotograferet naboen børn og hun forklarer: *Det er naboens. Altså; vi ville ikke ud i et*

sølvbryllupskvarter. Vi ville ud et sted, hvor der var liv og glade dage.....Det er rigtig hyggeligt. Der er mange børn her på gaden. De har fået en lille en her og en lille en der og en lille en derhenne. Og de der har faktisk fået to så. Men til den tid (når hun går på efterløn) så kunne jeg sagtens passe naboernes børn en gang imellem.....deres børn kommer en gang imellem ind og laver ler inde i mit værksted.” Kirsten fortæller om servicen overfor sine svigerforældre, som flyttede til Øster Ulslev lidt efter, at hun og hendes mand var flyttet dertil. Også i forholdet til hjemmepleje personalet kan der anes en værdsættelse at en

uformel og afslappet holdning og tone: ”Så var det rigtig vigtigt at der var ældreboliger, fordi det er min svigerfar (på billedet), det er Jans far, og de skulle med herved. Vi ville ikke efterlade dem. Så det var rigtig vigtigt. Så de har fået en 80 kvadratmeters bolig, og de er simpelthen bare så glade for det. De er rigtig meget

glade....hjemmehjælperen kom med (på billedet) de kommer og kigger inden for, og er simpelthen så søde”

I Øsløs synes det at betyde noget, at man interesserer sig for hinanden og at der er tid til at pleje det lokale netværk. For Alban er der både tale om en praktisk hjælp og for en social kontakt: ” ..især nu hvor jeg er i en høj alder. Så kommer de og passer mig og holder øje med mig. De kan finde på at spørge, det er tit at naboen derhenne, Kan du ikke komme hen og spise til middag i aften?. ...Det er jo igen det der, det er jo

det folk har glemt, at vi skal røre lidt ved hinanden. Snakke med hinanden, bare være i nærheden af hinanden ikke. Den anden side er smeden, jamen hvis jeg har lidt smedeproblemer så får jeg bare en sludder med ham.... Det er meget vigtigt. At de unge mennesker der bor heromkring, de er altid behjælpelige. Altid..”

Helle ligeledes fra Øsløs fremhæver den tryghed det giver at det hele hænger sammen socialt: (om billedet) ”Det er en der sælger æg på vejen. Det er vores nabo, der bor her, og det er også vores gode venner, og han er jo formand for badmintonklubben.....Så det hænger sammen ik’, så hende der sælger æg, det er Finns mor, og så køber man æg og

kartofler af hende. Det er sådan noget der gør det sjovt.... Jamen det er da meget trygt synes jeg. Det synes jeg da. Det gør da også at det er meget fint at bo her, og man kender hinanden, og man kan snakke sammen, når man lige render over hinanden. Ikke fordi man gør det så tit, men der er altid en god stemning, når man er sammen.” Helle kommer ind på betydningen af at kende hinanden, når man bor på landet igen, da hun fortæller om et billede, hun har taget hende ved købmanden: ”Ja, så tænker man jo: hvad er det lige jeg skal tage nogle billeder, fordi nu har jeg måske taget billeder af mange ting her, men det der jo egentlig betyder mest, når man bor på landet, det er egentlig netværk. Det ville jeg egentlig gerne have taget et billede af.....(om butikken og netværk) ja, for der møder man jo altid nogen man kender, og jeg vidste det bare, så derfor tog jeg kameraet med, og så mødte jeg Kurt, og så tog jeg billedet af det....Man kommer altid til at snakke med nogen og kommer altid lidt senere hjem, end man havde regnet med, fordi så fik jeg jo lige snakket med Kurt og fik hørt noget af det forskellige lige den dag... Signe, som har boet i Øsløs i mange år og som har været aktiv omkring mange af de lokale initiativer særligt omkring etablering af en slags uformelle mødesteder, viser med de billeder, hun har taget, at hendes fokus også er på børnenes fællesskab. Hun fortæller her om sådan, som hun ser deres

hverdag, samtidig med at hun peger på billederne hun har taget: ”Det er et billede fra skolen. Det er kælkebakken fra skolen og det der er legepladsen..... det er der bussen kører rundt og der kan man se, hvad det er for nogle ting der er i nærheden af skolen....og det siger også noget om børnene, eller børnenes muligheder.....og det er bordebænke osv. ....Der er bålplads nede bag ved træerne. Så mødes folk fra byen en gang om året, om foråret og rydder op og grundejerforeningen giver en kasse øl og Sogne- og Kulturforeningen giver måske også noget sodavand til børnene....der er også andre aktiviteter, vi har jo en badebro og et blåt flag her....

Øsløs og Øster Ulslev var de to sogne hvor flest respondenter vægtede fællesskabet højt. Som det kunne læses og ses af ovenstående så var der forskel

på italesættelsen af fællesskabet. De to sogne lignede hinanden i forhold til, at der var et klart center, men de var meget forskellige i natur og landskab.

Tranderup sogn på Ærø minder landskabsmæssigt mest om Øsløs. Også det forhold, at der løber en ”gammel” landsbyvej til den interne trafik parallelt med en større landevej, og at der er mange mindre gårde eller husmandssteder omkring landsbyerne, har de to sogne til fælles. I Tranderup sogn var det næstmindste andel respondenter, der vægtede fællesskabet meget højt eller højt, og det var også det sogn, hvor næst færrest ændrede opfattelse af betydningen af fællesskabet. Tranderup respondenterne talte om fællesskabet som noget særligt, fordi det var en søfartsø og mange havde været ude i verdenen og var vendt tilbage. I følge Susanne så betød det noget, at mange havde et stort udsyn: ”...fordi det altid har været en søfartsø, så siger man jo, at selvom de har været født og opvokset, eller har været her hele deres liv, så har de altid været ude i verden. De har sejlet og været meget ude. Og det har givet dem en åben og forholdsvis international indstilling.....Jeg kan bare se på min egen familie, som, de har boet i Japan og han er englænder. Og de har

boet i Tyskland og i England.....” De nære relationer betyder ifølge respondenterne, at mange opgaver kan løses enkelt og ved tale med hinanden fordi at alle kender hinanden, Susanne fortæller: ”.....Vi har en pragtfuld lille friskole hernede. Alle kender hinanden. Alle støtter og du kan snakke og er der problemer, du

behøver ikke at indkalde til forældre-hjem samtale eller et eller andet. Men man kan snakke med hinanden og kender hinanden. Man hjælper hinanden..... det nok kommer an på også, at det der med at man kender hinanden, at man kommer hinanden ved, og at man altid bare lige kan enten gå ind til naboerne, eller man ved, er der en gammel tante, som sidder alene, jamen så holder vi lidt ekstra øje med hende.....”.

Trygheden ved at det er et lille samfund, hvor alle kender hinanden betyder noget for Linda i hverdagen, hun fortæller om, hvordan de har fået bygget en legeplads i udkanten af landsbyen: *Det betyder jo at du har et sted at gå hen med børnene,. Hvor du ikke bliver forstyrret af vej og biler og diverse, for det ligger lige omme bagved, så det er dejligt bare*

at kunne slippe ungerne løs uden at du skal være så nervøs.....Mig og min mor går tit derhen.....Vi mødes tit og går derhen. Også er der nogle dagplejemødre, der også går derhen.....

Et andet af Lindas billeder viser et hjørne af den lokale kro, hun fortæller, at det er andet uformelt mødested, hvor det mest er mændene, der mødes til en fyraftensøl: ”*Det er mest mændene, så står de lige og får en fyraftensøl. Det er fint nok. De hygger sig med det.....Det er det også, men så er der bar hver dag, der er bar åben. Krostue hedder det jo,*

hvor folk også lige kommer ind og får en fyraften øl, hyggeligt....” Susanne fortæller om trygheden ved at bo i et lille samfund, samtidig med at hun understreger, at det ikke betyder, at man er stigmatiseret i en rolle: *Jamen trygheden også.....Her låser jeg som regel ikke engang min hoveddør, når jeg lægger mig om natten. Jeg efterlader bilnøglerne i min bil mere eller mindre altid.* Susanne værdsætter også at alle synes at kende hinanden: ”*Det synes jeg er dejligt. Det er, man behøver ikke at sige andet, så er man anbragt. Det gør ikke noget at man er puttet lidt ind i en æske, fordi jeg behøver jo ikke at være den samme som min søster eller bror, men jeg er ligesom anbragt et sted, uden*

at jeg behøver at fortælle om hele mit liv eller manifestere mig på nogen måde....Linda sammenligner også det at flytte til og bo i og opvokse i Tranderup med livet i en storby: ”.. alle har været så gode til at tage imod en.....Man er helt anderledes herovre – åben på en anden måde. Jeg er også glad for min barndom, men det er lidt mere

roligt herovre. Lidt mere. Der er et andet sammenhold. På en eller anden måde. Her sker ikke så meget, eller sådan. Jeg tror at når man er mindre samfund så er det nemmere at tage fat på problemerne, hvis der bliver mobbet og diverse.....” Hverdagen i Tranderup er imidlertid også præget af et afsavn i forhold til andre fællesskaber. Ruth fortæller om behovet for at komme væk, men også at det er vanskeligt at få besøg, fordi det er både besværligt og dyrt: ”*Hvis børnene skal over og besøge os, så skal de af med næsten 800-900 kr. i*

tur-retur. Og det tror jeg er en af de ting, der gør, at der ikke kommer flere over på denne her ø. Fordi du har jo lyst til en gang imellem at få lidt luft og komme over på den anden side og se noget andet....(om en veninde) Og hun fik økuller. Hun kunne finde på at tage færgen om morgenen og så tage hjem igen om aftenen, bare for at opleve noget..... Men der er jo det ved det, i vores alder så er mange af dem

(venner) jo væk. Det er jo nok det kedelige ved at blive gammel. Det er jo det, at dem man holder af de forsvinder. Så vi har haft mange dejlige venner herovre, som ikke er her mere....” Selvom fællesskabet ikke i den kvantitative del af undersøgelsen så ud til at være så vigtig for respondenterne i Tranderup, så viser de kvalitative interview, at fællesskabet forstået som relationer til nære venner og til familie i lokal området er en vigtig del af hverdagen. Der synes i Tranderup ligesom i Øsløs at være en sammenhæng til tryghed ved italesættelsen af fællesskab.

I Nees var andelen af respondenter, der vægtede fællesskabet meget højt eller højt 46 % og samtidig så ændredes andelen af respondenter, der vægter foreningslivet med 138 %. Søren, som er flyttet til med sin lille familie, fortæller om sin oplevelse af foreningslivet: *Vi har ikke boet her så længe, men der har været en del fælles arrangementer i forsamlingshuset. For eksemplet så var vi til Skallerup marked, og der skulle vi så hjælpe ved en bod.....Det var faktisk til Signes søster fødselsdag ude ved én herude, og som kom han hen og spurgte, om vi ikke skulle have en bod til markedet. Sådan kom vi ind. Der er en del andre arrangementer, der har blandt andet været en til Halloween, der var fællesspisning, hvor vi skulle have tallerkner og service med og så er der mad og kaffe for en 30-40 kr. ....jeg tror 150 kom... så har vi været til høstfest også*

.... Ud over at få besked om arrangementer gennem familie eller venner så skiltes der også langs vejen. Søren: *der var sat et ekstra skilt op under det rigtige (forsamlingshusskilt) sådan var det også til markedet. Så står der marked den og den dag. Så er der et telefonnummer, man kan ringe på og melde sig til.....*De store afstande mellem gårde og huse og det faktum, at der ikke i Nees er et decideret centrum med uformelle mødesteder, har indflydelse på forholdet til naboer. Hanne fortæller: *Jeg kan godt lide at der ikke er naboer lige omkring.....altså jeg har hele tiden ment, at det tager 5-6 år før man sådan begynder og falde til et sted.....*Foreningslivet har i følge Hanne betydning for at man falder til socialt i et område: *jeg spillede håndbold indtil Michael døde, og det er jo en fantastisk indgangsvinkel til at finde nogen, man kan ses med....*Om kontakten til naboer fortæller Søren: *Ja så begynder man at snakke med dem, man har set før. Så snakkede vi med nogle af vores naboer, som bor ned af grusvejen, nede mod fjorden.....De har været hernede og spise og vi har spist hos dem efterfølgende.....*Selvom der ikke synes at være så meget uformel kontakt mellem beboerne i Nees, så er det alligevel sådan, at man hjælper hinanden. Hanne fortæller om, hvordan hun oplever, at kontakt med venner og bekendte skal planlægges på en anden måde: *Altså jeg har venner i Århus og i*

Sønderborg..... det gør det jo bare mere besværligt så man ses ikke så meget... vi ses ikke så tit. Det er det med at man hele tiden skal aftale. Man kommer ikke bare forbi til aftensmad eller kaffe.....Men jeg kan rigtig godt lide det med at man bor hernede, man kan se grusvejen og vi bor hernede, at man er sig

selv.....selyfølgelig folk vil gerne hjælpe til ..... Søren fortæller om, hvordan han og hans familie havde fået hjælp da der var meget sne: Vi har en lang grusvej for at komme op til hovedvejen. Det var på et tidspunkt hvor vi ikke havde været hjemme, eller vi var gået indenfor, det ved jeg ikke. Der var en, der

havde ryddet (sne) det stykke oppe foran. Så var der lige en, der havde skrabet fri der.....Afstandene har også en betydning for børnene, men alligevel synes afstande ikke at blive betragtet som nogen forhindring. Hanne fortalte at hun har valgt at blive boende i området også af hensyn til børnene, da de som helt små børn

pludselig mistede deres far. Til spørgsmålet om der var børn i nærheden svarede Søren: ja sådan inden for nogenlunde nærhed..indenfor fire kilometer...Som det kan ses, så er der en ganske anden italesættelse af fællesskabet i Nees end der er i Øsløs og i Tranderup. I forhold til fællesskabet og de samlende aktiviteter så har Nees og Øster Ulslev nogle ligheder i deres italesættelse.

Det sidste af de fem sogne er Rutsker, som også er det sogn, hvor den mindste andel respondenter vægtede fællesskabet meget højt eller højt. Selvom det også er det af de fem sogne, der vægter foreningslivets betydning mindst, så viste Tabel 5.2, at der i Rutsker er den største forskydning omkring foreningslivets betydning sker i forholdet mellem årsag til egen tilflytning, og det der skal tiltrække nye borgere. Rutsker har ligesom Nees ikke et decideret centrum. For Mads på 10 år er det naturligt, at han har et hverdags fællesskab hjemme med sine søskende, og et hverdags fællesskab med kammerater i Rønne: Først er

der nogle billeder, der viser, hvor meget plads vi egentlig har. Her er for eksempel et billede hvor pigerne (søstre) leger....(om der kommer andre på kælkebakken) der er ikke nogen sådan, som jeg går i skole med. For jeg går i skole ned i Rønne altså, de foretrækker sikkert den der skibakke med projektørlys og alt muligt..... (om at have venner i nærheden) Næ ikke rigtig venner, men det passer mig fint. Det er faktisk kun i min fritid, jeg er her, eller ikke engang. Fordi tidlig om morgenen kører jeg altid tidligt, og det vil sige omkring kl. kvart i otte ikke. Så kører vi ned til Rønne og er der max indtil kl. halv fem, og så kommer jeg hjem. Jeg er på biblioteket og sådan noget, der er også mange andre og sådan.....Iris, som er tilflyttet fra en anden del af Bornholm og et ophold i København for at tage uddannelse, fortæller om,

hvordan hun synes, at det er vigtigt at være en del af et fællesskab der, hvor man bor: ....ellers synes jeg, at det er vigtigt for lokalsamfundene, at man kan samles om noget. At man som person føler, at man er en del af det fællesskab, man bor i . At der bliver arrangeret samlings på en eller anden vis.... det sociale for mig betyder i hvert fald, at vi kender hinanden og synes om hinanden, og vi gør meget ud af, når der kommer nye beboere til byen, så møder vi op med en blomst eller spørger om de har lyst til at være med til vores arrangementer..... Og den bygning, den er nu lavet om til vores samlingssted. Det vil sige, vi mødes der om, sommeren, der er ingen elektricitet, ingen vand indlagt men det er et rum ...og der er sat nogle langborde op og sådan. Det er der, vi holder vores generalforsamlinger og til arrangementer om sommeren. Om vinteren mødes vi på LePorte, som er vores restaurant ....og der havde vi faktisk samling i går aftes, hvor vi holdt fællesspisning, hvor alle borgere i Vang er inviteret – eller dem, der er medlem i hvert fald” Det formaliserede fællesskab synes at være det, der skal bane vejen for et mere uformelt fællesskab. Benny, som er flyttet til Bornholm efter at have boet i Københavnsområdet i mange år, nævner foreningslivet som et aktiv, han selv bidrager til når der skal skabes forandringer: ..og derudover så har jeg lavet et fuglesangsudvalg, fordi hernede hvor vi bor ...Det er

Vangkildedal, som går igennem landskabet, og der er en å, der ligger bagved, som blev gravet ned i 60'erne, da alt sådan noget skulle rettes ud...så der har jeg via fuglesangsudvalget og presse kommunen til bare at være frontfigur på projektet for at få det op og stå....ja, vi har selv fået gravet søen ..med i det udvalg er også

Vangkildedal, som går igennem landskabet, og der er en å, der ligger bagved, som blev gravet ned i 60'erne, da alt sådan noget skulle rettes ud...så der har jeg via fuglesangsudvalget og presse kommunen til bare at være frontfigur på projektet for at få det op og stå....ja, vi har selv fået gravet søen ..med i det udvalg er også

*Danmarks Naturfredningsforening og der er Dansk ornitologisk forening. Der er Danmarks Borgerselskabsforbund, og der er lystfiskere på Bornholm, der er fluefiskere, også er der den lokale borgerforening... Det mere uformelle fællesskab betyder også noget i hverdagen, selvom det ikke nævnes meget i fortællingerne om, hvad billederne, respondenterne har taget, viser. Mads fortæller, at han somme tider møder en han kender fra spejder, når han tager bussen til skole: *en gang imellem møder jeg Jon, han er okay, han er en lille smule kammerat. Jeg leger ikke med ham eller sådan. Han er mere sådan en**

jeg kender. En gang imellem møder jeg ham i bussen. Benny fortæller om betydningen af naboskab og om hvordan man hjælper hinanden: .....der ligger 3-4 huse her foruden os lige rundt omkring. Og vi har jo en eller anden form for fællesskab. Der hjælper man hinanden og stiller op

*uden at overrende hinanden på den måde...Det ved man ligesom godt, at næste gang er det en selv der kan komme i klemme, så stiller man op og hjælper. Det kan jeg godt lide.....Om betydningen af at have en købmand i Vang fortæller Iris: *vi har faktisk en sommerfilial, og den bruger vi som stedet, hvor vi samles. Og der er en sofa, og der kommer man ned og snakker og møder hinanden. Sådan er det.....**

Med dette sidste udvalgte citat så afsluttes gengivelsen af italesættelsen af fællesskabet i de fem sogne. Opsummerende så efterlader italesættelsen en række indtryk af på den ene side at udtryk om følelser som nærhed, tillid og tryghed går igen. På den anden side at det er forskelligt, hvordan disse følelser vækkes gennem fem forskellige måder at italesætte fællesskabet. Nedenfor i Tabel 5.7 er indtrykkene formuleret med en enkelt sætning.

Tabel 5.7: Italesættelsen af fællesskabet i hverdagen i de fem sogne

	Italesættelse af fællesskabets betydning i hverdagen
Rutsker	Vi har fællesskaber uden for sognet. Lokalt må vi skabe nye fællesskaber for at skabe forandring og tilhørsforhold
Øster Ulslev	Uforpligtende møder med naboerne samt de uformelle mødesteder og aktiviteter.
Tranderup	Familien og nære venner. Alle kender hinanden. Trygheden ved det nære
Øsløs	Netværket med de lokale som en levende engageret organisme med mange mødesteder for alle aldre
Nees	De arrangerede møder, mund til mund, skilte og hjælpsomheden når den behøves

5.4 Diskussion og delkonklusion

I dette afsnit samles der op på observationer, udsagn og indtryk præsenteret i de to forrige afsnit om henholdsvis natur og fællesskabet. Diskussionen omkring ligheder og forskelle mellem de fem sogne som også blev startet i de to foregående afsnit fortsættes med udgangspunkt i en skematisk gengivelse af centrale observationer og fortolkninger af udsagn samt fotos taget af respondenterne.

Tabel 5.8: Samlet skematisk gengivelse af observationer og fortolkninger af interviews samt fotos

	Nees	Øsløs	Øster Ulslev	Trander up	Rutsker
Naturlandskabet (observeret)	Stor og overvældende	Alsidig og overraskende	Rolig og frodig	Detaljeret og nær	Rå og udfordrende
Kulturlandskabet (observeret)	Store firkantede kornmarker med langsomt voksende nåletræs læbælter. Intensiv landbrugsdrift	Kombination af mindre marker og store åbne afgrænsningsarealer. en del fritidslandbrug og få større heltidsbrug	Store flade roe marker med øer af beplantning og husmandssteder. Få intensive store bedrifter	Mindre marker opdelt af læbælter, få store landbrug mange fritidslignende brug	Store åbne marker med få store brug og små fritidsbrug. Stenbrud og spor industri
Husenes placering og mødesteder (observeret og berettet om i interviews)	Stor afstand mellem gårdene, der ofte ligger et stykke fra hovedlandevejen intet decideret sogne centrum, men et par små samlinger af huse. Ingen klare uformelle mødesteder. Et enkelt formelt mødested	Landsby med flere mindre gader og delt af hovedlandevej. mange små husmandsbrug ud til små forbindelsesveje. Mange uformelle mødesteder og flere formelle mødesteder	Landsby med flere mindre gader primært på den ene side af hovedlandevej. Kombination af uformelle og formelle mødesteder.	To landsbyer vokset sammen som udgør centrum og flere små samlinger huse. Få men tydelige uformelle og formelle mødesteder	To landsbyer og to samlinger af huse. Tre af disse har front mod havet. Intet decideret sogne centrum. Få formelle og meget få uformelle mødesteder er i de to landsbyer
Naturen, landskabet og vejret	Stor plads, stor himmel og mange	Et privilegium og værdi i	Vi er midt i naturen og landskabet og	En trykgheds-givende	Stor udsigt, blæsende

(italesat ved interviews)	nuancer at bevæge ud i og at betragte	sig selv at betragte	indgår i det.	og nydelig ramme for hverdagen	og berigende
Naturen og landskabet (foto)	Billeder overvejende med meget himmel i mange nuancer. Himmelformationer skaber dybde i billedet	Billeder en kombination af det nære og af udsigt med dybde skabt af varieret landskab	Billeder en kombination af det nære og af udsynet hvor himlen fylder meget.	Billeder overvejen de af mange små forskellige steder i nærbilleder	Billeder overvejen de af udsigt med hav og af det nære lige omkring bopælen
Lokal interaktion (italesat ved interviews)	Interaktion primært ved foreningsarrangementer, private aftaler og nabohjælp	Dynamisk interaktion overvejende i uformelle sammenhænge	Interaktion primært uformel ved aktiviteter og uformelle mødesteder	Interaktion primært med venner og familie, nemt at skabe venskaber	Interaktion primært under formelle rammer, som skabes for at udvikle den uformelle interaktion
Hverdagens fællesskab (fortolket resultat)	Sindigt og uforstyrret	Engageret	Udadvendt og aktiverende	Hyggeligt implicit	Måltrettet eksplicit

Det kan ses af tabellen, at ingen af sognene har lighedstræk, der kan retfærdiggøre, at der anvendes den samme betegnelse for det fællesskab, som de samlede indtryk fra hvert sogn samler til en fortolkning. Den sociale læringsproces tager fem meget forskellige former, idet at natur- og kulturlandskabet som påvirker opfattelsen af hverdagen og interaktionen, som faciliterer den sociale læring, italesættes ganske forskelligt i de fem sogne.

Indledningsvist blev det beskrevet, at udgangspunktet for dette kapitel er, at opfattelsen af hverdagen kan betragtes som et samspil af opfattelsen af forholdet mellem tid og rum. Italesættelsen af naturen, kulturlandskabet og bygningernes placeringer blev betragtet som et rum, der påvirker opfattelsen af hverdagens fællesskab. I den kvantitative del af undersøgelsen flyttede respondenterne sig stort set ikke i forhold til naturens betydning, men det gjorde de i deres opfattelse af betydningen af fællesskabet. Med udgangspunkt i analysen som gengivet i Tabel 5.8 betyder det i praksis, at når respondenterne fra Nees opfatter den lokale natur som stor, foranderlig og nuanceret, så glider de ind i en anerkendelse af et hverdagens fællesskab som værende sindigt og uforstyrret. Når borgerne fra Øsløs fortæller om det varierede landskab og

naturen som en værdi i sig selv, så italesætter de en overflod af indtryk fra hverdagen i deres forståelse af forholdet mellem tid og rum, som får dem til at glide ind i en fællesskabsforståelse som værende engageret, og de anerkender både fællesskabets og foreningslivets betydning for at sikre denne engagerethed. Når borgerne fra Øster Ulslev gengiver naturen som noget livgivende, de vokser sammen med og samtidig kan spejle sig i, så glider de ind i en betragtning af det lokale fællesskab som værende aktiverende og udadvendt. Når borgerne fra Tranderup fortæller om alle de muligheder for små oplevelser, som naturen i Tranderup sogn giver dem, glider så de via lokale sociale læringsprocesser ind i en gengivelse af fællesskabet som værende hyggeligt. Så omsluttende at de end ikke betragter det som nogen særlig grund for at flytte til Tranderup, hvilket kan være fordi, at fællesskabet er blevet så implicit, at det ikke er til at få øje på. Når borgerne fra Rutsker fortæller om deres fantastiske udsigt og den ro, det giver dem, så glider de ind i en forståelse af fællesskabet som værende noget, der skal arbejdes for at opnås, og noget der kan bruges til at skabe forandring. Dette kan bl.a. ses i den kvantitative del af undersøgelsen, ved at de i større grad værdsætter den formaliserede interaktion efter tilflytning til sognet, nærmest som var den formaliserede interaktion et anker, der skal aktivere dem, så de ikke forsvinder med de drømme, der kan følge med den store udsigt.

Selvom der ikke er belæg for at navngive fællesskabet ens i de fem sogne, så kan der argumenteres for, at der er nogle lighedspunkter. F.eks. så har det observerede kulturlandskab og bygningernes placering en del tilfældes i Øsløs og Tranderup. Begge steder fremgår det også i nogen grad af respondenternes fortællinger, at det er rart at alle kender hinanden, og at man kan snakke om tingene. Når det alligevel falder meget forskelligt ud i tolkningen og dermed navngivningen af fællesskabet, så skyldes det, at det samtidig fremgår af interviews, at i Øsløs så fører dette til et engagement og en fælles handling, mens det i Tranderup i højere grad synes at føre til tryghed og hvilen i de små begivenheder. Begge steder kan dette genkaldes i både fotos af naturen og respondenternes forklaringer af naturens betydning for hverdagen. Ligeledes kan der argumenteres for, at der er lighedspunkter mellem Nees og Rutsker, når det gælder observationerne og respondenternes italesættelse. De to sogne har ikke et decideret centrum, heltidslandbrugene er synlige i landskabet og markernes anvendes, og der er ifølge respondenterne tale om en natur, hvor vinden og vejret spiller stort ind i hverdagen. Rutsker og Nees er også de to sogne, hvor den største andel respondenter har flyttet sig i forhold til betydningen af det formaliserede fællesskab. Dette kunne pege på, at foreningslivet spiller en større rolle for den sociale læring, når der mangler et centrum med uformelle mødesteder. Når de alligevel navngives forskelligt, så er det fordi, at italesættelsen af fællesskabet i Nees peger på en utvungen indlejring i interaktionsformer, mens den i Rutsker peger på en tvungen mobilisering som et redskab til at imødekomme en yderligere fraflytning. Dette genspejles i respondenternes fotos, hvor de på Bornholm var en kombination af fotos af det helt nære, som respondenterne brugte i deres hverdag og af udsigten over havet. I Nees var den overvejende del af fotos af forholdet mellem det flade landskab og nuancerne i himlen. Samtidig så bar

respondenternes italesættelse af naturen og landskabet ikke på nogen måde præg af, at de skulle overbevise interviewer eller læser om dets betydning for hverdagen. Konkluderende kan det derfor siges at:

- Undersøgelsen af forholdet mellem italesættelsen af naturen og af fællesskabet viser, at narrativer om fællesskabet spejles i fortællinger om naturen og landskabet.
- Der indgik ikke i undersøgelsen lokalområder, hvor respondenterne italesatte området natur på samme måde, og det er derfor ikke muligt at sige noget om, hvorvidt en bestemt italesættelse af naturen vil føre til en bestemt italesættelse af det lokale fællesskab.
- Undersøgelsens resultat peger på, hvis der skal arbejdes med at ændre det lokale fællesskab, så må der nødvendigvis parallelt arbejdes med den måde som naturen og landskabet italesættes. Det skal i den forbindelse tages i betragtning at fortællinger om naturen og landskabet imiteres allerede ved tilflytning
- Der er forskel mellem sognene på, hvor stor en andel respondenter, der flytter opfattelse af fællesskabets og foreningslivets betydning. Undersøgelsens resultat peger på, at nogle måder at italesætte naturen samt vindens og vejrets betydning kan være mere befordrende end andre for at ændre tilflytteres forhold til fællesskabets betydning.
- Undersøgelsens resultat går ikke ind i, hvor hurtigt tilflyttere ændrer deres forhold til fællesskabets og foreningslivets betydning. Men dette kunne relativt enkelt undersøges ved at koble til hvornår respondenterne i de enkelte sogne ændrede forhold til fællesskabet og foreningslivet.

6 Opsummering og konklusion

Spørgsmålene vi satte os for at besvare i denne rapport lød som følger:

1. Hvilke betingelser i landsogne i yderområder er med til at skabe positiv landdistriktsudvikling?
2. Hvilken rolle spiller læring og erfaringsudveksling i landsbyer og lokalsamfund for positiv landdistriktsudvikling?

For at svare på spørgsmålene gennemførte vi en spørgeskemaundersøgelse og opfølgende interview i fem landsogne, placeret med et sogn i hver af de fem regioners yderområder. De fem sogne var Nees i Lemvig Kommune, Øsløs i Thisted Kommune, Tranderup i Ærø Kommune, Øster Ulslev i Guldborgsund Kommune samt Rutsker i Bornholm Kommune. Sognene var udvalgt i kraft af, at de havde vendt deres befolkningsudvikling fra at være negativ i perioden 2000-2005 til at være positiv (Nees, Øsløs, Tranderup, Øster Ulslev) eller mindre negativ (Rutsker) i perioden 2005-2010. Sognene havde i 2010 fra 372 til 664 indbyggere.

Undersøgelsen har set på positiv landdistriktsudvikling i form af øget bosætning og har klarlagt omfanget af og årsagerne bag, hvad der får folk til at flytte til landsogne i yderområder.

En stor andel af respondenterne er flyttet til landsognene inden for de seneste 5 eller 10 år (33 %). Dette peger på, at der er et tilflytningsflow, og at en af betingelserne for positiv landdistriktsudvikling måske ikke består i at tiltrække nye borgere, men i ligeså høj grad at fastholde dem, der flytter til. Knap halvdelen af respondenterne (fra 33 % i Nees til 60 % i Rutsker) har tidligere boet i en af Danmarks fem største byer.

De vigtigste parametre for egen tilflytning er naturen, lave huspriser og fællesskabet. 77 % af respondenterne angiver, at de i meget høj grad eller i høj grad er flyttet til sognet på grund af naturen. 44 % af respondenterne angiver, at de i meget høj grad eller i høj grad er tilflyttet på grund af lave huspriser. 33 % af respondenterne svarer, at de i meget høj grad eller i høj grad er tilflyttet på grund af fællesskabet. Specielt naturen, men til dels også lave huspriser og fællesskabet kan således regnes for vigtige betingelser for bosætning i landsogne i yderområder og som parametre, borgerne selv kan arbejde strategisk med i tiltrækningen af nye indbyggere.

Resultaterne viser dog, at der er forskel mellem sognene og at de således har forskelligt udgangspunkt i forhold til at arbejde videre med naturen, huspriserne og fællesskabet som udviklingsparametre. Selvom naturen samlet set var den vigtigste årsag til at flytte til sognene, så svarede 91 % af respondenterne i Øsløs, at naturen var i meget høj grad eller i høj grad vigtig, mens det i Øster Ulslev var 55 % af respondenterne. Forskellene mellem sognene var ikke så store, hvad angik lave huspriser. Der var dog 50 % af

respondenterne i Nees, som mente, at huspriser var en vigtig årsag, mens niveauet i de andre sogne lå omkring 41 til 45 %. Den største forskellighed i svarene forekom i forhold til fællesskabet, hvor der i Rutsker kun var 14 %, som i meget høj grad eller i høj grad vægtede fællesskabet som årsagen til deres tilflytning, mens andelen i Øsløs var 51 %, efterfulgt af 41 % i Øster Ulslev.

I forhold til, hvad der er forklaringen på, at der har været befolkningstilvækst i sognene, er det ligeledes naturen, lave huspriser og fællesskabet, respondenterne anser som forklaringerne.

Undersøgelsen viser endvidere, at der kan lokaliseres 'løfteevne' i sognene, forstået således at sognene er i stand til at gennemføre og organisere en lang række aktiviteter lokalt. Ingen af sognene arbejder systematisk med strategisk landdistriktsudvikling, men mere med udvikling af deres sogn indirekte via eksempelvis boldklubben, menighedsrådet eller kræmmermarkedet. Og løfteevnen kan særligt identificeres i forhold til det, som har med mobilisering og deltagelse i fællesaktiviteter at gøre. Betingelsen for positiv landdistriktsudvikling synes således at være, at man støtter op om de forskelligartede institutioner og foreninger, som 'tager fællesskabet på sig' lokalt, hvis man vil have lokalsamfund med løfteevne. Betingelserne for positiv landdistriktsudvikling er forskellig forskellige steder, men i høj grad under indflydelse af de borgere, der bor i sognene, som kan påvirke udviklingen. Undersøgelsen viser dog også, at der blandt de fem sogne er den største deltagelse i fællesaktiviteter der, hvor der er offentlige institutioner at spille sammen med, som det var tilfældet i to af de fem sogne, Øsløs og Øster Ulslev. Nees følger dog umiddelbart efter på dette punkt til trods for, at der ingen offentlige institutioner er i området. Her har sammenslutninger som eksempelvis Den Japanske Have og Skalstrup Kræmmermarked gjort en forskel. Undersøgelsen viser desuden, at der kan spores en stor utilfredshed i forhold til kommunalbestyrelsens lydhørhed overfor sognene, og at den største utilfredshed er at finde i Øster Ulslev og Øsløs, hvor der var annonceret skolelukninger på tidspunktet for spørgeskemaets udsending.

Undersøgelsen viste, at den overvejende del af respondenterne betragtede "landet" og hverdagen på "landet" som betydelig anderledes end i byerne. Naturen og vejret havde indflydelse på hverdagen, trygheden og tolerancen var større og tempoet mindre stressende. Undersøgelsen viste endvidere, at selvom naturen var den vigtigste årsag til at flytte til sognene, så blev naturen italesat ganske forskelligt i de fem sogne. Ligeledes kunne der spores en ganske stor forskellighed mellem de fem sogne i den måde som hverdagens sociale relationer blev omtalt. En analyse af forholdet mellem natur og landskab på den ene side og de sociale relationer og lokal interaktion i hverdagen på den anden side viste, at fællesskabsforståelsen kan spejles i den måde som naturen og landskabet italesættes på lokal. Et sådant resultat peger på, at en ændring af den måde de lokale natur og herlighedsværdier omtales kan være med til at ændre det lokale fællesskab.

Anbefalinger til hvad borgerne selv kan gøre vil på baggrund af de overstående resultater være:

- At man lokalt bliver endnu mere opmærksomme på, hvordan natur- og landskabskvaliteter videreudvikles og bliver mere tilgængelige, og at der arbejdes på at få de lokale kvaliteter italesat på en måde, så de spiller sammen med det fællesskab, som man lokalt ønsker at udvikle.
- At man i samarbejde med kommuner og eksterne parter udarbejder foldere, udnytter og markedsfører de lokale naturkvaliteter både udadtil i forhold til eventuelle nye tilflyttere, men også indadtil i forhold til de borgere, som allerede er flyttet til eller altid har boet i områderne.
- At man lokalt arbejder med, hvad der er den gældende fællesskabsforståelse og med måden at integrere tilflytterne, som undersøgelsen viste, jo netop har forventninger til det lokale fællesskab.
- At man bliver ved med at gøre opmærksom på, at de offentlige myndigheder skal støtte op omkring de lokale foreninger, sammenslutninger og enkeltpersoner, der tager fællesskabet på sig lokalt.

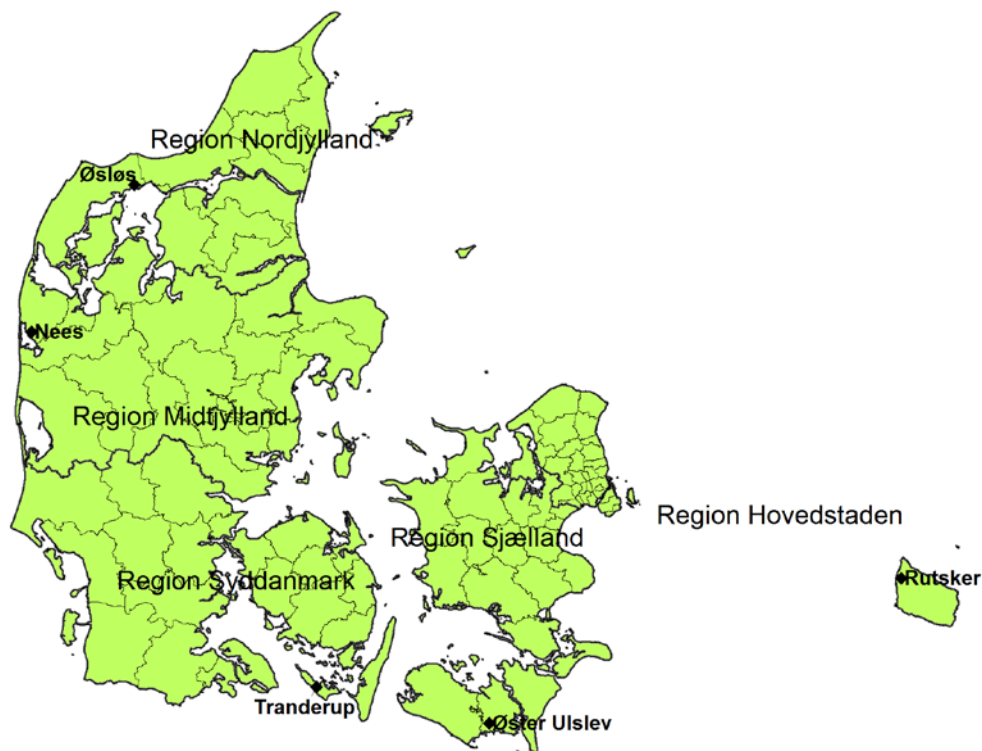
7 Litteraturliste

- Amin, A. og Thrift, N. (1994): Living in the global, kapitel 1 i bogen af samme forfattere med titlen *Globalization, institutions, and regional development in Europe*, side 1-22.
- Bryden, J. og Munro, G. (2000): New approaches to economic development in peripheral rural regions. *Scottish Geographical Journal*, side 111-124.
- Copus, A. (2006): Changes in Rural Development perspectives and policies in the Nordic Countries. A question of Balance? – Territorial versus sectoral approach', indlæg afholdt ved seminaret 'Udfordringerne i landdistrikterne, strukturreformen og EU's landdistriktspolitik', 28. september 2006, Hotel Jacob Gade, Vejle.
- Elden, S. (2004): Rhythmanalysis: An Introduction in Lefebvre, H.: *Rhythmanalysis. Space, time and everyday life*. Continuum London and New York.
- Giddens, A. (1984): *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Healey, P. (2010): *Making better places - The Planning Project in the Twenty-First Century*. London: Palgrave Macmillan.
- Healey, P., De Magalhaes, C., Mandanipour, A. og Pendlebury, J. (2003): Place, Identity and Local Politics: Analysing Partnership Initiatives, in M. Hajer og H. Wagenaar (red.) *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Healey, P., de Magalhaes, C. og Madanipour, A. (1999): Institutional capacity-building, Urban Planning and urban regeneration projects. I *special issue* af FUTURA (Journal of the Finnish Society for Futures Studies nr. 3).
- ISM (2009): *Regionalpolitisk redegørelse. Analyser og baggrund*, København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- Johansen og Nielsen, (under review 2010): Suggestion for a community landuse perspective for defining the rural unit. Under review.
- Johansen, P. H. og Eskildsen, K. (2008): *68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007. En undersøgelse af faktorer, der kan forklare positiv befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer*, Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen.
- Johansen, P.H. (2008): *Informal meeting places, interaction and learning*. University Press of Southern Denmark.
- Landdistriktsredegørelsen 2009
- Lefebvre, H. (2004): *Rhythmanalysis. Space, time and everyday life*. Continuum London and New York.
- OECD (2006): *The new rural paradigm: Policies and Governance*. Paris: OECD Rural Policy Reviews.
- Reay, M. (2010): Knowledge Distribution, Embodiment, and Insulation. *Sociological Theory* 28:1 March 2010
- Schutz, A. (1945): The homecomer. *American Journal of Sociology* 50:369-76
- Scott, M. (2004): Building institutional capacity in rural Northern Ireland: the role of partnership governance in the LEADER II programme. *Journal of Rural Studies*, 20 (1), side 49-59.

- Shucksmith M. (2010): Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-Shaping in Diffused Power Contexts. *Sociologia Ruralis* 50(1), side 1-14.
- Tarde, G. (2004): Hvad er et samfund? *Distinktion Scandinavian Journal of Social Theory* 9:9-27
- Terluin, I. J. (2003): Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories'. *Journal of Rural Studies* 19, side 327-344.

8 Bilag

8.1 Kort over de fem sogne

8.2 Spørgeskemaet

Spørgeskema om lokal udvikling

Dette spørgeskema er sendt til dig fra Center for Landdistriktsforskning. Vi er i gang med en undersøgelse af, hvad folk, der bor i landdistrikter, selv mener, der skal til i landsbyerne og deres opland for at skabe udvikling. Dit lokalområde er blevet udvalgt til undersøgelsen, fordi det har haft befolkningsfremgang i årene fra 2005 til 2010 til trods for, at det ligger i et udkantsområde.

Alle husstande i dit sogn modtager spørgeskemaet. Alle kan på den måde komme med deres bud på, hvad der er årsagen til befolkningsfremgangen i dit lokalområde. Undersøgelsen bliver gennemført som led i en opgave, som Center for Landdistriktsforskning laver for Indenrigs- og Sundhedsministeriet i 2010.

Hver husstand har modtaget 3 spørgeskemaer og vi vil bede de 3 ældste personer i husstanden om at besvare spørgeskemaet. Dette skyldes, at vi på den måde kan få nogle af de unges og ikke blot de voksnes besvarelser. Hvis der ikke bor 3 personer i husstanden, besvares blot det antal skemaer, som der er personer i husstanden.

Vi håber på at få så mange besvarelser som muligt, og beder dig derfor om at udfylde spørgeskemaet og sende det tilbage til os i den frankererede svarkuvert inden **på tirsdag den 28. september.**

**Blandt de indkomne besvarelser i dit lokalområde trækker vi lod om 3 gavekort à 150 kroner til den nærmeste Coop Danmark butik (Kvickly, SuperBrugsen, Dagli'Brugsen, Fakta eller Irma).
Vinderne får direkte besked!**

1. Hvad er dit køn?   Mand   Kvinde

2. Hvilken alder har du?

Under 20 år	☐
21 til 30 år	☐
31 til 40 år	☐
41 til 50 år	☐
51 til 60 år	☐
61 til 70 år	☐
71 til 80 år	☐
81 til 90 år	☐
Mere end 90 år	☐

3. Er du af dansk oprindelse?   Ja Nej

4. Hvornår er du flyttet til sognet?

Jeg har altid boet her	☐
For mere end 20 år siden	☐
Mellem 10 og 20 år siden	☐
Mindre end 10 men mere end 5 år siden	☐
Mindre end 5 år siden	☐

5. Hvis du ikke altid har boet i sognet, hvor boede du så, lige inden du flyttede hertil?

I et lignende lokalsamfund	☐
I hovedbyen i en af de tidligere kommuner	☐
I hovedbyen i en af de nye storkommuner	☐

6. Hvis du ikke altid har boet i sognet, hvad var så årsagen til, at du flyttede hertil?

Marker venligst i én boks i alle linjer, i hvilken grad den nævnte årsag var gældende for, at du flyttede til sognet.

I meget høj grad   I høj grad   I nogen grad   I mindre grad   Slet ikke

Arbejdspladser
 Naturen
 Foreningslivet, idræts- og kulturtilbudene
 Fællesskabet
 Ildsjælene
 Mødestederne
 Erhvervslivet
 At få kortere afstand til forældre/familie
 Udbuddet af dagpleje/vuggestue
 Udbuddet af børnehave
 Udbuddet af skole
 Udbuddet af ældreboliger
 Udbuddet af dagligvarebutik
 Lave huspriser
 Nye udstykninger
 Gode veje
 At sognet har en hjemmeside
 Andet (skriv venligst hvad)

---

7. Hvor stor er sandsynligheden for, at du bor i sognet om 2 år?
- Det er højst sandsynligt
 Det er sandsynligt
 Det er ret usandsynligt
 Det er højst usandsynligt
 Ved ikke
8. Hvor stor er sandsynligheden for, at du bor i sognet om 10 år?
- Det er højst sandsynligt
 Det er sandsynligt
 Det er ret usandsynligt
 Det er højst usandsynligt
 Ved ikke
9. Har du tidligere boet i Esbjerg, Odense, Aalborg, Århus, eller Københavnsområdet?
- Ja Nej
10. Hvor mange kilometer fra din arbejdsplads eller uddannelsesinstitution bor du?
- Jeg har ikke et arbejde eller er ikke under uddannelse
 Jeg arbejder hjemme
 Op til 10 km
 11 til 20 km

21 til 30 km	☐
31 til 40 km	☐
41 til 50 km	☐
51 til 60 km	☐
61 til 80 km	☐
81 km eller mere	☐

11. Mens mange yderområder oplever tilbagegang i befolkningstallet, er der befolkningsfremgang i dit sogn. Hvorfor tror du, at befolkningstallet er stigende?

Marker venligst i én boks i alle linjer, i hvilken grad, du mener, at de nævnte årsager har betydning for stigningen i befolkningstallet i dit sogn.

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

Arbejdspladser

Naturen

Foreningslivet, idræts- og kulturtilbudene

Fællesskabet

Ildsjælene

Mødestederne

Erhvervslivet

At få kortere afstand til forældre/familie

Udbuddet af dagpleje/vuggestue

Udbuddet af børnehave

Udbuddet af skole

Udbuddet af ældreboliger

Udbuddet af dagligvarebutik

Lave huspriser

Nye udstykninger

Gode veje

Penge til lokale projekter fra nationale puljer

At sognet har en hjemmeside

Andet (skriv venligst hvad)

---

12. Er det din opfattelse, at de, der har lyst, kan blive en del af det lokale fællesskab?

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

13. Er dit lokalsamfund god til at tage imod tilflyttere?

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

14. På hvilken måde deltager du i aktiviteter i lokalsamfundet?

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

Jeg deltager stort set ikke

Jeg deltager i aktiviteter arrangeret af
eller sammen med mine naboer

Jeg deltager i arrangementer og aktiviteter,
som foreningerne tilbyder

Jeg hjælper af og til med at udføre
enkeltstående konkrete opgaver

Jeg deltager i bestyrelsesarbejde i en forening

15. Er det dit indtryk, at mange personer deltager i de fælles aktiviteter i lokalsamfundet?

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

16. Marker venligst i én boks i alle linjer, hvor du får informationer om, hvad der sker lokalt.

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

Fra en regional avis

Fra en lokalavis

Fra en lokal folder

Fra lokalt ophængte sedler

Fra den lokale hjemmeside

Fra naboer og bekendte

Fra deltagelse i arrangementer

17. Er dit lokalsamfund særligt aktivt i forhold til andre lokalsamfund på landet?

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

18. Marker venligst i én boks i alle linjer, i hvilken grad de nævnte grupper sætter aktiviteter i gang i dit sogn.

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

Få enkeltpersoner

Erhvervslivet

Den samlede gruppe af foreninger

Én bestemt forening (skriv venligst hvilken)

---

19. Er kommunalbestyrelsen lydhør overfor udvikling i dit sogn?

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

20. Det er ofte sagt, at der er forskel på livet i byerne og på landet. Her kommer en række udsagn om hverdagen. Angiv venligst, hvor enig du er i følgende

I meget høj grad I høj grad I nogen grad I mindre grad Slet ikke

Der er stor forskel på hverdagen
i byerne og på landet
Hverdagen i byerne er travl og forjaget
I byerne taler man ikke med sine naboer
Livet i byerne er præget af mode og prestige
Hverdagen i byerne er dynamisk
Samfundsudviklingen starter i byerne
Byboere mødes mest med de folk, der har samme
interesser, som de selv har
Hverdagen på landet bygger på
nærhed i lokalsamfundet
Hverdagen på landet er påvirket af
naturen og vejret
På landet taler man med hinanden
uanset alder, holdninger og interesser
Landlivet halter bagefter udviklingen i byerne
Hverdagen på landet er tryk
På landet er hverdagen mindre stresset end i byen
På landet lever man mere sundt i hverdagen
end i byerne
På landet udnytter man omgivelserne
til fysiske aktiviteter

21. Hvis du ser tilbage, hvad har så været den mest betydningsfulde
begivenhed for dit lokalsamfunds udvikling de sidste 5 år?

---

22. Vil du deltage i konkurrencen om 3 gavekort à 150 kroner?

Hvis Ja, oplys da venligst navn, adresse, telefon og evt. e-mail.

Navn _____

Adresse _____

Telefon _____

E-mail _____

23. Må vi kontakte dig for et uddybende interview?

Ja Nej

Hvis Ja, oplys da venligst navn, adresse, telefon og evt. e-mail, hvis du ikke har oplyst det oven over.

Navn _____

Adresse _____

Telefon _____

E-mail _____

Du skal have mange tak for din besvarelse. Hvis du har noteret dit navn, adresse og telefon/e-mail deltager du nu i lodtrækningen om 3 gavekort à 150 kroner til den nærmeste Coop Danmark butik (Kvickly, SuperBrugsen, Dagli'Brugsen, Fakta eller Irma). Vinderne får direkte besked!

Med venlig hilsen

*Pia Heike Johansen (65504224) og Annette Aagaard Thuesen
(65504225)*

*Center for Landdistriktsforskning(www.sdu.dk/clf), Syddansk
Universitet, Esbjerg*

8.3 Interviews

8.3.1 Orienterende brev - fotoetnografisk metode

Kære deltager i interviewundersøgelsen om landsbyudvikling.

Tak for at du vil deltage i en halv times interview med mig på torsdag d. 25.11.

Som aftalt i telefonen eller pr. mail er der vedlagt et engangskamera og en frankeret kuvert til en fotohandler i Nakskov. Jeg vil bede dig om i løbet af weekenden at tage nogle billeder og sende kameraet til foto-handleren allersnarest tirsdag, så det kan nå frem til Nakskov onsdag.

Det, du fotograferer, skal være noget, du synes, er helt særligt for dig ved at bo på landet. Du bestemmer helt selv, hvad der kan vise dette på billeder. Hvis du har brug for idéer til, hvad motivet kunne være, så er her nogle eksempler: et opslag om en fodboldkamp hos købmanden, et gadekær, huse, træer, mennesker, dyr, skolen, en legeplads, solskinsvej, regnvej, en muddermark, et busstopsted, en kat osv.

8.3.2 Interviewguide – Institutionel kapacitet og landdistriktsudvikling

Generelle spørgsmål

1. Ifølge dit svar i spørgeskemaet deltager du i bestyrelsesarbejde i en forening i sognet. Hvad er det for en foreningsbestyrelse, du deltager i?
2. Stat, regioner og kommuner kan gøre *nogle* ting for landdistriktsudviklingen, men hvad kan befolkningen i landsognene *selv* gøre for at skabe noget?
3. Hvad skaber I af specielle ting her, som andre landsogne kan lære af? Hvilke gode eksempler vil du fremhæve til inspiration for andre? Kan du beskrive dem lidt nærmere? Hvad har du været med til, som du synes var godt og som du mener andre kunne få noget ud af at prøve?
4. Har I en speciel løfteevne i sognet?

Vidensressourcer

1. Hvordan bruger I viden og erfaringsudveksling i foreningen og hvilke typer viden bruger I?
2. Bruger I viden fra jeres venner, kolleger, medierne (internet, tv, radio, aviser, blade), et lokalråd eller et samråd af foreninger, den lokale aktionsgruppe/LAG'en, kommunen, regionen?
3. Kan du give eksempler på ny viden, som I har inddraget/anvendt i jeres foreningsarbejde?
4. Mener I, at I er gode til at opfange nye ideer om landdistriktsudvikling og lære af dem?
5. Kan du give eksempler på eksisterende viden, som er vigtig for at jeres foreningsarbejde kan fungere?
6. Mener du, at jeres foreningsarbejde er kendetegnet ved at være traditionelt eller mere eksperimentelt?
7. I hvilket omfang er den viden, der er til stede i sognet og de rammer, den er opbygget ud fra tilgængelig for alle indbyggere i sognet?

Mobiliseringsevne

1. Griber I mulighederne for udvikling af jeres område? Griber I de forhåndenværende udviklingsmuligheder og kan I fastholde/opretholde den løftekraft/det momentum/det drive nye muligheder giver?
2. Hvilke foreninger eller andre sammenslutninger er det I anvender og har udviklet til at udnytte jeres muligheder?
3. Hvilke mobiliseringsteknikker gør I brug af, til at inddrage befolkningen?
4. Hvem vil I pege på som de kritiske forandringsagenter i forhold til at få ting sat i gang? I forhold til at I kan gennemføre ting i sognet? I forhold til at I kan følge op på ting?

Relationelle ressourcer

1. Hvem bliver inddraget i bestyrelsesarbejdet i jeres forening?
2. I hvilken grad samarbejder foreningerne i sognet med hinanden?
3. Hvor er magten til at handle placeret? Hvilke foreninger i sognet er de førende? Hvordan kommer det til udtryk?
4. Hvordan er sognene placeret i forhold til det politiske system?

8.4 Ekstra tabeller

Bilagstabel 1: Hvor får du informationer om, hvad der sker lokalt opdelt på sogn for kategorierne 'I meget høj grad' og 'I høj grad'

Hvor får du information fra			Sogn					Total
			Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	
Fra en regional avis	I meget høj grad	Antal	7	17	15	26	25	90
		%	6,7	14,5	17,2	19,1	18,5	15,5
	I høj grad	Antal	20	22	22	32	35	131
		%	19,0	18,8	25,3	23,5	25,9	22,6
Fra en lokalavis	I meget høj grad	Antal	29	53	35	45	26	188
		%	26,6	41,1	35,0	32,6	19,0	30,7
	I høj grad	Antal	37	39	39	48	49	212
		%	33,9	30,2	39,0	34,8	35,8	34,6
Fra en lokal folder	I meget høj grad	Antal	9	21	4	8	20	62
		%	8,7	17,4	4,7	5,9	14,8	10,7
	I høj grad	Antal	17	26	2	11	37	93
		%	16,3	21,5	2,4	8,1	27,4	16,0
Fra lokalt ophængte sedler	I meget høj grad	Antal	7	23	1	23	10	64
		%	6,7	19,0	1,2	17,3	7,6	11,1
	I høj grad	Antal	14	19	2	23	17	75
		%	13,3	15,7	2,4	17,3	12,9	13,0
Fra den lokale hjemmeside	I meget høj grad	Antal	0	2	1	4	3	10
		%	,0	1,7	1,2	3,1	2,4	1,8
	I høj grad	Antal	2	7	3	7	10	29
		%	2,0	6,0	3,6	5,4	7,9	5,2

Fra naboer og bekendte	I meget høj grad	Antal	25	27	11	30	14	107
		%	23,4	21,4	12,1	22,2	10,5	18,1
	I høj grad	Antal	34	49	21	38	16	158
		%	31,8	38,9	23,1	28,1	12,0	26,7
Fra deltagelse i arrangementer	I meget høj grad	Antal	4	16	3	16	9	48
		%	3,9	13,2	3,5	11,8	6,6	8,3
	I høj grad	Antal	21	23	11	31	13	99
		%	20,6	19,0	12,8	22,8	9,6	17,0

Bilagstabel 2: Hvilke grupper sætter aktiviteter i gang opdelt på sogne for kategorierne 'I meget høj grad' og 'I høj grad'

Hvilke grupper sætter aktiviteter i gang i dit sogn			Sogn					Total
			Nees	Øsløs	Trande-rup	Øster Ul-slev	Rut-sker	
Få enkelte personer	I meget høj grad	Antal	27	24	6	15	20	92
		% indenfor Sogn	25,5 %	19,5 %	6,8%	11,8 %	16,0 %	16,2 %
	I høj grad	Antal	48	39	29	31	36	183
		% indenfor Sogn	45,3 %	31,7 %	33,0%	24,4 %	28,8 %	32,2 %
Erhvervslivet	I meget høj grad	Antal	0	1	0	5	0	6
		% indenfor Sogn	,0%	,9%	,0%	3,9%	,0%	1,1%
	I høj grad	Antal	5	6	6	13	4	34
		% indenfor Sogn	4,9%	5,2%	6,9%	10,1 %	3,4%	6,1%
Den samlede gruppe af foreninger	I meget høj grad	Antal	11	29	3	24	16	83
		% indenfor Sogn	10,2 %	23,0 %	3,3%	18,6 %	12,6 %	14,3 %
	I høj grad	Antal	22	47	10	34	28	141
		% indenfor Sogn	20,4 %	37,3 %	10,9%	26,4 %	22,0 %	24,2 %
En bestemt forening	I meget høj grad	Antal	9	30	2	34	26	101
		% indenfor Sogn	8,1%	22,6 %	2,0%	23,0 %	17,1 %	15,7 %
	I høj grad	Antal	10	21	5	32	28	96
		% indenfor Sogn	9,0%	15,8 %	5,0%	21,6 %	18,4 %	14,9 %

Bilagstabel 3: Jeg deltager i aktiviteter arrangeret af eller sammen med mine naboer (N=588)

	Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	Total
I meget høj grad	14	35	10	15	15	89
	13%	28%	11%	12%	11%	15%
I høj grad	30	39	16	23	25	133
	29%	31%	18%	18%	18%	23%
I nogen grad	36	22	24	33	37	152
	34%	18%	27%	25%	27%	26%
I mindre grad	16	10	22	31	30	109
	15%	8%	25%	24%	22%	19%
Slet ikke	9	19	16	29	32	105
	9%	15%	18%	22%	23%	18%
Total	105	125	88	131	139	588
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bilagstabel 4: Jeg deltager i arrangementer og aktiviteter, som foreningerne tilbyder (N=605)

	Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	Total
I meget høj grad	10	19	7	32	12	80
	10%	15%	8%	23%	8%	13%
I høj grad	21	36	12	33	16	118
	20%	28%	13%	24%	11%	20%
I noget grad	37	31	25	39	36	168
	35%	24%	27%	29%	25%	28%
I mindre grad	19	25	25	10	36	115
	18%	20%	27%	7%	25%	19%
Slet ikke	18	16	23	23	44	124
	17%	13%	25%	17%	31%	21%
Total	105	127	92	137	144	605
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bilagstabel 5: Jeg hjælper af og til med at udføre konkrete enkeltstående opgaver (N=597)

	Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	Total
I meget høj grad	9	21	6	19	10	65
	9%	17%	7%	14%	7%	11%
I høj grad	26	24	8	24	18	100
	25%	19%	9%	18%	13%	17%

I noget grad	26	34	23	29	23	135
	25%	27%	25%	22%	16%	23%
I mindre grad	20	24	23	25	23	115
	19%	19%	25%	19%	16%	19%
Slet ikke	23	24	31	38	66	182
	22%	19%	34%	28%	47%	31%
Total	104	127	91	135	140	597
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bilagstabel 6: Jeg deltager i bestyrelsesarbejde i en forening (N=595)

	Nees	Øsløs	Tranderup	Øster Ulslev	Rutsker	Total
I meget høj grad	11	24	6	25	15	81
	10%	19%	7%	19%	11%	14%
I høj grad	7	11	3	6	7	34
	7%	9%	3%	5%	5%	6%
I noget grad	14	12	3	12	7	48
	13%	10%	3%	9%	5%	8%
I mindre grad	11	24	13	11	11	70
	10%	19%	15%	8%	8%	12%
Slet ikke	64	54	64	80	100	362
	60%	43%	72%	60%	71%	61%
Total	107	125	89	134	140	595
	100%	100%	100%	100%	100%	100%